ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ

Η ΚΟΜΗ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ

[Ἡ βασίλισσα Βερενίκη ἀφιέροσε στὸ ναὸ τῆς Ζεφυρίτιδος Ἀφροδίτης τὴν πλεξίδα της, ταμένη γιὰ νὰ λάβει καλότυχο καὶ γρήγορο τέλος ὁ πόλεμος ποὺ ὁ ἄντρας της Πτολεμαῖος, λίγο καιρὸν ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο των, ἐκίνησε ἐναντίον τοῦ Σελεύκου Καλλινίκου. Ἔξαφνα ἡ πλεξίδα ἔγινεν ἄφαντη ἀπὸ τὸ Ναό, καὶ τότε ὁ ἀστρονόμος Κόνων διαλάλησε πὼς τὴν εἶδε σὰν ἀστέρι στὸν οὐρανό, καὶ ὁ Καλλίμαχος ἔγραψε τὸ ποίημα τοῦτο ποὺ εἶναι τὰ νοσταλγικὰ λόγια τῆς πλεξίδας ἀπὸ τὸν οὐρανό.]

Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ Ἀπείρου εἶδε τὰ φῶτα
καὶ ξέρει πότε βγαίνουν πότε σβήνουν,
πῶς σκοτεινιάζει ὁ Ἥλιος καὶ τ' ἀστέρια
στοὺς γύρους τῶν ὡρῶν ἀλλάζουν δρόμους
κι ὁ ἔρωτας πῶς στὴν Πάτμο κρυφοκράζει
τὴν Τριοδίτη ἀπ' τὸν αἰθέριο κύκλο,
αὐτὸς μ' εἶδε, ψηλὰ στὸ οὐράνιο φέγγος,
λαμπρόμορφη τῆς Βερενίκης κόμη.
Ὑψόνοντας τὰ δεητικά της χέρια
ἐκείνη στὶς θεὲς μ' ἔκαμε τάμα
ὅταν ὁ βασιλιᾶς νιόγαμπρος πῆγε
πολεμιστὴς στῶν Ἀσσυρίων τὶς χῶρες,
ἀφοῦ ἔστησε τὰ τρόπαια τῶν Ἐρώτων
μιὰ ὁλονυχτιὰ στῆς παρθενιᾶς τὴ νίκη.
Οἱ νιόνυφες μισοῦν τὴν Ἀφροδίτη;
ἢ σβήνουν τὴ χαρὰ ψέφτικα δάκρια

πού θλιβερὰ στὸ θάλαμο σταλάζουν;
Μὰ τοὺς θεοὺς ἀληθινὰ θρηνοῦνε,
τὸ ξέρω ἀπ' τῆς βασίλισσας τοὺς γόους
στὴ σκληρὴ μάχην ὁ ἄνδρας της σὰν πῆγε.
Τὴν κλίνη ποὺ ἔρμη ἀπόμεινε πενθοῦσες,
ἢ γιὰ τὸ χωρισμὸ γλυκοῦ ἀδελφοῦ σου;
Ἡ ἐρωτικὴ θλίψη βαθιὰ σὲ φθείρει
κι ὁ πόθος τὴν καρδιὰ πικρὰ σπαράζει
ἀλλόφρενη τὸ νοῦ σὰν νἄχεις χάσει!
Μὰ ἐγὼ σὰν μεγαλόψυχη παρθένα
σὲ γνώρισα ἀπὸ τὰ μικρά σου χρόνια.
Μὴ τὸ ἔργο τὸ λαμπρὸ ἔχεις λησμονήσει
ποὺ σ' ἔκαμε τοῦ βασιλιᾶ γυναῖκα
καὶ ποὺ δὲν τόλμησε ὅμοιο ἄλλος κανένας;
Μὲ λόγια θλιβερὰ ἀποχαιρετοῦσες
τὸν ἄντρα, καὶ μὲ τὰ λευκά σου χέρια
ἐσφούγγιζες τὰ δακρισμένα μάτια.
Ποιὸς τάχα θεὸς τόσο νὰ σ' ἔχει ἀλλάξει!
ἢ ὅσοι ἀγαποῦν τὸ χωρισμὸ δὲ θέλουν;
Καὶ γιὰ τὸ γυρισμὸ τοῦ ποθητοῦ σου
στοὺς ἀθανάτους μ' ἔχεις κάμει τάμα
μὲ ὅρκους καὶ μὲ σπονδὲς ἀπὸ αἷμα ταύρων.
Καί, πρὶν πολὺς καιρὸς περάσει, ἐκεῖνος
τὶς χῶρες τῆς Ἀσίας ἔχει ὑποτάξει
στὴν Αἴγυπτο. Κ' ἐγὼ γιὰ τὰ ἔργα τοῦτα
στῶν ἄστρων τὸ χορὸ ψηλὰ ἀνεβαίνω
γιὰ νὰ λύσω τῶν ὅρκων της τὸ χρέος.
Βασίλισσα, μ' ἔκοψες ἄθελα μου
στὸ ξανθό σου τ' ὁρκίζομαι κεφάλι,
κι ὅποιος γιὰ ἐσὲ ψέφτικους ὅρκους κάνει
πικρὰ ἂς τὸ ξεπληρόσει ὅπως τ' ἀξίζει!
Ν' ἀντισταθεῖ στὸ σίδερο ποιὸς ξέρει;
Καὶ τὸ ψηλὸ βουνὸ ἔγειρεν ἀκόμη
ποὺ ἀνέβαινε τῆς Φθίας τὸ ἔνδοξο τέκνο,
νέο πέλαγος σὰν ἄνοιξαν οἱ Μῆδοι
κ' οἱ βάρβαροι στὸν Ἄθω μέσα πλεῦσαν.
Μιὰ κόμη τὶ νὰ κάμει· ὅταν καὶ ὅρη
τὸ σίδερο μπορεῖ νὰ ξεριζόσει,
Ὦ Δία, τὸ γένος ὅλο τῶν χαλύβων

εἴθε νὰ ξακληρίσει κι ὅποιος πρῶτος
νὰ βρεῖ στῆς γῆς ἐζήτησε τὰ σπλάχνα
τὸ σίδερο γιὰ νὰ τὸ πελεκήσει.
Οἱ ἀδελφές μου πλεξίδες ἐθρηνοῦσαν
τὸ χωρισμὸ καὶ τὴ δική μου μοῖρα,
ὅταν μὲ ἀνεμοσάλεφτα φτερούγια
ποὺ ἀντιχτυποῦσαν μὲς στὰ αἰθέρια πλάτη
ἐφάνηκε τῆς Χλώρης Ἀρσινόης
ἄλογο φτερωτό, τοῦ Αἰθίοπα ἀδέλφι,
καὶ στὸ ἄπειρο νὰ μὲ ἀπιθόσει πῆγε
μὲς στὸν ἁγνὸ κόρφο τῆς Ἀφροδίτης,
κ' ἔστειλε δοῦλο τότε ἡ Ζεφυρίτη
ποὺ μένει στοῦ Κανώβου τὸ ἀκρογιάλι,
γιὰ νὰ μὴν ἔχει τὴ θεία χάρη μόνο
τὸ στέμμα τῆς Ἀριάδνης νἄειναι στ' ἄστρα,
ἀλλὰ κ' ἐμεῖς, ἱερὰ χρυσὰ στολίδια,
νὰ λάμπουμε ἀπὸ τὸ ξανθὸ κεφάλι.
Δακρίβρεχτο μὲ πάει στὰ θεῖα τεμένη
ἡ θεὰ σὰν ἄστρο νέο στ' ἀρχαῖα τ' ἀστέρια.
Στὸ φῶς τοῦ Λιονταριοῦ καὶ τῆς Παρθένας,
ποὺ λάμπουν πλάϊ στὴν Καλλιστὼ τὴν κόρη,
εἶμαι κ' ἐγώ, καὶ πρὸς τὴ δύση γέρνω
σὰν ὁδηγὸς τοῦ ἀργόσυρτου Βοώτη
ποὺ χάνεται στερνὸς στὰ ὠκεάνια βάθη.
Οἱ θεοὶ τὴ νύχτα μὲ πατοῦν, μὲ κρύβουν,
μὰ σὰν χαράζει στὴν Τηθύα γυρίζω.
[Συχώρεσε ὅ,τι λέω, Ραμνούσια κόρη,
καὶ τὴν ἀλήθεια ἐγὼ δὲν θὰ σοῦ κρύψω,
τῶν ἄστρων φόβος δὲν θὰ μ' ἐμποδίσει
τῆς ψυχῆς τὰ κρυφὰ νὰ ἐξιστορήσω.]
Ἀπ' τὴ χαρὰ βαθήτερη εἶναι ἡ θλίψη
γιατὶ πάντα μακριὰ εἶμαι ἀπὸ τὴν κόρη.
Ὅταν ἤτανε ξέγνοιαστη παρθένα
μὲ ράντιζε μὲ μύρα μοσκοβόλα.
Νιόνυφες, τόρα ποὺ σᾶς ζευγαρόνει
γάμου λαμπάδα ποθητή, μὴ δόστε
στοὺς ἄντρες τὸ κορμί, μὴν ξεγυμνόστε
τὰ βυζιά σας, προτοῦ γιὰ μὲ σταλάξει
μῦρο ἀκριβὸ ἀπὸ σᾶς ποὺ λαχταρᾶτε

ὅσα προνόμια σὲ ἁγνὴ κλίνη πρέπουν.
Μὰ ὅποια τοῦ γάμου ἐπρόδοσε τὴν πίστη
ἡ γῆ ἂς πιεῖ τὴν ἀκάθαρτη σπονδή της,
κι ἀπὸ ἀνάξιες δὲν θέλω ἄπρεπα δῶρα.
Στὰ σπίτια σας ἡ ὁμόνοια πάντα ἂς μένει
κι ἀγάπη αἰώνια μὲς στ' ἁγνά σας στήθια !
Κι ὅταν θὲ νὰ τιμᾶς τὴν Ἀφροδίτη
μὲ γιορτινὲς λαμπάδες κάτου ἀπ' τ' ἄστρα,
βασίλισσα, μὴ δέεσαι μονάχα,
μὰ σπονδὲς χύνε πάντα πλούσιων μύρων
γιὰ κείνη καὶ γιὰ μένα. Ἄχ! νὰ μποροῦσα
κόμη βασιλικὴ νὰ ξαναγίνω...
κι ὁ Ὠρίονας στὸν Ὑδροχόον ἂς φέξει.

(ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 1916)

ALFRED TENNYSON

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Τὶ ἀξίζει ἂν στὴν ἀτάραχη γωνιά μου,
σὰν ὀκνὸς βασιλιᾶς, στέκω στὸ πλάγι
συντρόφισσας γριᾶς, καὶ στὸ λαό μου
τὸ δίκιο γνωστικὰ δίνω σὲ ἀνθρώπους
ὁποὺ τρῶνε, κοιμοῦνται, θησαυρίζουν
καὶ δὲν μὲ νοιώθουν! Δὲν μπορῶ νὰ πάψω
νὰ γυροφέρνω πάντα σὲ ταξίδια.
Θέλω νὰ πιῶ τῆς ζωῆς τὴ στερνὴ στάλα.
Ἐχάρηκα πολλά, πολλὰ ἔχω πάθει
μονάχος μου ἢ μὲ ὅσους μ' ἀγαποῦσαν,
πότε σὲ ξένη γῆ, πότε στὰ μάκρη
σκοτεινοῦ πολυκύμαντου πελάγου.
Ὄνομα φημισμένο ἔχω κερδίσει,
κ' ἡ ἀχόρταγη καρδιὰ καινούριο πόθο
πάντα γρικάει, κι ἂς ἔμαθα κι ἂς εἶδα
σὲ ἄλλες χῶρες πῶς ζοῦν, πῶς κυβερνοῦνε.
Κ' ἐγὼ ὁ στερνὸς δὲν εἶμαι ἀφοῦ μὲ σέβας

μὲ δέχτηκαν παντοῦ κ' ἔχω γνωρίσει
τῆς μάχης τὸ μεθήσι, πολεμόντας
μὲ τοὺς ὅμοιους μου μόνο, μὲς στοὺς κάμπους
τοὺς βοεροὺς κι ἀνεμόδαρτους τῆς Τροίας.
Κ' εἶμαι ἐγὼ καθετὶ ποὺ μοῦχει τύχει,
κι ὅ,τι γνώρισα κ' εἶδα, τόρα μοιάζει
σὰν τοξοτὴ στοά, ποὺ ἀνάμεσό της
φαίνεται κόσμος ἄγνωστος, μὰ πάντα
σὰν σιμόσω τὰ σύνορα ξεφεύγουν.
Εἶναι ἄγνωμος ὁ πόθος ποὺ γυρεύει
νὰ βρεῖ τέλος κι ἀνάπαψη, σὰν ὅπλο
ποὺ δὲν ἀστράφτει πλιὰ κι ἀποριγμένο
σκουριάζει. Ὄχι, δὲν ζεῖ ὅποιος ἀναπνέει
μονάχα. Δὲν ἀξίζει στριμογμένες
νἆναι οἱ ζωὲς ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη.
Κι ἂν τόρα ζωὴ λίγη μοῦ ἀπομένει,
μὰ καὶ μιὰν ὥρα μόνο σὰν μπορέσεις
ἀπ' τὴν αἰώνια τὴ σιγὴ ν' ἁρπάξεις
πολλὰ πράγματα νέα θὰ ἰδεῖς, θὰ μάθεις!
Θὰ ἤμουν δειλὸς ἂν ἤθελα, γιὰ λίγο
καιρὸ ποὺ ἀκόμα θὰ χαρῶ τὸν ἥλιο,
προσεχτικὰ νὰ ζήσω μετρημένα,
ἀφοῦ ὁ πόθος φλογίζει τὴν ψυχή μου
ν' ἀκλουθήσω τὴ Γνώση, σὰν ἀστέρι
πέρα ἀπ' τὰ οὐράνια, ἐκεῖ ποὺ ὁ νοῦς δὲν φτάνει.
Τὸ θρόνο μου καὶ τὸ νησὶ χαρίζω
τόρα στὸ γιό μου, τὸν ἀγαπημένο
Τηλέμαχο, ποὺ ξέρει τὴ δουλιά του,
μὲ φρόνηση σιγὰ - σιγὰ ἡμερόνει
τἄγριο πλῆθος, γλυκότροπα τοῦ δείχνει
ἐκεῖνο ποὺ ὀφελεῖ καὶ ποὺ συμφέρει.
Κ' εἶναι ἄσπιλος, πιστὸς στὸ κοινὸ χρέος
καὶ στὸ στῆθος θερμὴν ἀγάπη κρύβει,
τοὺς θεοὺς ποὺ πιστεύουμε λατρεύει,
κ' ἐγὼ σὰν φύγω μένει αὐτός. Κ' οἱ δυό μας
κάνουμε τὸ ἔργο ποὺ ποθεῖ ἡ ψυχή μας.
Στὸ λιμάνι ἐκεῖ κάτου τὸ καράβι,
μὲ πανιὰ φουσκομένα, περιμένει,
κ' ἡ θάλασσα ἡ πλατιὰ πέρα μαυρίζει...

—Ὦ νάφτες, ποὺ μὲ ἀνδρεία ψυχὴ μαζί μου
στὶς ἔγνοιες, στοὺς ἀγῶνες καὶ στοὺς κόπους
δειχτήκατε μὲ χαμογέλιο πάντα,
μ' ἐλεύθερη καρδιὰ καὶ περηφάνια,
κι ἂν ἔλαμπαν τὰ οὐράνια ἢ κι ἂν βροντοῦσαν,
εἴμαστε γέροι, ἀλλὰ δὲν ἀπολείπουν
ἀπὸ τὰ γερατιὰ τὸ χρέος κ' ἡ δόξα.
Ὅλα τὰ κόβει ὁ θάνατος. Μὰ τόρα,
πρὶν φτάσει, ἐμεῖς νὰ κάμουμε μποροῦμε
ἔργο τρανὸ κι ἀντάξιο τῶν ἀνθρώπων
ὁποὺ καὶ στοὺς θεοὺς ἀντισταθῆκαν.
Φέγγουν στοὺς βράχους λύχνοι ἀπὸ τὰ σπίτια,
ἡ μέρα σβεῖ καὶ τὸ φεγγάρι βγαίνει
κι ὁλόγυρα μυριόφωνο μουγγρίζει
τὸ πέλαγος. Ἐλᾶτε, ὦ φίλοι, τόρα,
δὲν εἶναι ἀργὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ ζητοῦνε
νέους κόσμους. Σπρῶχτε, σύντροφοι, τὸ πλοῖο
στ' ἀνοιχτά, καὶ καθῆστε στὴν ἀράδα
σὰν ἄξιοι λαμνοκόποι. Ἐμπρὸς τραβᾶτε
σχίζοντας ρυθμικὰ τὸ βοερὸ κῦμα,
ἀφοῦ ἡ καρδιά μου ἀπόφασην ἐπῆρε
στὴ μακρινὴ χώρα νὰ πάω ν' ἀράξω
πέρα ἀπ' τὴ δύση ποὺ βυθίζουν τἄστρα.
Καὶ νὰ φτάσουμε πρὶν μᾶς πάρει ὁ Χάρος.
Κι ἂν δὲν μᾶς πνίξει ἡ τρικυμιά, θὰ πᾶμε
στὰ Μακάρια νησιὰ τὸν Ἀχιλλέα
τὸν μεγαλόψυχο νὰ ξαναϊδοῦμε.
Ἀρκετὰ κατορθόσαμε, μὰ πάντα
πολλὰ μένουν ἀκόμη γιὰ νὰ γίνουν,
κι ἂν δυνατοὶ δὲν ἤμαστε σὰν πρῶτα
στὰ παλιὰ χρόνια, ποὺ δικά μας ἦταν
γῆ κι οὐρανός, εἴμαστε ἀκόμη κάτι
γιατὶ καρδιὲς ἀνδρεῖες δὲν θ'ἀλλάξουν
κι ἂν ὁ Καιρὸς κ' ἡ Μοῖρα τὶς κουράσουν,
μὰ στὸ ἔργο σταθερὴ καὶ στὸν ἀγῶνα
βαθιά τους ζωντανὴ θέληση μένει
ποὺ δύναμη καμιὰ δὲν τὴ δαμάζει.

(ΒΕΝΕΤΙΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1921)

ΜΕΤΑΦΡ. ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΡΗΝΗ"

ΦΑΡΑΩ

Στὴν ἱερὴ τῆς σαρκοφάγου κλίνη
αἰώνια ἀπολαβαίνατε ἡσυχία
κι ἀκόμα τοῦ Ὑπερπέραν εὐτυχία
τὸ Κὰ * προωρισμένη νὰ φαιδρύνη.

Ὅποιο κρασὶ μοσκόβολο νὰ πίνη
συνήθιζε καθένας, σὲ δοχεῖα
σιμὰ βρισκόταν μ' ἄφθονη εὐωχία
κι ὅ,τι εἶχε τὴ ζωή σας ἀπαλύνει.

Μ' ἀρχαιολόγοι, ἀχόρταγοι σὲ γνώση,
στὸν ὕπνο τὸ βαθὺ σᾶς ἐνοχλῆσαν.
Τί κι ἂν τοὺς μύριους θησαυροὺς ὑμνῆσαν!

Τὴν ὀμορφιά σας ποιὸς θὰ ξαναδώση;
Κι ἀνάμεσα στὰ ὁλόχρυσα συντρίμια
τί θλιβερὴ ἡ βαλσαμωμένη ἀσκήμια!

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

* Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι πιστεύανε πὼς ὁ ἄνθρωπος ἀπαρτιζότανε ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ Κά, διάφανη σκιὰ ὅμοια μὲ τὸ σῶμα ποὺ ἦταν ἀθώρητη ἀπὸ τοὺς κοινοὺς θνητούς. Μετὰ τὸ θάνατο, τὸ σῶμα καὶ τὸ Κὰ κλεινόντανε στὸν τάφο κι ὅσο πιὸ πολὺ διατηρότανε τὸ βαλσαμωμένο σῶμα, τόσο περισσότερο ἐξασφαλιζότανε ἡ ὕπαρξη τοῦ Κὰ ποὺ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ παρεῖχαν τὰ μέσα γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τέρψη του.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Τὸν ἄνθρωπο ποὺ παρουσιάστηκε στὸ κοινὸ μὲ τὴν ἀξίωση τοῦ δημιουργοῦ, μ' ἕνα τόμο μικρὸ λυρικῶν στίχων τὶς Κερῆθρες, «ἡ Τύχη δὲν τὸν ἔβαλε στὸ σκοῦφο της ὡς φούντα», γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε τὴν τόσο παραστατικὴ ἔκφραση τοῦ Σαίξπηρ. Στὴν κοινωνική του ζωὴ γνώρισε τὰ βέλη τῆς μοχθηρίας, καὶ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν φθονερῶν ἀνθρώπων.

Γεννήθηκε στὴ Φιλιππούπολη, καὶ μποροῦμε, καταφεύγοντας στὴ μεταφυσική, νὰ ποῦμε ὅτι ὁ καλὸς Θεὸς τῆς Ἑλλάδας διαφύλαξε τὸ Βάρναλη μὲ τὴν ἑλληνική του συνείδηση. Ἔζησε τὰ μαθητικά του χρόνια στὴν Ἀδριανούπολη ὅπου διατηριόταν ἀκμαῖος ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας. Ἐνὼ κάποιο του ἀδερφὸ στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία τὸν κέρδισε ἡ Βουλγαρικὴ προπαγάντα. Κι αὐτὸ τὸ γεγονὸς τὸ ἐντελῶς ἄσχετο μὲ τὸν ποιητή, καὶ χωρὶς κὰν τὴν ἄποψη τοῦ τὶ ὁ Βάρναλης γιὰ δεκαπέντε τουλάχιστο χρόνια μᾶς πρόσφερε, (δηλ. ποίηση καθαρὰ ἐθνική), τὸ ξεμεταλλεύτηκε αἰσχρὰ ὁ ψευτοπατριωτισμὸς ὁρισμένων κύκλων, γιὰ νὰ τοῦ ἐπιρίψουνε τὴ μομφὴ τοῦ ἄθεου καὶ τοῦ πουλημένου προδότη! Ἀλλὰ καὶ στὸν προτερινό του βίο καταδιώχτηκε κι ἀπὸ τὰ δυὸ πανίσχυρα κι ἀντίθετα πολιτικὰ καθεστῶτα, ἐνὼ τὸ τελειωτικὸ χτύπημα τὸ δέχτηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῶν συνασπισμένων κομμάτων ποὺ διαδέχτηκε τὴν ἀρχή, μετὰ τὸ πέσιμο τοῦ κ. Βενιζέλου στὰ 1920. Σταλμένος στὴν Εὐρώπη ὡς ὑπότροφος γιὰ ἀνώτερες σπουδές, θεωρήθηκε ἀπὸ τὸ μικρόψυχο πολιτικό μας κόσμο, σὰν ἕνας κι αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἄμετρους κηφῆνες ποὺ ἐπιβάρυναν τὸν ἑλληνικὸ προϋπολογισμό! Χωρὶς καμμιὰ δικαιολογία τὸ ὑπουργεῖο ἔκοψε τὴ χορηγία, κι ὁ Βάρναλης γνώρισε τραγικὰ τὴν ἐξευτελιστικὴ πενία, κ' ἔζησε μέρες πικρῆς ἐγκατάλειψης. Οὐδὲ κὰν ὑποψιάστηκαν ἐννοεῖται, τὴ μεγάλη ἐπίδραση ποὺ

ἐξάσκησε στὴν ἰδεολογία του, ἡ τοτεσινή του στέρηση, ἐκεῖνοι ποὺ διάκριναν μόνο τὸ δάχτυλο ξένης πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα προπαγάντας, στὴν ξαφνικὴ μὰ τόσο δικαιολογημένη του ἀπάρνηση, τῶν προτερινῶν δοξασιῶν του. Κι ὅταν τυπώθηκαν τὰ βιβλία του στὰ 1922—23, Τὸ Φῶς ποὺ καίει, κι Ὁ Λαὸς τῶν Μνούχων μιὰ ὑπουργικὴ διαταγὴ ἔπαυε τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὴ Γυμνασιακή του καθηγεσία.

Ὅλα αὐτὰ τἀναφέρνω γιατὶ ἔχουνε ἄμεση σχέση μὲ τὴ μεταστροφὴ τῆς ἰδεολογίας του, καὶ τὸν ἀσπασμὸ τῶν κομμουνιστικῶν θεωριῶν, καὶ γενικώτερα τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδανικῶν. Γιατὶ πῶς σὲ διάστημα δυὸ μόλις ἐτῶν,(εἶναι γνωστὸ πὼς ἀκόμα τὸν Αὔγουστο τοῦ 1919 δούλευε τὸν «Προσκυνητὴ»)[1] ὁ ποιητὴς ποὺ τὴν ἀρετή του τὴν εὕρισκε στὸ κάθε του ἔνστιχτο, καὶ ποὺ ἔψαλλε μέντονο πάθος τὴ Διονυσιακὴ μέθη, κατόρθωσε νὰ μεταστραφῆ, καὶ νὰ πειστῆ γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Τέχνης, καὶ νὰ βλαστημήση μένα ὡραῖο θυμό, τὴν ἄγονη καὶ μόνο στὴν ὡραιοπάθεια της στηριγμένη,

τὴν Τέχνη τῶν μωρῶν, τῶν τσαρλατάνων,
τὴν Τέχνη τῶν μοιχῶν καὶ τῶν εὐνούχων
τὴν πουλημένη κι ἀτιμασμένη . . . . .

συμπεριλαβαίνοντας ἔτσι στὸ ἀνάθεμά του καὶ τὶς δικές του φυσικά, ἴσια μὲ τότε, προσπάθειες;

Τρεῖς λόγοι ἐπιδράσανε γι αὐτὴ τὴ μεταστροφή.

1ο) ***Ἡ ὑποκειμενικὴ δυστυχία,*** ποὺ ἀνάγκασε τὸ δημιουργὸ ἄνθρωπο νὰ ἐγκαταλείψη τὰ εὐτυχισμένα του ὄνειρα, καὶ νὰ ἰδῆ βαθύτερα τὴ σημερινὴ πραγματικότητα.

2ο) ***Ὁ εὐρύτερος πνευματικὰ Εὐρωπαϊκὸς ὁρίζοντας,*** ποὺ μέσα του ζοῦσε τὸ ἄτομο.

3ο) ***Ὁ παγκόσμιος πόλεμος,*** μὲ τὴν ἀνατρεπτική του θύελλα, καὶ τὴν ἀναδημιουργική του ζύμωση.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ μιλήσουμε γιὰ τὰ τελευταῖα του, καὶ γιὰ τὶς σημερινές του ἰδέες γιὰ τὴν Τέχνη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσουμε τὸ παλαιότερο ἔργο του, νὰ τὸ χαραχτηρίσουμε, καὶ νὰ δοῦμε τὶ φιλοδόξησε, τὶ πέτυχε καὶ τὶ κληροδότησε, πνευματικὰ στὴ λογοτεχνία μας.

Οἱ Κερῆθρες παρουσιάστηκαν μὲ σχετικὴ τεχνικὴ τελειότη-

[1] Δημοσιεύτηκε στὸ Περιοδικὸ «Μαῦρος Γάτος». Χρ. Α' ἀρ. 4. σελ. 52, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1919.

τα, μὲ ἁγνὴ λυρικὴ παιγνιδιάρικη διάθεση, ποὺ μέσα της σπαρταροῦσε τὸ αἴσθημα, καὶ μὲ δροσερὸ ὕφος. Κέρδισαν στὴν ἐμφάνισή τους τὸ δύσκολο ἔπαινο τοῦ «Νουμᾶ», (1) κι αὐτὸ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὸ μέλλον. Φυσικὰ βρίσκοταν σὲ ἀντίθεση ὁ ἄγνωστος ποιητὴς μὲ τοὺς πολλοὺς κακοὺς καὶ φλύαρους ἀπομιμητὲς τοῦ Κ. Παλαμᾶ, ποὺ ἀγωνίζονταν νὰ ἐπιβληθοῦνε μὲ τὸ βαρὺ φορτίο μόνο τῶν ἠχηρῶν λέξεων, παρουσιάζοντας πενιχρὰ στιχουργήματα σὲ νόημα κ' αἴσθημα. Ἡ ὑστερώτερη ἐργασία ποὺ μαζί της κυρίως ἐπιβλήθηκε, κοντὰ στὴ στιχουργικὴ δεξιοτεχνία, στὴν τολμηρὴ φράση,καὶ στὸ λαμπρὸ ἐπίθετο, εἶχε πηγαία διάθεση τὴν ἡδονή.Μιὰ ἡδονὴ διπλῆς φύσης: λατρείας στὴ γυναίκα καὶ στὸν ἔφηβο. Καὶ πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε, πὼς τὸ αἴσθημα αὐτὸ ποὺ χαραχτήριζε τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πολιτισμό, καὶ ποὺ φανερώνεται στὸ Βάρναλη, ἔχει διπλὸ λόγο ὑπόστασης.Ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν ὡραιοπάθεια τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν κλασσικὴ μόρφωση κι ἀγωγή του. Αὐτὴ κυρίως τὴν τάση τὴν εἰσηγήθηκε στὴ λογοτεχνία μας ὁ ποιητὴς Ἄγγελος Σικελιανός, ἐνὼ τὴν ἴδια τάση, ποὺ εἶχε βλέψη στὸ ἴδιο ἀντικείμενο, δηλ. τὸν ἔφηβο, ἀλλὰ ἐντελῶς ξεχωριστὰ παρορμητικὰ κίνητρα τὴν εἰσηγήθηκε ὁ Κ. Χρηστομάνος καὶ τήνε συνεχίζει ὁ κ. Ν. Λαπαθιώτης, ὁ φανατικὸς ἀπόστολος τοῦ Οὐαλδισμοῦ. Οἱ τελευταῖοι δὲ γνώριζαν ἠθικὸ μέτρο στὸ αἴθημά τους, καὶ δὲν ὑπάκουαν σχεδὸν σὲ κανένα ρυθμὸ ὑγείας, (ποὺ ἐμπνέει πάντα στὸν καλλιτέχνη τοῦ ρωμαλέου ἐφήβου ἡ ἐνατένιση) παρὰ μόνο στὴν ἔξαψη τῆς νοσηρῆς τους πάθησης. (2)

Κανένα πρόβλημα γενικώτερα ἠθικὸ καὶ σύγχρονο, δὲν τὸν ἀπασχολοῦσε. Καὶ μποροῦσε κανεὶς εὔκολα τότε νὰ τὸν κατηγορήσῃ πὼς ζοῦσε ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Καὶ μὲ ὅλη του τὴν πρωτοτυπία θὰ τὸν κατάτασσε κάποτε ἡ Ἱστορία τῆς Τέχνης στὸ Σικελιανικὸ κύκλο. Καὶ πιθανώτατα ἡ σκέψη αὐτή, σὲ στιγμὲς αὐστηροῦ αὐτοέλεγχου,νὰ ἔδωσε τὴν ἀπόφαση στὸ Βάρναλη, τὸν πιεσμένο ἀπὸ τοὺς τρεῖς προαναφερμένους λόγους, νἀλλάξῃ κατεύθυνση. Γιατὶ μὲ τὸ «Φῶς ποὺ Καίει» ἄνοιγε πρῶτος μιὰ λεωφόρο στὴ λογοτεχνία μας, καὶ μιὰ τέτοια φιλοδοξία δὲ θὰ παραμερίζοταν ἀπὸ τὰ ὄνειρα τοῦ ἐγώπαθου ἀτόμου, ποὺ εἶναι ὁ ποιητής.

Φυσικὰ καὶ τότε ἀκόμα διατηροῦσε τὴν ἀνεξαρτησία του, καὶ μέσα ἀπὸ τὸ Διονυσιασμό του, ἀπόβλεπε κάποτε στὴν πραγματικότητα, καὶ μὲ τὴν τραχειά του ἔκφραση ἔψαλλε ὠμὰ καὶ παραστατικώτατα τὴν ἡδονή, μέ ἕνα σκληρὸ τρόπο ποὺ ἀνάγκαζε συχνὰ τοὺς πουριτάνους ἀστοὺς τῶν φιλολογικῶν σαλονιῶν νἀποστρέφουν τὴν ἀκοή τους ἀπὸ τὶς τολμηρὲς εἰκόνες τῶν αἰσχρῶν στίχων του!

Ρίμα δὲ μεταχειρίζοταν συχνά,κι ὅμως σὰν τὴ μεταχειρίζεται εἶναι τόσο τεχνική, ὥστε θὰ μείνῃ ὡς ὑπόδειγμα γιὰ πολύ. Σὲ μερικά του σοννέττα κατόρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀλυγισία τοῦ στίχου του, καὶ τὴ σκληρὴ σὰν πρωτόγονη ἔκφρασή του, στὴν ἁρμονία τοῦ Μαβίλη.

Τὶς δοξασίες καὶ τὸ πιστεύω του γιὰ τὴν τότε του τέχνη τὴν ἀνευρίσκουμε στὰ ποιήματα του.

Μὲ νέα ζουμπούλια στὰ μαλλιὰ —
ἂς δέσουμε τὴ σκέψη μας δῶ κάτω
καὶ μὲ κρασιοῦ πορφύρα, ἀπὸ μοσχᾶτο
σταφύλι, ἂς τήνε ντύσουμε.

. . . . . .

Καὶ μὲ τὸν τραγογένη
θεούλη, πὄχει δάσκαλός μου γένει,
σταφύλια στὰ μηνίγγια μου ἀραδιάζω.
Κι ἄγγιχτοι ἀπὸ καιρὸν ἢ φθόνο ἢ τύχη
λαμποκοποῦν οἱ ἑλληνικοί μου στίχοι.

Τελειότερα δείγματα τῆς τοτεσινῆς παραγωγῆς του πρέπει νὰ σημειωθοῦνε τἀκόλουθα ποιήματα: Διονυσιακὸς Ὕμνος, Θυσία, Συμπόσιον, Ἀρχαῖο Τραγούδι, Πὼς ἐθρήνησαν γιὰ τὴ Σαπφὼ τὰ κορίτια της ὅταν ἀγάπησε τὸν Ἀλκαῖο, Χαιρετισμὸς στὸν Πάνα, Τάνια, Ἐπίγραμμα, μερικὲς ὀχτάβες ἀπὸ τὸν Προσκυνητή, καὶ τἀριστουργήματά του Ὀρέστης καὶ Ἀλκιβιάδης, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ἱστορική τους πιστότητα καὶ πληρότητα, περιέχουν καὶ μεταδίδουν μιὰ συγκλονιστικὴ αἰσθηματικὴ ἀπόλαυση.

Στὴν περίοδο αὐτὴ ἀνήκουν κ' οἱ μεταφραστικές του δοκιμές,

(1) Ἴσως παραξενευτῆ ὁ ἀναγνώστης γιὰ τὸ χαρακτηρισμό μου τῆς κριτικῆς τοῦ «Νουμᾶ.» Ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζῃ πὼς ὁ «Νουμᾶς» ἀφιέρωνε στῆλες μονάχα στοὺς σχετικοὺς καὶ φίλους, ἐνὼ γιὰ τοὺς ξένους κρατοῦσε αὐστηρὴ ἀμεροληψία, κι ὁ ἔπαινός του ὁ μικρὸς ἄξιζε τότε πολὺ περσότερο ἀπὸ κάθε εὐνοϊκὴ κρίση του. Ὁ Βάρναλης δὲν ἀνῆκε στοὺς Νουμαδικούς.

(2) Τὸ κήρυγμα τοῦ «νἀγαπηθεῖ περισσότερον ἡ ἡδονὴ ποὺ νοσηρῶς καὶ μὲ φθορὰ ἀποκτᾶται καὶ ποὺ παρέχει μιὰν ἔντασιν ἐρωτική, ποὺ δὲ γνωρίζ' ἡ ὑγεία...» καὶ μάλιστα «χωρὶς ἀστείαν αἰδὼ διὰ τὴν μορφὴν τῆς ἀπολαύσεως» ἔγινε στὰ τελευταῖα τωρινὰ χρόνια ἀπὸ τὸν ποιητὴ Κ. Καβάφη. Δὲν τὸν ἀνάφερα ὅμως, γιατὶ στὰ παλιότερα χρόνια μόλις προδίδοταν ἡ ἄποψη αὐτὴ στὸ ἔργο του, ἕνεκα τῆς ἀποφυγῆς τῶν δηλωτικῶν τοῦ γένους ἐπιθέτων. Ἔτσι τὸ ἀντικείμενο τῶν ἐρώτων του παράμενε ἀκαθόριστο, στὸ ἡμίφωτο τῆς τεχνικῆς του δεινότητας.

ποὺ πολὺ παινέθηκαν ἀπὸ τὸν Κ. Παλαμὰ καὶ Κ. Χατζόπουλο. Μετάφρασε τὸν «Αἴαντα Μαστιγοφόρο» τοῦ Σοφοκλῆ, καὶ τὸν «Πειρασμὸ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου» τοῦ Φλωμπέρ.

Σὲ δυὸ χρόνια ἔχουμε τὴν ἀπάρνηση σχεδὸν ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ τὴ δημιουργία νέου, μ' ἐντελῶς νέα ἄποψη καὶ τεχνικὰ κριτήρια.

Ὁ Βάρναλης γνωμοδότησε «πὼς πάνω ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς ὡραίας πλάνης στέκεται ἡ ἡδονὴ κ' ἡ ὡραιότητα τῶν πραγμάτων.» Καὶ στὴν προηγούμενη ἐργασία του δὲν ἀναφαίνοταν καμμιὰ τάση ἰδεαλισμοῦ. Κι ὅπως τόνε χαραχτήρισε κάποτε ὁ κ. Ἄρ. Καμπάνης εἶναι ὁ ἀντίθετος τοῦ Σολωμοῦ, γιὰ τὴν πραχτικότητά του. Θέλουμε νἀναφερθοῦμε στὸ κριτικό του βιβλίο «Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσική», ἐπειδὴ τὸ ἀναγγελμένο γιὰ τὸ γενικὸ πρόβλημα τῆς Τέχνης ἀκόμα δὲν ἔχει τελειώση, ἢ καλύτερα τυπωθῆ.

Εἰδικὰ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Σολωμοῦ θἄχε κανεὶς νὰ παρατηρήση τὰ ἑξῆς: Μερικὲς παρεξήγησες ἢ διαφορετικὲς ἑρμηνεῖες σημείων τοῦ ἔργου ἢ κινημάτων ἢ στοχασμῶν συζητοῦνται. Ἀκόμα κ' ἡ κάπως ἀπόλυτη κατάταξη τοῦ ἔργου κάτω ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ ἰδεολογία τοῦ Βάρναλη. Ἀλλὰ εἶναι σοβαρὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο χωρὶς φανατισμό, ἢ αἰσθηματικὴ δουλοπρέπεια ἢ μεταφυσικὴ ἀερολογία.

Τὸ βιβλίο εἶναι μιὰ ἀπάντηση στὸν κ. Γ. Ἀποστολάκη καὶ γιὰ τὸν ἐπιθετικό του σκοπὸ ὑπερβάλλει πιθανὸ τὴν ἀλήθεια σὲ μερικὰ σημεῖα καθὼς ὀρθὰ ψέγει ὁ κ. Γ. Σπαταλάς. Ὅμως στὰ γενικὰ ἡ ἐπίθεση τοῦ κ. Σπ. Μελᾶ ἐνάντια στὸ Βάρναλη θεωρεῖται ἄδικη. Γιατὶ ἂν ὑπάρχουν στὸ βιβλίο τοῦ Βάρναλη (κ' ὑπάρχουν βέβαια) συμπεράσματα ἀντίθετα κι ἀπόλυτα ἐφαρμοσμένα σὲ μερικὰ γεγονότα, εἶναι ἀσήμαντα, κ' ἐκεῖ πάλι μπορεῖς κι ἀναπνέεις ἐλεύθερα, ξεχνώντας αὐτὲς τὶς ἀδυναμίες, ἢ κάνοντας γνωστὸ μορφασμό, ἢ κ' ἔστω χαμογελώντας γιατὶ παρασύρθηκε πρὸς στιγμὴ ἡ δυνατὴ σκέψη κι ἀμεροληψία τοῦ κριτικοῦ.

Γενικὰ ποιὰ κριτήρια παραδέχεται ὁ κ. Βάρναλης γιὰ τὴν Τέχνη;

Λοιπόν:

Τέχνη ἀπόλυτη, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχη. Ἡ Τέχνη εἶναι κι αὐτὴ ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο. Κάθε μεγάλος δημιουργὸς συμφωνώντας μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, ὀφείλει νἀντιπροσωπεύη τὴν ἰδεολογικὴ κ' αἰσθη-

τικὴ συνείδηση τῆς ἐποχῆς του. Οἱ ἐποχὲς περνοῦν, περνοῦν κ' οἱ ἰδεολογίες καὶ μαζί τους πεθαίνουνε καὶ τὰ ἔργα. Ὁ Σολωμὸς (ἀναφέρομαι σαὐτό, γιατὶ πρόκειται εἰδικὰ γιὰ τὸ Σολωμὸ) ἀφοὺ πέσανε τὰ ἰδανικὰ τῆς ἐποχῆς του, ἐξαντλήθηκε πιὰ καὶ δὲν ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς ζωντανὴ ἀφετηρία δημιουργίας. Στὶς περισσότερες αὐτὲς γνῶμες ποὺ ἔτσι κομματιασμένες τὶς παραθέτω σὰ δόγματα, συμφωνῶ. Θἄθελα μόνο νὰ μιλήσω γιὰ τὴν τελευταία παράγραφο, ποὺ πραγματεύεται τὴν ἐξάντληση τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων. Διαφωνῶ στὸ σημεῖο αὐτό, ἢ καλύτερα θἄταν νὰ παραθέσω τὴ σκέψη μου. Λέγουμε πὼς ὁ Ὅμηρος ζεῖ κ' εἶναι ἀθάνατος. Τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὸ Σαίξπηρ, τὸ Δάντη, τὸ Γκαῖτε κ. λ. Γιατί; Φυσικὰ τὸ νὰ ὑποστηρίξουμε πὼς ὅλοι αὐτοὶ οἱ γίγαντες τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, δὲν εἶναι παρὰ νεκρὰ σύμβολα, καὶ ἀξίες μουσειακές, θἄταν σὰ μιὰ παραδοξολογία. Ὅμως γιατὶ ἐπιζεῖ ἕνα ἔργο Τέχνης;

1ο. Γιὰ τοὺς ὑψηλοὺς στοχασμοὺς ποὺ περιέχει. Ἡ σκέψη φυσικὰ δὲν εἶναι ἀπόλυτη, μὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδεολογία τῆς ἐποχῆς της, εἶναι σχετική. Ὅμως ὀφείλουμε νὰ θαυμάζουμε τὸ δυνατὸ ἐκεῖνο δημιουργὸ ποὺ πρῶτος κατόρθωσε νὰ ρίψη μιὰ λάμψη στὴν ἀνθρωπότητα νέα. Καὶ ὕστερα συχνὰ τυχαίνει ἡ σκέψη νἀγκαλιάζη γενικώτερα θέματα, ἀπὸ τὸ συρμὸ τῆς ἐποχῆς, κ' εὐρύτερα συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ποτὲ «αὐτὰ καθαυτὰ» δὲν περνοῦνε γιατὶ ἡ ζωὴ συνεχίζεται κ' ἐπαναλαβαίνεται. Εἶναι προβλήματα ἔξαφνα ποὺ ἡ ἀνθρώπινη γνώση μάταια ἐπιζητεῖ τὴ λύση τους. Π. χ. τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου. Ὁ ἔξοχος μονόλογος τοῦ Ἄμλετ μᾶς συγκινεῖ, γιατὶ δὲν ξαίρουμε τὴ λύση, καὶ γιατὶ τὰ ἐρωτήματά του μένουνε τόσους ἀκόμη αἰῶνες δίχως ἀπάντηση. Ἀκόμα ἡ σκηνὴ μὲ τὸ νεκροθάφτη κ' οἱ θρῆνοι γιὰ τὸ σκοτωμὸ τοῦ Ἕκτορα στὴν Ἰλιάδα κ. λ.

2ο. Γιὰ τὴ μορφή του. Ἐνόσω δηλ. διαρκοῦν οἱ ἴδιοι λόγοι τῆς ὡραιόπαθης γοητείας, ποὺ μᾶς προξενεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο.

3ο. Γιὰ τὸν ἱστορικὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν παράδοση. Πολλὲς φορὲς τὰ παληὰ ἔργα τὰ γεμίζει ἡ δική μας προσωπικότητα κ' ἔτσι βαραίνουνε στὴ συνείδησή μας μὲ ὅλους τοὺς κριτικοὺς ποὺ μίλησαν γιὰ κεῖνα. Στὴν τρίτη αὐτὴ περίπτωση χρειάζεται εἰδικὴ προπαρασκευή, γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση τῶν περασμένων δημιουργημάτων.

Ἔτσι ὁ Σολωμός, κι ἂν πιὰ ἰδεολογικὰ δὲ μᾶς συγκινεῖ, μορφικὰ ὅμως μᾶς συγκινεῖ γιατὶ δὲν πέθαναν ὅλως διό-

λου οἱ ἐκφραστικοί τουτρόποι. Καὶ μιὰ τέτοια προσοχὴ καὶ ξαναγύρισμα στὴν ἁπλότητα τῆς τεχνικῆς του, ἀπὸ μέρος τῶν νέων, μὰ ὄχι καὶ μὲ δουλικότητα, δὲ θἄμενε φαντάζομαι χωρὶς ἄξιους καρπούς. Γιατὶ ὁ Σολωμὸς μᾶς ἔδωσε δείγματα κλασσικῆς ἐντέλειας καὶ φραστικῆς εὐγένειας ἀνυπέρβλητης.

Καὶ τώρα ἂς δοῦμε τὰ καθαρὰ δημιουργικὰ ἔργα τῆς τελευταίας του περιόδου.

«Τὸ Φὼς ποὺ Καίει» εἶναι ὅτι συνθετικὰ ἀνώτερο μᾶς ἔχει δώσει ὁ Βάρναλης. Ἀρχίζει μὲ μιὰ παρεξηγητικὴ προσπάθεια τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ, γιὰ ἕνα προϋπολογισμένο τεχνικὸ τέλος. Τὴν ὀνομάζω προσπάθεια καὶ παραδέχο, αι τὸ συνειδητό της,κι ὄχι ἁπλὴ παρεξήγηση,ἐπειδὴ ἔχουμε τόση ἀποκαθαρτικὴ κι ἑρμηνευτικὴ ἐργασία τῆς φιλοσοφίας του, (1) ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπουνται, γιὰ ἕνα πολὺ μορφωμένο τουλάχιστο, ἀντιθετικὲς ἢ διασταυρούμενες γνῶμες. Κι ὅμως ἐλαφρυντικὸς ὅρος στὴν ὑπόθεση, ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχή μας μὲ τὰ κατηγορητικὰ στοιχεῖα της, μπορεῖ νὰ σταθῆ τὸ γεγονὸς τοῦ τί ἐπικράτησε καὶ νομοθετήθηκε ἀπὸ τὴν ἀντιπρόσωπη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ ὄχι τοῦ τί ἀκριβὼς Ἐκεῖνος ἐδίδαξε. Ἀλλὰ τότε θὰ διακρίνουμε τὸν ἀναχρονισμὸ καὶ τὴν ἀποτυχεμένη εὕρεση τοῦ συμβόλου. Θὰ ταίριαζε νὰ προσωποιηθῆ ὁ Χριστιανισμὸς ἢ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ γιὰ τὸν Τολστόη, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο διάφθειρε τὴ διδασκαλία τοῦ ἱδρυτῆ της. Γιατὶ πὼς νὰ μὴ ἀμφιβάλλουμε ὅταν ἀκοῦμε τὸν Ἰησοῦ νὰ παραδέχεται ἀρχές, ἀντίθετες ὅλως διόλου στὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου του;

«Ὁ Χριστὸς χώρισε τοὺς ἀνθρώπους σὲ φτωχοὺς καὶ δυνατούς. —Παραδέχεται τὴν κλοπὴ γιὰ τοὺς δυνατούς, ἀφοὺ προστατεύει τὸ ἔχει τους. -Ἡ ἴδια ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ ἁμαρτία! —Δίδαξε τὴν περιφρόνηση τῆς ζωῆς.— Πίεσε τοὺς σκλάβους νὰ δουλεύουν περισσότερο χωρὶς διαμαρτύρηση κ' εὐχαριστημένοι!» Ἡ λαθεμένη αὐτὴ ἀντίληψη ἐκφρασμένη ὡς πεποίθηση τοῦ συγγραφέα, σὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἔργου στεναχωρεῖ τὴ λογική, καὶ μᾶς βυθίζει σὲ χαοτικὲς ἀπορίες.

Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ στὸ σύμβολο τοῦ Μώμου, τοῦ ὁποίου ἡ θετικὰ παραδεχτὴ ταχτικὴ ἔννοια μᾶς τόνε συσταίνει ὡς πνεῦμα

(1) Ρεναν, Τολστόη, Γουάϊλντ.

κατεξοχὴ σκωπτικὸ καὶ σαρκαστικό. Ἔτσι οἱ πολλές του σοβαρολογίες, κ' ἡ προσπάθειά του νὰ δώση νέα κατεύθυνση στὴν ἀνθρωπότητα, καὶ τὰ κοινωνικοφιλοσοφήματά του, ξυπνοῦν ἐντός μας κάποιες ἐναντιότητες καὶ δισταγμούς, γιὰ τὴν τέτοια προτίμηση τῆς ἐκλογῆς του ὡς συμβόλου, στὴν ἀνάλογη δράση τοῦ ἔργου. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁΜῶμος ἐκφράζει τὶς ἰδέες τοῦ συγγραφέα.Πόσο τραγικώτερη θἄταν ἡ ἀντιπαράσταση,ἂν ἀπέναντι τῶν δύο ἄλλων προσωποποιημένων δυνάμεών του σὲ σύμβολα, τῶν τόσο ὑπέροχα διαλεγμένων, τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Προμηθέα, μιλοῦσε ὄχι ὁ Μῶμος ἀλλὰ ὁ Σύγχρονος Ἄνθρωπος!

Στὸ πρῶτο μέρος ποὺ σχεδὸν περικλείνει ὅλη τὴν οὐσία τοῦ ἔργου, σὲ ὑπέροχο τεχνικὰ φιλοσοφικὸ διάλογο μεταξὺ Προμηθέα, Χριστοῦ καὶ Μώμου, τοποθετεῖται ψηλότερα, κι ἀπὸ τὴν Αὐστηρὴ Λογικὴ ποὺ αἰώνια ξετάζει καὶ καταδικάζει, κι ἀπὸ τὴν Ψυχικὴ Καλωσύνη τῆς καρδιᾶς ποὺ συγχωρεῖ κ' ἐξαγνίζει τὰ πάντα, ἡ Ἐνεργητικὴ Δράση, ἡ σπρωγμένη ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῶν πραγμάτων ποὺ γεννᾶ τὴν ἐπανάσταση. Στὸ σὰν ἰντερμέδιο δεύτερο μέρος περιέχουνται τὰ θαυμάσια λυρικὰ ποιήματα, τῶν Ὠκεανίδων, τῆς Μάνας Γῆς, τῆς Μάνας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Μαγδαληνῆς ποὺ πραγματικὰ εἶναι λυρικὰ ἀριστουργήματα, ἔξοχα.

Στὸ τρίτο μέρος βρίσκεται ἡ πολεμικὴ τοῦ συστήματος. Ἄνκαι βρίσκεται πάλι ἡ βαθειὰ σκέψη κ' ἐκεί, ὅμως σὰ νὰ τοῦ λείπει ἡ ἔξαρση ποὺ φέρνει τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς ὡραιόπαθης ἡδονῆς, ἢ τὸ θυμὸ ἑνὸς μεγαλόπρεπου ὕμνου. Ὑστερεῖ τεχνικά. Σχεδὸν καταντᾶ ρητορεία διδαχτικοῦ προσηλυτισμοῦ. Μὰ γι αὐτὸ δὲ θὰ ψέξω τὸ Βάρναλη, γιατὶ δείχνεται τόσο σύμφωνος μὲ τὶς θεωρίες του γιὰ τὴν Τέχνη, κι ἀφοὺ τήνε θεωρεῖ κοινωνικὸ φαινόμενο, καὶ ποὺ ὀφείλει νὰ θεραπεύη πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν κοινωνία.

Ὁ Νίτσε ἀπόδειξε πὼς τὰ διάφορα Ἠθικὰ Ἰδεώδη, ἔχουν ἀπόλυτη ἀξία σχετικὰ μὲ τοὺς πιστοὺς δορυφόρους τους. Ἡ ὑποκειμενικὴ εἰλικρίνεια, τοὺς ἀρκεῖ ὡς ἐξυψωτικὴ δύναμη. Χωρὶς νἆναι ἀνάγκη νὰ συζητήσω διαμφισβητικὰ τὶς θεωρίες τοῦ συγγραφέα, (γιατὶ δὲν ἐξετάζω ἐπιστημονικὰ ὡς φιλόσοφος, ἀλλὰ μόνο σὰν τεχνοκρίτης) ἀπαραίτητο νομίζω νὰ δείξω μερικὲς ἀδυναμίες κι ἀβασάνιστες φιλοσοφικές του γνῶμες. Ἐξ ἄλλου κι ὁ Νίτσε παραδέχτηκε τὸν ἔλεγχο τοῦτο. Λοιπὸν τὸ Ἰδανικὸ νοεῖται πάντοτε μακρυὰ ἀπὸ κάθε Συφέρο, καὶ πάλι ὅτι εἶναι Συφέρο μπορεῖ νἆναι

ἢ καὶ νὰ μὴν εἶναι Δίκαιο. Ἐνὼ στὴν ἰδεολογία τοῦ ἔργου συνταυτίζουνται οἱ τρεῖς ἀντιθετικὲς σὲ πολλὰ ἔννοιες καὶ δυσκολοσυμβίβαστες μεταξύ τους, σὲ ὑποβοηθητικὴ ἕνωση γιὰ τὴν τελικὴ λύση.

Καὶ μιὰ μικρὴ ἀντίθεση. Στὸν πρόλογό του (ἕνα θαυμάσιο ποίημα) ὁ Βάρναλης προτιμᾶ τὴ ρεμβαστικὴ ἀδράνεια, κι ὄχι τὴ μὲ βία ἔνοπλη ἐπανάσταση:

Ἄχ! νὰ κυττάω τὴ θάλασσα ψηλὰ ἀπὸ τὸ βουνὸ
μόνος — — —
Ἔτσι νὰ μένω μοναχὸς κ' ἐρημικός, σὰν πάντα,
νὰ σὲ κυττάω, ὦ θάλασσα, ἐσὺ μακρυνὴ λαχτάρα μου,
ὡς νὰ μὲ πάρης κάποτε στὰ κύματά σου τὰ ψηλά,
γιὰ νὰ μὲ πᾶς πολὺ μακρυὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μαύρη Κόλαση,
μακρυὰ πολὺ κι ἀπὸ τοὺς μαύρους κολασμένους!

Ἀλλὰ τὸ ἔργο ἱκανοποιεῖ πληρέστατα γιὰ τὴν τεχνική του, γιὰ τὴν πρωτοτυπία του, καὶ γιὰ τὸ βαθύτερο ἀνθρωπιστικὸ σκοπό του.

«Ὁ Λαὸς τῶν Μουνούχων» κυβερνιέται ἀπὸ τὴ γνωστή του ἐπαναστατικότητα. Κ' ἐδῶ χαράζεται ἁδρότερα ὁ χαραχτήρας τοῦ ἔργου καὶ τῆς φυσιογνωμίας του. Εἶναι τρία συμβολικὰ διηγήματα.

Τὸ πρῶτο ἐγὼ θὰ τὸνόμαζα καλύτερα φαντασία, στὴν ὁποία ἡ γενικοποίηση ὅλων, ἐπιφέρει μιὰ σύγχιση στὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου καὶ κάποια ἀσάφεια στὸ νόημα. Ὁ τόνος ποὺ ἀρχίζει θυμίζει λίγο τὸν Ἄγγλο Οὐὲλς στὰ μυθιστορικὰ—ἐπιστημονικά του διηγήματα· ὅμως στὸ τέλος διαφέρει πολύ.

Στὸ δεύτερο κι ὡς οὐσία κι ὡς τεχνικὴ μιμεῖται τὸ Φλωμπέρ.

Στὸ τρίτο προσαρμόζεται στὸν κύκλο τῆς Ρωσσικῆς διηγηματογραφίας. Μ' αὐτὰ ὅλα δὲν τὸν κατηγορῶ. Κι ἂν τὰ διηγήματά του δὲν τὰ ὀνομάζω μεγάλα ἔργα, ὅμως χαμογελῶ μ' ἐκείνους ποὺ τὰ χαραχτηρίσανε ἁπλὲς προσπάθειες. Ἐνὼ ἡ λυρική τους ἔκφραση, κ' οἱ φυσικὲς εἰκόνες κ' ἡ ἄρτια γλώσσα τους δείχνουνε τὸν ὑπέροχο στυλίστα καὶ τὸν ἄξιο ποιητή.

Δημοσίευσε ἀκόμα μερικὰ λυρικὰ ποιήματα σὲ περιοδικά, κι ὅλα σύμφωνα μὲ τὴ σημερινή του πεποίθηση. Ὁ Βάρναλης ἄνοιξε νέο δρόμο στὴν ποίηση μας, καὶ πρῶτος εἶδε τὴ βαθειὰ δυστυχία τοῦ ἐργάτη, καὶ κατέβηκε στὰ χαμηλὰ στρώματα τῆς κοινωνίας, κι ὁραματίστηκε τὸν πόνο της, καὶ μαζὶ ἀγωνίζεται σὰν πνευματικὸς ἥρωας ποὺ ἑνοποιεῖ τὴ συνείδηση τῆς ἐποχῆς του, γιὰ τὴν ποθητὴ ἀναγέννηση.(¹) Λαμπρὸ δεῖγμα τεχνοτροπίας κ' ἰδεολογίας παραθέτω ἕνα του ἀριστούργημα: Οἱ Μοιρᾶτοι.

Μὲς στὴν ὑπόγεια τὴν ταβέρνα,
μὲς σὲ καπνοὺς καὶ σὲ βρισιές,
(ἀπάνου στρίγγλιζε ἡ λαντέρνα,)
ὅλη ἡ παρέα πίναμε ἐψές,
ἐψές, σὰν ὅλα τὰ βραδάκια,
νὰ πᾶνε κάτου τὰ φαρμάκια.

Σφιγγόταν ὁ ἕνας πλάϊ στὸν ἄλλο
καὶ κάπου ἐφτυοῦσε καταγίς·
ὤ! πόσο βάσανο μεγάλο,
τὸ βάσανο εἶναι τῆς ζωῆς!
Ὅσο κι ὁ νοὺς ἂν τυραννιέται
ἄσπρην ἡμέρα δὲ θυμιέται!

(Ἤλιε καὶ θάλασσα γαλάζια
καὶ βάθος τ' ἄσωτου οὐρανοῦ·
ὤ! τῆς αὐγῆς κροκάτη γάζα,
γαρούφαλα τοῦ δειλινοῦ,
λάμπετε, σβύνετε μακρυά μας,
χωρὶς νὰ μπῆτε στὴν καρδιά μας!)

Τοῦ ἑνοῦ ὁ πατέρας χρόνια δέκα
παράλυτος ἴδιο στοιχειό·
τἄλλου κοντόμερη ἡ γυναῖκα
στὸ σπίτι λυώνει ἀπὸ χτικιό·
στὸ Παλαμήδι ὁ γυιὸς τοῦ Μάζη
κ' ἡ κόρη τοῦ Γιαβῆ στὸ Γκάζι.

— Φταίει τὸ ζσβὸ τὸ ριζικό μας!
— Φταίει ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς μισεῖ!
— Φταίει τὸ κεφάλι τὸ κακό μας!
— Φταίει πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸ κρασί!
«Ποιὸς φταίει; ποιὸς φταίει;» κανένα στόμα
δὲν τὄβρε καὶ δὲν τὄπε ἀκόμα.

Ἔτσι στὴ σκότεινη ταβέρνα

(¹) Πρέπει ν' ἀναφέρω μερικὰ ὀνόματα ἄλλων ποιητῶν ποὺ ἐτραγούδησαν πρὶν ἀπὸ τὸ Βάρναλη δημοκρατικὰ καὶ σοσιαλιστικά: Κλ. Τριανταφύλλου, Κ. Παλαμᾶς, Π. Μάγνης, Ν. Πορφύρης, Κ. Οὐράνης. Ὅμως σὰ νἄγγιξαν παροδικὰ ἢ χωρὶς τὴν ἀποκλειστικότητα καὶ συνειδητὴ πίστη τοῦ Βάρναλη τὸ ζήτημα. Τὰ θέματά τους εἶχανε μιὰ γενικότητα, ποὺ μάντευε κανεὶς μόνο πὼς ἁπλῶς διανοητικὰ ὑψώνονταν στὸ ἀνθρωπιστικὸ ἐπίπεδο.

πίνουμε πάντα μας σκυφτοί·
σὰν τὰ σκουλήκια κάθε φτέρνα,
ὅπου μᾶς ἔβρει, μᾶς πατεῖ:
δειλοί, μοιραῖοι κι ἄβουλοι ἀντάμα
Προσμένουμε, ἴσως, κάποιο θάμα.

Στὴν Ἑλλάδα πολλοὶ δυσαρεστήθηκαν καὶ ρίχτηκαν τοῦ Βάρναλη γιὰ τὸ σκοπό του. Ἀνοηταίνοντας μίλησαν γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Τέχνης. Ἀλλὰ στὴν ἀπόλυτη του σημασία αὐτὸς ὁ ὅρος στερεῖται λογικῆς ἔννοιας. Καὶ θαρρῶ πὼς τὸ «σπουδαιότερον» τοῦ Ἀριστοτέλη δὲν ἐκπληρώνεται, ἂν ὁ σημερινὸς συγγραφέας, ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀποστολή του καὶ τὸ βάρος τοῦ λόγου του, ἀποκλείση τοῦ ἔργου του τὸν κοινωνικὸ ἀγώνα, καὶ δὲν πολεμήση γιὰ τὴν ἐπιθυμητὴ ἀναμόρφωση. Ἐπιτέλους ποιὸς προτιμᾶ τὰ νεκρὰ ἔργα; Ὑποθέτω κανείς! Κι ἂν γίνη μιὰ σύγκριση μὲ τὴν προτερινή του ἐργασία, ὁ Βάρναλης κερδίζει σημαντικά. Γιατὶ τὰ πρῶτα του ποιήματα, παρ' ὅλη τὴ δεξιότεχνη ὀμορφιά τους, ἔχουνε τὴν ψύχρα τῶν περασμένων, ἐνὼ τὰ νέα του πάλλουν ἀπὸ τὸ θερμὸ πάθος τῆς ζωῆς.

Βέβαια δὲ δίνω τὸ ἔπαθλο στὸν κάθε στιχουργὸ ποὺ ἀνόητα ψάλλει κοινοτυπικά, τὸν κοινωνικὸ ἀγώνα. Κι ὁ κ. Παρωρίτης ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὰ ἴδια πράματα δὲ μέχει πείση γιὰ τὴν καλλιτεχνική του ὑπόσταση, μόλο ποὺ συμφωνῶ πληρέστατα στὴν ἰδεολογία του. Γιατὶ ἕνα ἔργο γιὰ νἆναι Τέχνη, ὀφείλει πρῶτα νὰ πείθη καὶ νὰ ἐπιβάλλεται. Οἱ φωνασκίες προκαλοῦν τὴν ἀντίστασή μας. Κι ἂς μὴν ἀναφερθῆ ὁ Ἀντρέγιεφ ποὺ κι ὅταν κηρύττει, σὲ συγκλονίζει μὲ τὸ νευρώδικο ὕφος του, καὶ μένει πάντα ὑπέροχος. Φυσικὰ ὁ Βάρναλης δὲ φωνασκεῖ· ἀλλὰ τὰ σημειώνω αὐτὰ γι ἄλλους πολλοὺς καὶ γνωστοὺς στὴν Ἑλλάδα ποὺ νομίζουν πὼς σώζουνται κάνοντας ἰδεολογία. Γιατὶ ἂν ἡ Τέχνη μὲ τὴν ὑποβολή της μπορεῖ νὰ βοηθήση τὸ ξάπλωμα τῆς ἰδέας, ξυπνώντας στὰ στήθη πολλῶν τὴ συμπάθεια, μὲ τὴ συγκίνηση ποὺ κρατεῖ καὶ προσφέρνει, περιττὸ θαρρῶ κι ὅλως διόλου νὰ προσθέσω πὼς βλάβη, μόνο βλάβη προέρχεται ἀπὸ φωνασκίες. Κ' ἔτσι κατάντησε τελευταῖα τὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα. Κ' ἐπειδὴ μοῦ φτάνουν μηνύματα προαισθαντικὰ μιᾶς μιμητικῆς πιθηκιστικῆς ψευτοδημιουργίας, ὑποκινημένης ἀπὸ τὴ γελοία μόδα, πολλῶν νεαρῶν, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπιστικὴ ἐπαναστατικότητα τοῦ Βάρναλη, τελειώνω τὸ ἄρθρο μου ντύνοντας τὴ σκέψη μου μὲ τοῦ Νίτσε τὴ θαυμάσια ἔκφραση: Τὰ σιγαλὰ λόγια εἶναι ποὺ φέρνουν τὴν τρικυμία· σκέψες ποὺ ἔρχονται μὲ περιστερένια πόδια διοικοῦνε τὸν κόσμο.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΡΥΘΜΙΚΕΣ ΖΩΕΣ

Ἁρμονία τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων, ἁρμονία τῶν ἤχων καὶ τῆς γραμμῆς.

Λευκὲς πηγές, λίμνες σταχτιές, γαλάζιοι ὠκεανοί, τοῦ πυκνοῦ δάσους ἡ δροσιὰ καὶ τῆς ἐρήμου ἡ θέρμη,

Πλούσια ζωὴ τῶν ὄντων, ἀτάραχη ζωὴ τῶν δέντρων καὶ τῶν φυτῶν,

Τῆς πεδιάδας ἡ ἁπλωσιὰ καὶ ἡ λιτότη, ἡ ἀπεραντωσύνη τῆς κορφῆς ἑνὸς βουνοῦ —

Σᾶς ἔζησα, ὦ! φυσικὲς καὶ ζωϊκὲς αἰσθήσεις, μὲ πάθος καὶ μὲ ζέση καὶ μὲ μιὰ τόση χαρὰ τοῦ νοῦ, ποὺ ὁ ἑαυτός μου ὁλάκαιρος ἐχάνουνταν μέσα σὲ σᾶς.

Ἁρμονία τῶν ἀντίθετων στοιχείων, ὦ! ἁρμονία θεϊκή, μιὰ φλόγα ἐσὺ καὶ μέσα μου τὸ φῶς σου!

Μεταλλική, ἄϋλη, μιᾶς καμπάνας ἡ ἠχηρὴ φωνή, θεϊκὴ μᾶς φέρνει προσταγή, ἡ ἀγάπη μέσα μας ἁγνὴ νὰ ζεῖ.

Ἀπ' τὸ λευκὸ τὸ μιναρὲ ἀνθρώπινη ἁπλώνεται φωνὴ κ' εὐλαβικὰ μᾶς προσκαλεῖ ἡ ἄπειρη καλωσύνη τοῦ Θεοῦ νὰ δοξαστεῖ.

Ἄλλους, τὴν ἴδια ὥρα, στὴν ἴδια στάση, μὲ ἴδια λόγια, ἄλλη φωνὴ διατάσσει ἡ κάθε ἔχθρα νὰ σβυστεῖ.

Σκυφτοί, τυφλοί, μῖσος καὶ πάθος ὅλοι οἱ πιστοὶ καὶ μόνη τους προσευχὴ μὲ αἷμα ἡ θρησκεία τους νὰ σωθεῖ.

Ἄθεος ἐγὼ καὶ μήτε νὰ σκύψω δὲ μπορῶ, μήτε νὰ προσευχηθῶ. Καμιά, γιὰ μένα, μάταιη θεϊκὴ προσταγὴ κι ὅμως, ἁπλή καὶ καθαρή, τῆς ἀγάπης ἡ φωνή, ζωντανὴ μέσα μου ἠχεῖ.

Ἀγάπα ὅτι ποθεῖς μὲ μιὰ καινούργια πάντοτε δίψα. (Τὲς ὀρέξεις σου ποτὲ μὴ φοβηθεῖς).

Βλέπε ὅτι ποθεῖς μ' ἕνα καινούργιο πάντα βλέμμα. (Γλυκειὰ ἡ θέρμη τῆς ὁρμῆς).

Ποτὲ μὴ σταματᾶς ὅσο κρατᾶ ἡ ἐπιθυμία μέσα σου, ποτὲ πρὶν φτάσεις στὸ σκοπὸ ποὺ γύρευες, πρὶν ἀκόμα ἐξαντληθεῖς.

Ὡραῖοι τῶν φυτῶν οἱ ἀνθοί, ὡραῖο τοῦ πουλιοῦ τὸ πέταγμα,

Καὶ πιὸ ὡραῖο ἀκόμα τὸ ἥμερο σβύσιμο μιᾶς φωτιᾶς ὅταν τὸ ξύλο ὁλότελα καεῖ.

Φρόντισε τὴ ζωή σου νὰ μὴν τὴ σπαταλᾶς σ'ἀνώφελες θυσίες, λόγια κοινὰ καὶ μάταιες χειρονομίες.

Κρῦψε βαθυά, ἀμίλητα, κάθε χαρὰ καὶ κάθε λύπη κ' ὕστερα ζῆσε μ' ὅσες ἀκριβὲς ἔχεις συνάξει ἐπιθυμίες.

Ζῆσε μὲ τὲς αἰσθήσεις τὲς λαμπρὲς ποὺ θὰ σοῦ γίνουνε θρησκεῖες, ζῆσε μὲ τὲς θελήσεις τὲς ἁγνὲς δίχως νὰ χτίσεις ἐκκλησίες.

Καὶ τότε λῦσε τὴ σιωπὴ (δὲν κλαίει τὸ πουλὶ μήτε γελᾶ, μόνο σωπᾶ ἢ κελαδᾶ),

Λῦσε τὴ σιωπὴ καὶ μίλησε.....καὶ πές....!

Πόνοι, λῦπες, χωρισμοί, ἐλπίδες ποὺ γελάστηκαν καὶ ὄνειρα ποὺ βγῆκαν πλᾶνα,

Ζεστὸς ἵδρωτας στὰ μέτωπα τῶν ἐργατῶν καὶ τῆς σκέψης οἱ ρυτίδες,

Τοῦ φονιᾶ τὸ ὅπλο καὶ τοῦ καλοῦ ὁ λόγος,

Κέντημα τῆς σάρκας στῶν ἐφήβων τὰ κορμιὰ καὶ ἄνομη ἀπόλαψη τῶν κολασμένων,

Τοῦ μελλοθάνατου τὸ βογγητὸ καὶ τοῦ βρέφους ἀσυνείδητο τὸ κλάμμα,

Μιὰ ἀνθρωπότη ὁλάκερη ἀνίδεη πονᾶ καὶ μήτε ρωτᾶ γιατί, μόνο τὰ χέρια ποὺ ὑψώνει γιὰ προσευχὴ σφίγγει καὶ δείχνει στὸ Θεὸ τὴ μισητὴ πυγμή!

Μιὰ ἀνθρωπότη ὁλάκερη ἀνίδεη πονᾶ καὶ μήτε ἡ νιότη, μήτε ἡ ὀμορφιά, μήτε τοῦ ἥλιου ἡ ζεστασιὰ δὲ συγκρατοῦν τὸ κλάμμα.

Κλάμμα δειλὸ καὶ στεῖρο!

Τοῦ κριθαρένιου τοῦ ζεστοῦ ψωμιοῦ ἡ μυρουδιά, τοῦ πηγαίου νεροῦ ἡ δροσιὰ καὶ σὺ Ὦ! γλύκα τῆς βραδυνῆς φωτιᾶς στὴν ἤρεμη κοιλάδα,

Χαρὰ τῆς σάρκας στὴν ἁπαλὴ ἀφή, χαρὰ τοῦ νοῦ στὸ γλυκόλαλο τραγούδι, ἐδεμικὸ μεθῦσι τῆς ζωῆς,

Σᾶς πνίγει ἄτολμα τὸ ἄσοφο τῆς ἀνθρωπότης κλάμμα.

Μὰ νά! ποὺ πάνω ἀπ' ὅλα, πάνω ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη χαρὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν αἰώνια λύπη, ἀόρατο πλανᾶται τὸ ἤπιο χαμόγελο τοῦ Βούδα καὶ ὁ καλὸς ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ.

«Τότε, Ὦ! Βασιλέα, ὁ Θεὸς ἀποκάλυψε στὸ γιὸ τοῦ »Πριθᾶ, τὴ μορφὴ τοῦ Κυρίου.

»Ἀναρίθμητα εἶχε στόματα καὶ μάτια. Μιὰν ὄψη »ἀτέλειωτων θαυμάτων. Στολισμένος μὲ ἄπειρα θεῖα χρυ- »σαφικά, κρατώντας χιλιάδες ὅπλα θεϊκά.

»Ἐὰν ἡ λάμψη χίλιων ἥλιων ἐπρόβαλνε ἄξαφνα στὸν »οὐρανὸ μόλις θὰ ἔφτανε τὴ λάμψη ποὺ ἐκπέμπει τὸ »μέγα Ὄν.

»Ὅλην αὐτὴ τὴν οἰκουμένη, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ »τόσα μέρη, ὁ Πανταβὰ τὴν εἶδε μαζεμένη, ἐκεῖ, ὁλάκερη, »στὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ τῶν Θεῶν».

Ἤβρα σὲ σένα φύση ὅλα τὰ χρώματα, ὅλα τὰ ἀρώματα, ὅλα τὰ στολίσματα, ὅλα τὰ ὅπλα.

Ἤβρα ὅτι κι ἂν ζήτησα νὰ θαυμάσω, ὅλων τῶν εἰδῶν τὲς ζωές, ὅλων τῶν εἰδῶν τὲς μορφές.

Ἤβρα σὲ σένα φύση τὴν ἄφθαρτη δύναμη τοῦ Θεοῦ τῶν Θεῶν. *

ΠΟΛΥΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

* Ἀπὸ τὴ συλλογὴ ποὺ θὰ κυκλοφορήσει προσεχῶς σ' ἔκδοση τῆς Ἐκδοτικῆς Ἑταιρείας τὰ «Γράμματα».

Σ' ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ

«Ἐχτὸς ἀπὸ τὸ Δία κανένας δὲν εἶναι ἐλεύτερος».
*«Προμηθέας Δεσμώτης — **Αἰσχύλος**»*

Μὲς στὴν πλαγιὰ τὴν ξεχωματιασμένη,
Τὴ χειμονοδαρμένη ποὺ προσφέρει
Σὲ κάθ' ἐνάντιον ἄνεμο τὴ ράχη,
Ἔρμο δέντρο, σκελέθρινο, μὲ φρίκη
5. Πῶς τὴ μοῖρα σου στέκω καὶ κοιτάζω!
Σφίγγουν οἱ πάγοι, σφίγγουν τὰ ριζά σου,
Τὰ γυμνά σου κλαριὰ λυγοῦν τὰ χιόνια,
Βροχές, ἀνέμοι σὲ χτυποῦν καὶ σπάζουν
Μὲ φοβέρα στὰ σκότη ἀστροπελέκια.
10. Καὶ μιὰ θολὴ ἐγκατάλειψη πλανιέται
Τρογύρου σου βαρειά, καὶ δὲ γρικοῦνται
Πουλιὰ γλυκὰ νὰ κελαϊδοῦν, μελίσσια
Νὰ βομβίζουν τερπνὰ στὸ φύλλωμά σου,
Μὰ στὰ νερὰ τὰ λιμνασμένα, πότε
15. Στοὺς πάγους τοὺς λευκούς, ποὺ ὅμοιοι φαντάζουν
Σὰν ταφόπετρα ἐπάνω σου, βυθίζεις
Τὸ σκέλεθρό σου ἀνάποδα σ' ἀβύσσους,
Κ' οἱ κουροῦνες, σὰ σύγνεφο πετώντας
Κάτω ἀπ' οὐράνια στενά, μολυβένια,
20. Κάπου-κάπου καθίζουν στὰ κλαριά σου
Καὶ σὲ ντύνουν στὰ μαῦρα, καὶ φαντάζουν
Πένθη κρυφά, ποὺ ἀκράτητα ξεσπάζουν.

Κι ὅμως, ὦ δέντρο, πόσο σὲ ζηλεύω
Κάθε φορὰ ποὺ τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου,
25. Τὰ δικά σου κοιτάζοντας, θυμᾶμαι!
Ἀχνὸ εὐτυχιᾶς σ' ὄνειρα μάταια πλάθει,
Σκλάβος δουλεύει στὴν ἀνάγκη, μπαίγνιο
Εἶναι τῆς συφορᾶς καὶ τοῦ θανάτου,
Τῶν παθῶν του φτερό: μάχεται πάντα

Μὲ τὸν ὅμοιο του ὀχτρός, βαθειά του τέτοια
Κακὴ φωτιὰ καὶ κόλαση φωλιάζει,
Ποὺ ὀχτρὸς καὶ ξένος μοιάζει στὸν ἑαυτό του.
Καὶ στὸ πεῖσμα ἀκατάπαυτα χτυπιέται
Γῆς, ἀγέρα καὶ κύματος, σὰ νἄταν
Πλᾶσμα τελείως διωγμένο ἀπὸ τὴν Πλάση.
Μὰ ἐσένα, δέντρο, ἂν κάποτε ὁ χειμῶνας
Σὲ γυμνώνει, σὲ δέρνει, σὲ πληγώνει,
Πάλε ἡ Ἄνοιξη θἄρθει καὶ θ' ἀνθίσεις.
Κι ἀπ' τὸ γνώριμο τὸ ἔδαφος στὸ ἀτλάζι
Τ' Οὐρανοῦ τὸ καθάριο σηκωμένο,
Σὰν πράσινης δροσιᾶς καὶ μύρου ἀνάβρα
Θὰ φουντώσεις, θ' ἁπλώσεις καὶ θ' ἀνοίξεις
Μάτια λαίμαργα μύρια πρὸς τὸ φέγγος
Μὲ λαχτάρα τρεμάμενη τὰ φύλλα.
Καὶ μ' ἐσὲ θὰ εὐωδιάσει γύρου ἡ Πλάση,
Τὴν πλουμιστὴ θὰ ντυθῆ φορεσιά σου,
Κ' ἡ ὀμορφιά της θὰ λάμψει γύρου ἡ πλάστρα.
Καὶ μ' ἐσὲ κραδασμὸς χαρᾶς θ' ἁπλώσει
Βαθὺς ξανανιωμοῦ,
Μυριόηχον ὕμνο ἀνάστασης θὰ ὑψώσει
Τρογύρου σου ἡ πλαγιὰ
Στὸ νέο ρυθμὸ τοῦ Κόσμου ἁρμονισμένο,
Μὰ στοῦ θνητοῦ τὰ νυχτωμένα σπλάχνα,
Ποὺ θολὴ τρικυμιὰ τ' ἀναταράζει,
Χλωμὸς θὰ φτάσ' ὁ ἀντίλαλος, σβυσμένος,
Σὰ μνήμη ὀνείρου ἀπόμακρου ποὺ ἐχάθη.
Μὰ ἐσὲ σφοδροὶ δὲ σὲ τραντάζουν πόθοι,
Πνεῦμ' ἀνταρσίας δὲ σοῦ κεντάει τὰ φρένα,
Μὰ τὰ κλώνια βυθίζεις πρὸς τὰ Οὐράνια
Σὰν πράσινης δροσιᾶς καὶ μύρου ἀνάβρες,
Μὰ στὰ σπάχνα τῆς Γῆς μπάζεις τὶς ρίζες,
Μὰ στοῦ Κόσμου τὸ ἀνείπωτο μυστήριο
Μὲ βουβὸ στοχασμὸ στέκεις σμιγμένο,
Μὰ ὦ δέντρα, μὰ ὦ τέκνα, μὰ ὦ ἀκριβὰ τῆς Πλάσης
Ἐσεῖς παιδιά, σᾶς κράζω εὐτυχισμένα !

Ποιοῦ σίφουνα ὅμως λύσσα ἐδῶ τὸ γένος

Τῶν ἀνθρώπων ἀδιάκοπα παιδεύει ;
Ποιὸ πνεῦμα ἐνάντιο ἐνάντια νὰ τοὺς σέρνει
Ἀπ' τὴν Πλάση μακρυά, σὲ δρόμους κρύφιους ;
Πόθοι σφοδροὶ τὰ φρένα τους θολώνουν,
Τεχνιτὴ σ' ἀτμοσφαίρα ὁ νοῦς τους στρέφει,
Θέλουν μαζὶ τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέρια,
Μὲ τὴ νύχτα καὶ ἡμέρα, μὲ τὴν πεῖνα
Χορτασιά, καὶ μεθύσι μὲ τὴ δίψα,
Καὶ τὰ κέρδη τ' ἀκόπιαστα ὅπως κι ὅπως,
Κ' ἕνα μέτρο γνωρίζουνε: τὸ Ἐγώ τους,
Ποὺ σηκώνει παντοῦ μάχες καὶ φρίκη.

Ἄκου κρότο ὑποχθόνιο; Γρίκα βόγγους
Κι οὐρλιατὰ καὶ βλαστήμιες ; Κοίτα σμήνη
Πῶς μὲ σμήνη χτυπιοῦνται ; Ἀστροπελέκια,
Σὰν ἄλλος Δίας θαρρεῖς πὼς ἀκοντίζει
Τὸ γένος τὸ θνητό, χαμὸ γεμᾶτα,
Κι ἱδρὼς πολὺς ἀχνίζει ἀπὸ τὶς ὄψες
Κ' αἷμα ἀπ' τὴ γῆ κοκκινωπὸ ποὺ τρέχει.
Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις! Κι ὅλο σφάζουν,
Καῖνε, ἁρπάζουν, ρημάζουνε οἱ ἀνθρῶποι
Τ' ἀγαθὰ τῶν ἀνθρώπων, κι ὅλο πάλι
Στέγη, κόπια καὶ τόπο ἀπαρατώντας,
Πλάνοι στ' ἄγνωστο ἀφίνονται φυγάδες.
Τὰ τέκνα ἀφίνουν τοὺς γονιούς, ἀφίνουν
Οἱ γονιοὶ τὰ παιδιά τους, κ' οἱ γερόντοι
Μόνοι, ἀνέλπιδοι φεύγουν στὰ ἐρμοτόπια.
Κι ὅλοι, σκιαγμένοι, σὲ βουνὰ καὶ κάμπους
Λεχομανοῦν καὶ τρέχουνε, κι ὁ τρόμος
Τοὺς κεντρίζει ἀκατάπαυτα νὰ τρέχουν
Κ' ἡ κούραση τὸ ἀρνιέται, ἐνῶ στὸ νοῦ τους
Φοβερὰ τὰ φαντάσματα γεννιοῦνται.
Θαρροῦν ἡ γῆ στὰ πόδια τους πὼς φεύγει,
Ἄδειο ἐμπρός τους πὼς βλέπουν, κι ἀπὸ πίσω
Πὼς φείδια ἀπαίσια ὁρμοῦν καὶ τοὺς δαγκώνουν.
Πέφτει ἡ μάννα κι ἀλλοῦ εἶναι τὸ παιδί της,
Πέφτει ὁ γέρος κι οἱ νέοι τὸν προσπερνᾶνε,
Τὸ παιδάκι ἔρμο πίσω ἀπαρατιέται.

Κι ὅταν συμβεῖ καὶ ρίξουνε ἀπὸ ράχη
105. Τὴ σκιαγμένη ματιὰ πρὸς τὰ δικά τους,
Φλόγες κάτου ἀπὸ σύγνεφα νὰ γλύφουν
Τὴ θολὴ τ' οὐρανοῦ ἐρημιὰ ἀντικρύζουν,
Κ' ἕνας πόνος μυριόκρουνος, μιὰ φρίκη
Σπαραχτική, μιὰ τρομερὴ ἀγωνία
110. Τοὺς κρατεῖ καὶ τοὺς σπρώχνει ἀπελπισμένα.
Ὁ καθένας καὶ μύριες τραγωδίες
Ἀσυμπόνετες, ἄφραστες· καθένας
Γεμίζει τὴν ἐρμιά, ποὺ μυρμηγκιάζει
Μὲ φάσματα ἀκριβὰ ματοβαμένα!
115. Κι ὅλοι χυμοῦν πρὸς τ' ἄγνωστο· τὰ σκότη
Τὰ πυκνὰ τῆς νυχτιᾶς, ἡ πύρα τοῦ ἥλιου
Τῆς βροχῆς οἱ κρουνοί, τοῦ ἀγέρα οἱ βόγγοι,
Τῆς χειμωνιᾶς ἡ ὀργὴ δὲν τοὺς βαστοῦνε.
Μὰ τρέχουν διψασμένοι, ἀγρυπνισμένοι.
120. Νηστικοί, κουρασμένοι, στὰ ἐρμοτόπια
Κ' ἕνας-ἕνας σωριάζονται ἢ σὲ λάσπες,
Ἢ σὲ βράχια τραχειά, κ' ἐκεῖ ἡ ψυχή τους
Νὰ βγεῖ ποθοῦν, νὰ πάψει τὸ ἀγκομάχι
Κι ἀπ' τὸν κόπο ποθοῦν τὰ πονεμένα
125. Μὲ τὸ χῶμα νὰ σμίξουν τὰ κουφάρια!

Ὤ! ποιοῦ σίφουνα λύσσα ἐδῶ τὸ γένος
Τῶν ἀνθρώπων ἀδιάκοπα παιδεύει;
Ποιὸ πνεῦμα ἐνάντιο ἐνάντια νὰ τοὺς σέρνει
Ἀπ' τὴν Πλάση μακρυά, σὲ δρόμους κρύφιους;
130. Πόθοι σφοδροὶ τὰ φρένα τοὺς θολώνουν,
Τεχνιτὴ σ' ἀτμοσφαίρα ὁ νοῦς τους στρέφει,
Θέλουν μαζὺ τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέρια,
Μὲ τὴ νύχτα καὶ ἡμέρα, μὲ τὴν πεῖνα
Χορτασιά, καὶ μεθύσι μὲ τὴ δίψα,
135. Καὶ τὰ κέρδη τ' ἀκόπιαστα ὅπως κι ὅπως,
Κ' ἕνα μέτρο γνωρίζουνε: τὸ Ἐγώ τους,
Ποὺ σηκώνει παντοῦ μάχες καὶ φρίκη.

Μὰ οἱ θεοὶ τιμωροῦν! τὴν εὐεργέτρα
Δύναμη ἡ ἀσέβεια τοὺς στερεῖ, κι ἀλλάζει

140. Στὸ ἐνάντιο τοὺς ἀνάλλαχτους ἡ ἐνάντια
Πράξη τοῦ παραβάτη. Καὶ τοῦ κάκου
Χύνει τὰ δάκρυά του ὁ θνητός· ὁ λόγος
Κούφιος χάνεται, σβύνει καὶ δὲν ἔχει
Δύναμη ἄλλο ἐδῶ κάτου ἔξω ἀπ' τὴν πράξη.
145. Κ' ἡ μητρότητα πόρνη· ὁρμάει ζεμένη
Στὸ ἅρμα τῆς Ἡδονῆς· τὸ σπίτι βάρκα
Ξυλάρμενη, ἀκυβέρνητη στὴ λύσσα
Τῆς ἐρμιᾶς τοῦ πελάου, κ' ἡ κοινωνία
Δίχως ἔννοια καμμιά: στάδιο καὶ δόξα
150. Τοῦ πονηροῦ! Καὶ νὰ κουβάρι οἱ ἀνθρῶποι
Σὰν κοχύλια ἀναρίθμητα ἀναπνένε
Τὸ μίασμα ὁ ἕνας τοῦ ἀλλουνοῦ, πιασμένοι
Σὲ χορὸ μανιακὸ ποὺ ὅλο κι ἀξαίνει.
Μὰ ἕνα πνεῦμα ἀνταρσίας τοὺς συνεπαίρνει,
155. Τὰ φρένα πόθοι ἀτέρμονοι τοὺς δέρνουν,
Τεχνιτὴ σ' ἀτμοσφαίρα ὁ νοῦς τους στρέφει.
Καὶ νά, σὰ σφαῖρα ἀπὸ πλαγιὰ ἀφημένοι,
Στῆς ἀνταρσίας τὸ ἀτέρμονο σβουρίζουν:
«Ἢ σὰ βάρκα ποὺ ὁ σίφουνας ἁρπάζει,
160. Ἢ τοῦ Κόσμου τοῦ ἀτέρμονου ἡγεμόνες»!
Πιὰ τὸ ἅρμα τοῦ Ἥλιου διεκδικεῖ ὁ Φαέθων...
Πρέπει τ' ἄστρα στὸ δρόμο τους νὰ ὁρίζει,
Ἀπ' ἄστρο σ' ἄστρο νὰ ὁδηγάει τὴ γῆ του,
Τὸ κουφάρι νὰ γδυέται καὶ νὰ ντυέται,
165. Νὰ ζεῖ σ' αὐτὸ τὸν Κόσμο καὶ στὸν Ἄλλο,
Κ' ἕνας νόμος, ὁ πόθος του, νὰ ὑπάρχει....
Διωγμένοι πιὰ οἱ θεοί, πρόσφυγες φεύγουν
Στ' ἀπάτητα γκρεμά, καὶ πιὰ τοῦ ἀνθρώπου
Μὲ τὴ Μάννα του Γῆ ὁ δεσμός του ἐκόπη!
170. Ρίζες τοῦ κάκου ἀποζητάει, τοῦ κάκου
Πασπατεύει στοῦ Κόσμου τὸ μυστήριο.
Γρίκα! Βογγοῦν τὰ σκότη τοῦ Ταρτάρου....
Ναὶ πλερώνει πιὰ πράξες κι ὄχι λόγια!
Ποῦ τώρα θὰ ἡσυχάσει; Στὴν ψυχή του
175. Τοῦ ξέρριζου δεντροῦ ἡ ἀστάθεια ἐμπῆκε:
Πατεῖ καὶ ἡ γῆ στὰ πόδια του τραβιέται,
Ἄδειο στέκει παντοῦ, γιατὶ βαθειά του
Τὸ ἄδειο βογγάει· τὸ φεύγει καὶ τὸ ἐγώ του

Τοῦ κάκου φεύγει ὁ δύστυχος· μονάχα
Σίσυφοι ἐδῶ καὶ Τάνταλοι στενάζουν·
Δίψες ἀψιὲς τὰ σπλάχνα τους φλογίζουν,
Ἀξεπλέρωτες μένουν, λάβα ἡφαίστειου
Τοῦ ἀνθρώπου πιὰ ἡ βουλὴ : Τρογύρου ἁπλώνει
Μιὰ πυρκαγιά· τοῦ Κόσμου ἡ ἁρμονία
Σύγχιση ἀπαίσια : οἱ φοβεροὶ Τιτάνες
Λὲς κι ἀπ' τὸν Ἅδη ἐβγήκανε κι ὁ Κρόνος
Μὲ τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ἀποζητάει
Τ' οὐρανοῦ τὰ βασίλεια· ὤ ! ποῦ θὰ πᾶμε ;

Μακάρι, Δέντρο, μ' ἐσὲ νᾶχα μοιάσει !
Ζεῖς ἐκεῖ ποὺ γεννιέσαι, ἐκεῖ πεθαίνεις,
Πόθους ἀψιοὺς δὲ σοῦδωσεν ἡ μοῖρα,
Πνεῦμ' ἀνταρσίας δὲ σοῦ κεντάει τὰ φρένα,
Τρομερὴ δὲ γρικᾶς τὴ νοσταλγία,
Καὶ σὰν κάτι ποὺ ἐκύλησε ἀπ' τὴ βάση,
Δὲν πλανιέσαι ἀπ' τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη,
Ξεριζωμένο, συντριμμένο, μάταια
Νὰ σταθῆς λαχταρώντας. Μὰ ἡ καρδιά μου
Ματώνει πιὰ στὴ συφορὰ τοῦ ἀνθρώπου.
Καὶ ἡ γῆ θαρρῶ πὼς κόλαση ἔχει γένει,
Ποὺ τὶς πιὸ τρομερὲς φωτιές της θρέφει
Μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ κολασμένου ἀνθρώπου.

ΑΘΗΝΑ, 1925

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΓΟΡΑΣ — ΠΗΛΙΟΥ

— Βρὲ Μανώλη, βρὲ λεβέντη, βρὲ καλὸ παιδί,
ὄμορφη γυναῖκα πῶχεις κι ἄλλος τὴ φιλεῖ.
= Ποῦ την εἶδες, ποῦ την ξέρεις, βρὲ γενήτσαρε;
Σὰν τὴν εἶδες καὶ τὴν ξέρεις, πές μου, τί φορεῖ;
— Μὲ τὸ Ποὺζ - Μπακᾶ τὴν εἶδα, ποὺ σιργιάνιζε,
ποτ' ζε βασιλ'κὰ στὴ ροῦγα καὶ τὰ σκάλιζε·
ἄλικον τσουμπὲ φοροῦσε κι ἄσπρο ἀντερί,
ἄλικον τσουμπὲ φοροῦσε, ντυρικλὶ βρακί.

Ὁ Μανώλης μεθυσμένος πάει τὰ πίστεψε,
τὴ γυναῖκα του τὸ βράδυ πάει τὴν ἔσφαξε!
— Στάσου ἄντρα, μὴ μὲ σφάζεις κ' ἔχω δυὸ παιδιά,
τῶνα τῶχω στὴν ἀγκάλη, τ' ἄλλο στὴν κοιλιά.
= Θὰ σὲ σφάξω, μωρὴ σκύλλα, σκύλλα Κατιρνιώ,
κι ὁ Θεὸς θὰ τὰ φυλάη τὰ παιδιὰ τὰ δυό.

Τὸ πρωῒ ξεμεθυσμένος πάει τὴν ἔκλαιε:
« Σήκω πάπια μ', σήκω χήνα μ', σήκω κι ἄλλαξε,
σήκω βάλε τὰ καλά σου γιὰ τὴν ἐκκλησιά,
βάλε κι ὅλα τὰ χρυσᾶ σου κ' ἔμπα στὸ χορό,
νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ γενητσάρια νὰ μαραίνουνται,
νὰ σὲ ἰδῶ κ' ἐγώ, ποὺ σ' ἔχω, νά σε χαίρουμαι ».

(ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ)

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΡΩΣΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΒΟΡΙΣ ΣΟΚΟΛΩΦ

ΤΡΕΙΣ ΨΕΥΤΟΚΟΚΚΙΝΟΙ

Ἦσαν τρεῖς. Νέοι. Μὲ καρδιά. Εἶχαν ἀποφασίσει νὰ φύγουν στὴ Σαμάρα. Διασχίζοντας τὸ μπολσεβικικὸ μέτωπο.

«Πρέπει νὰ τὸ σκάσουμε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα.»

«Δὲ θὰ μπορέσετε. Ἔπαψαν νὰ δίνουν ἄδειες. Τουφεκίζουν».

«Δὲν πειράζει—θὰ τ' ἀποφασίσουμε ! Ἐμεῖς κι ἡ τύχη μας».

Φτάσανε ἥσυχα ὡς στὴν Πένζα. Μικρὴ ἐπαρχιακὴ πολιτεία. Διόλου συμπαθητική. Ἐγκαταλειμένη, γεμάτη σκόνη καὶ λάσπες. Ὁ δρόμος τους ἦταν ἀπὸ κεῖ. Βρῆκαν μιὰ κάμαρη ἄδεια στὸ ξενοδοχεῖο. Βρώμικη. ἐλεεινή. Ἔδειξαν τὰ πασαπόρτια τους. Μπολσεβίκικα. Ψεύτικα.

Ὁ ξενοδόχος τὰ ξέταζε πολλὴ-πολλὴ ὥρα, στριφογυρίζοντάς τα στὰ χοντρά, βρώμικα χέρια του. «Πάει νὰ πεῖ—εἶστε κόκκινοι ; Κομμουνιστές ;»

Καὶ σὰ νὰ μὴν ἦταν καὶ πολὺ εὐχαριστημένος. Φοβώταν μὴ δὲν τὸν πληρώσουν.

«Καλέ, ὄχι ! Θὰ πληρώσουμε !»

«Καὶ βέβαια, θὰ πληρώσουμε—μὴ φοβᾶστε !»

Τοὺς ἔπιασαν τὰ γέλοια.

Ὁ ξενοδόχος τοὺς κοιτάζει ὕποπτα. Στραβά. «Νὰ λέτε τάχατες ἀλήθεια ;» Δὲ μὲ γελοῦν ; Ἄχ, αὐτοὶ οἱ κόκκινοι ! Μὰ μήπως μιὰ φορὰ μόνο τὴν ἔπαθα μὲ δαύτους ;«Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἦρθαν καὶ κάθησαν ἐδῶ δυὸ κομισσάροι. Ἔμειναν δέκα μέρες. Κι ἀντὶ γιὰ λεφτά—μὲ σκυλόβρισαν. Ἐσὺ εἶσαι ἕνας παλιομπουρζούης. Κι ἐμᾶς, τοὺς κόκκινους,πρέπει νὰ μᾶς δέχεστε χωρὶς νὰ μᾶς παίρνετε πεντάρα».

«Ὄχι, ὄχι, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε τέτοιοι. Ὅλα, ὡς τὸ τελευταῖο, θὰ σοῦ τὰ πληρώσουμε. Σοῦ δίνουμε τὸ λόγο μας».

Εἶδαν κι ἔπαθαν ὡς νὰ τὸν πείσουν.

Βγῆκαν στὸ δρόμο. Μεγάλη ταραχὴ παντοῦ. Καμπόσοι χαζοὶ διάβαζαν τοιχοκολλημένες ἀγγελίες. Κόκκινες καὶ μαῦρες. Μαῦρα γράμματα — σὲ κόκκινο φόντο. Φράσεις ὠμές. «Ὅλους, ὅσοι ξεσηκώνονται ἐνάντια στὰ Σαβὲτ, ὅλα αὐτὰ τὰ ψοφήμια, τοὺς ἄσπρους, ὅλους τουφέκισμα, ὅπου κι ἂν βρίσκονται». «Αὐτὸν τὸν τελευταῖο καιρό, πολλοὶ ἄσπροι φεύγουν γιὰ τὴ Σαμάρα. Αὐτοὺς προπάντων νὰ πιάνετε. Νὰ εἴσαστε μαζί τους σκληροί. Περισσότερο παρὰ μὲ ὁποιονδήποτε ἄλλο. Θάνατος στοὺς ἄπιστους !»

«Δὲν τὰ πᾶμε καλά. Πρέπει νὰ φεύγουμε ἀπὸ δῶ τὸ γρηγορώτερο. Ὅσο βαστιέται ἀκόμη τὸ κεφάλι μας στοὺς ὤμους».

Οἱ μέρες περνοῦν. Ζέστη. Σκόνη. Δὲ μπορεῖς ν' ἀναπνεύσεις. Ἡ Πένζα, ὅπως πάντα—μελαγχολική.Καὶ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ φύγει. Δὲ δίνουν πασαπόρτια. Παντοῦ περιπολίες. Οἱ δρόμοι κλειστοί. Τὴ νύχτα κάνουν ἔρευνες στὰ σπίτια, σταματοῦν καὶ ψάχνουν τοὺς διαβάτες.

«Ἄσκημα τὴν ἔχουμε. Νὰ μένουμε ἐδῶ — εἶναι τρέλα. Νὰ φύγουμε πάλι—δὲ μποροῦμε. Τί νὰ κάνουμε ; Νὰ γυρίσουμε πίσω ;»

«Τί λὲς καλέ, τί λές ; Ὑπάρχει στὸν κόσμο καμιὰ δύναμη ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς σταματήσει ; Τί κάθεσαι καὶ λὲς κουταμάρες !»

«Ὅσο κι ἂν εἶναι ἀποκρουστικό, ἀγαπητοί μου φίλοι, ἕνας μόνον τρόπος ὑπάρχει. Νὰ περάσουμε γιὰ κόκκινοι. Νὰ φτειάξουμε χαρτιὰ πλαστὰ πὼς εἴμαστε τάχατες κομισσάροι γιὰ τὴν προπαγάντα ἐνάντια στὴ μπουρζουαζία. Θὰ δέσουμε στὰ χέρια κόκκινες κορδέλλες, κονκάρδες στὸ στῆθος. Κίνδυνος βέβαια ὑπάρχει, μὰ κι ἂν μείνουμε ἐδῶ, στὴν Πένζα, δὲν κινδυνεύουμε ; Εἴδατε πῶς ὅλοι μᾶς στραβοκοιτάζουν ; Ζοῦνε—λέει—χωρὶς νὰ ἔχουν καμιὰ δουλειά. Δὲ μεθᾶνε. Δὲν καυγαδιάζουν. Περίεργοι κόκκινοι εἶναι τοῦτοι. Ὑποπτοι. Ἔτσι μιλοῦν γιὰ μᾶς ἐδῶ, ὅλοι τους».

Βρῆκαν ἕνα γέρο-τάταρο. Μ' ἕνα κάρο καὶ δυὸ ἄλογα. Τοὺς δέχτηκε. Κάνουν τὸν ἴδιο δρόμο. Κάθησαν. Τράβηξαν. Νά, φτάσαν στὸ ποτάμι, ὄξω ἀπὸ τὴν πόλη.Πάνω στὴ γέφυρα φυλᾶνε στρατιῶτες.

«Ἄλτ ! Ποιοὶ εἶστε !»

«Φίλοι. Πᾶμε γιὰ τὴ Σαβντέπια. Μαζευτῆκαν κεῖ κάτω, ἕνα σωρὸ μαῦροι. Πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε τὸν τόπο».

«Ἅγια δουλειά. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ».

«Καὶ σεῖς, τ' ἀδέρφια, τί κάθεστε ἐδῶ καὶ κάνετε ; Περιμένετε κανένα ;»

«Καὶ βέβαια. Κάθε μέρα πιάνουμε κι ἀπὸ ἕνα—πότε καὶ περισσότερους ἄσπρους. Προσπαθοῦν νὰ τὸ σκᾶνε γιὰ τὴ Σαμάρα».

«Τί μᾶς λέτε !»

«Νά, σήμερα τὸ πρωΐ-πρωΐ, πιάσαμε δυὸ ἀξιωματικούς. Εἶναι καὶ πονηροὶ οἱ ἀθεόφοβοι. Ντυθῆκαν μουζῖκοι. Ὅλα στὴν ἐντέλεια. Δὲν τοὺς ἔλειπε τὸ παραμικρό. Πέδιλα, φαρδομάνικα. Τοὺς γνωρίσαμε μόνο ἀπὸ τὰ χέρια».

«Ἀπὸ τὰ χέρια ; Πῶς αὐτό ;»

«Μὰ καὶ βέβαια. Τὰ χέρια τους ἦσαν ἄσπρα... Ἀφεντάδες βλέπεις».

«Ἔ, καὶ τί τοὺς κάνατε ;»

«Τί τοὺς κάναμε ;! Τοὺς τουφεκίσαμε χωρὶς πολλὲς φασαρίες. Νά, ἐκεῖ πέρα κοίτονται τὰ κουφάρια τους».

Σήκωσε τὸ χέρι του κι ἔδειξε—ἐκεῖ, κοντὰ στὴ ρεμματιά, πάνω στὸ πράσινο χορτάρι, φαίνονταν καποιανοῦ πόδια. Κίτρινα. Γυμνά.

Μιὰ γελάδα ἔβοσκε μὲ τὴν ἡσυχία της. Τσιμποῦσε τὸ πράσινο χορτάρι. Μυροδᾶτο.

Σ' ἕνα χωριό—τὸ Ντιάνοβο—καταταραγμένοι οἱ χωρικοί. Πιότερο ἀπ' ὅλους χτυπιοῦνται οἱ γυναῖκες.

«Ἄχ, Θεέ μου, Θεούλη μου. Τί μεγάλο κακὸ ποὺ μᾶς βρῆκε. Μόλις μιὰ βδομάδα πέρασε ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ δῶ οἱ κόκκινοι, καὶ νά τους, ξανάρχονται».

Ἡ Πετρόβνα, ἡ χήρα, κουνώντας τὶς χεροῦκλες της, στέλνει στοὺς κόκκινους κατάρες.

«Ἔλα, κυρά μου, χωρὶς πολλὰ λόγια, δίνε του !» Τὴ μαλώνει αὐστηρὰ ὁ πάρεδρος. Μὴν ξεσηκώνεις τὸ λαὸ ἐνάντια στὴν ἐξουσία τὴ λαϊκή».

«Μὰ πῶς νὰ μιλήσω, ἀφοῦ αὐτοὶ οἱ κόκκινοι φέρνουν μαζί τους τὸ ἀνάστα ὁ Θεός. Μᾶς κατάστρεψαν ὅλους μας, τοὺς δυστυχισμένους».

«Ἡ Πετρόβνα μιλᾶ σωστά», ἄρχισαν νὰ μουρμουρίζουν οἱ χωριάτες, ποὺ ὡς στὰ τόρα στέκονταν μουδιασμένοι γύρω ἀπ' τὴν ἴζμπα τοῦ πάρεδρου.

«Ξέρετε καὶ μιλᾶτε μὲ μένα. Στάσου λιγουλάκι νὰ ἔρθει ὁ Στοῦπιν, ὁ κομισσάρος καὶ τότε νὰ ἰδῶ τί θὰ τσαμπουνᾶτε».

«Ἔρχονται ! ἔρχονται ! Ἔρχονται οἱ κόκκινοι !»

Ὅπως ὁ ἄνεμος σκορπᾶ σὰν φυσήξει, ἕνα κοπάδι πουλιά, ἔτσι σκόρπισαν μουζῖκοι καὶ μουζῖκες στὸ ἄκουσμα πὼς φτάνουν οἱ κόκκινοι. Κρυφτῆκαν στὶς ἴζμπες τους. Μανταλώσαν πόρτες καὶ παράθυρα. Μόνον ὁ πάρεδρος καὶ δυὸ-τρεῖς ἄλλοι, μέλη τοῦ ντόπιου Σαβὲτ, στάθηκαν νὰ ὑποδεχτοῦν τοὺς κόκκινους.

Τοῦ κάκου χτυποῦσαν τὶς πόρτες οἱ τρεῖς ταξειδιῶτες μας. Πρόβελνε στὸ παράθυρο γιὰ μιὰ στιγμὴ ἕνα μοῦτρο τρομαγμένο. Τὶς πιότερες φορὲς, γυναικεῖο. Μόλις ὅμως ἀντίκρυζαν τὶς κόκκινες κορδέλλες, τὶς κονκάρδες, ποὺ τοὺς ἦταν τόσο καλὰ γνωστὲς, χανόντουσαν καὶ δὲν ξαναφαίνονταν.

«Μωρὲ, τὴν πάθαμε ! Κανεὶς δὲ θέλει νὰ μᾶς ἀνοίξει. Παρουσιάζεται μιὰ μούρη στὸ παράθυρο, μᾶς κοιτάζει κι εὐθὺς κρύβεται».

«Ξέρεις τὸ γιατί ; Οἱ μουζῖκοι φοβοῦνται τοὺς κόκκινους. Μᾶς παίρνουν γιὰ μπολσεβίκους ἀπ' τὶς κοκκινές μας κορδέλλες».

«Τί νὰ κάνουμε τόρα ;»

«Τί θὰ πεῖ: τί νὰ κάνουμε. Νὰ πᾶμε στὸ Σαβὲτ νὰ παραπονεθοῦμε ποὺ στὸ χωριό τους ἔτσι ὑποδέχονται τοὺς κόκκινους».

«Προσέξτε, μωρὲ παιδιά. Σὰν πολὺ ν' ἀνοιγόμαστε».

«Δὲ βαρυέσαι ! Ὅ,τι βρέξει ἂς κατεβάσει».

Στὸ Σαβὲτ τοὺς δέχτηκε ὁ πάρεδρος καὶ μερικοὶ μουζῖκοι—πέντ' ἕξη. Στέκονται σὲ ἀπόσταση. Ταπεινοί. Σὰ νὰ μὴν ἀποφάσιζαν, νὰ φοβόντουσαν νὰ πλησιάσουν τοὺς κόκκινους.

«Καλῶς μᾶς ἤρθατε», χαιρέτησεν ὁ πάρεδρος, κάνοντας μιὰ βαθειὰ ὑπόκλιση. «Εἴμαστε πολὺ εὐχαριστημένοι ποὺ σᾶς βλέπουμε στὸ χωριό μας. Θὰ ἤρθατε βέβαια γιὰ δουλειά !»

«Ναί ! Ἤρθαμε νὰ ἐπιθεωρήσουμε τὸ Σαβέτ σας. Ποῦ εἶν' ὁ κομισσάρος ; Ὁ πρόεδρος ;»

«Ὁ κύριος κομισσάρος, ὅπου κι ἂν εἶναι ἔφτασε. Πῆγε σὲ κάτι βαφτίσια μὲ τὸν παπᾶ».

«Μὲ τὸν παπᾶ ;! Μὰ ὁ κομισσάρος σας εἶναι μπολσεβῖκος ἢ ὄχι ;»

«Καὶ βέβαια μπολσεβῖκος. Μᾶς τὸν ἔστειλαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία. Αὐτὸς ὅμως, ξέρετε, εἶναι παπαδοπαῖδι, τοῦ ἀρέσουν πολὺ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά. Τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτὲς ψέλνει πάντα στὴν ἐκκλησία. Μὰ νά τος, ἔρχεται».

Μπῆκε ἕνας νέος, ξερακιανός, μὲ λεπτὸ μουστακάκι—κόκκινη κορδέλλα στ' ἀριστερό του χέρι.

«Τί θέλετε ;» ρώτησε λίγο ταραγμένος. «Τί τρέχει ;»

«Ἰβὰν Πετρόβιτς, οἱ κύριοι ἀπὸ δῶ ἦρθαν ἀπὸ μέρος τοῦ

Σαβέτ. Δικοί μας δηλαδή», βιάστηκε νὰ προσθέσει ὁ πάρεδρος.

«Μάλιστα! Πρέπει νὰ κάνουμε ἐπιθεώρηση σ' ὅλα τὰ Σαβὲτ τῆς περιφερείας. Σᾶς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς φροντίσετε γιὰ ὕπνο καὶ κανένα σαμοβάρι. Αὔριο τὸ πρωΐ νὰ μᾶς ἑτοιμάσουν ἄλογα».

Ὁ κομισσάρος σκεπτικός, ἔξυνε τὸ κεφάλι του.

«Οἱ μουζῖκοι, ξέρετε, δὲν ἔχουν πολλὴ εὐχαρίστηση νὰ δίνουν ἄλογα, κι οὔτε ἀνοίγουν τὰ σπίτια τους στοὺς ξένους γιὰ νὰ τοὺς δώσουν νὰ κοιμηθοῦν. Μὰ καὶ σὰ νὰ ἔχουν δίκιο. Ποιὸς ἔχει ὄρεξη νὰ δουλεύει γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα του. Κάτι ὅμως θὰ κάνουμε, θὰ προσπαθήσουμε».

Κι ὁ κομισσάρος ἄθελα, χωρὶς νὰ βιάζεται, πῆγε νὰ βρεῖ σπίτι γιὰ τοὺς νιοφερμένους κόκκινους.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ τρεῖς μας ταξειδιῶτες πήγαιναν ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, κι ὅλο καὶ πλησίαζαν τὸ μέτωπο. Παντοῦ ἡ ἴδια ἐχθρικὴ ὑποδοχή.

Ὅσο προχωροῦσαν, τόσο καὶ συχνότερα συναντοῦσαν κόκκινους, περιπολίες, τόσο κι οἱ μουζῖκοι ἦσαν πιὸ τρομαγμένοι, πιὸ ἀπελπισμένοι.

Φτάσαν σ' ἕνα μεγαλούτσικο χωριό. «Μάλι Κοσέρι». Παντοῦ παράθυρα θρυμματισμένα, σπίτια καμένα, πόρτες σπασμένες, γκρεμισμένες, παντοῦ, παντοῦ.

Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ, μέσα σὲ μιὰ ἴζμπα μαυρισμένη, μισοερείπιο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, βρῆκαν ἕνα γέρο, ξαπλωμένο ἥσυχα πάνω στὸ τζάκι. Ρούσικο, βρώμικο, λυγδιάρικο.

«Παποῦ, ἔ, παποῦ!»

«Τί τρέχει, παιδιά μου, τί θέλετε;»

«Γιατί, παποῦ, τὸ χωριό σας εἶναι σ' αὐτὰ τὰ χάλια, τὰ σπίτια καμένα, γκρεμισμένα, ψυχὴ ζωντανή; Τί γινῆκαν οἱ χωριάτες; Μὴν πῆγαν στὰ χωράφια;»

«Ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει, παιδάκια μου. Κι ἐγὼ δὲ μπόρεσα νὰ καταλάβω στὰ σωστὰ τὸ τί γίνηκε. Χτὲς τὸ πρωΐ, μουζῖκοι καὶ μουζῖκες βάλαν τὶς φωνές: «ἔρχονται τὰ παιδιά μας!» δηλαδὴ ὁ στρατὸς ὁ ἄσπρος. Κι ἔπιασαν στὸ ξύλο τὸν Ἰβὰν Ντεμιάνωφ καὶ τὸ Βασιούτα, τὸ γιὸ τοῦ Μητρόχιν, ἐκεῖνον ποὺ ἔκανε ὅ,τι ἤθελε μέσα στὸ Σαβέτ μας. Τοὺς ἔδερναν, τοὺς ἔδερναν, ὥσπου τοὺς ἔσπασαν στὸ ξύλο, τοὺς σκότωσαν καὶ τοὺς δυό. Κατὰ τὸ βραδάκι βλέπουμε καὶ φτάνουν ἐδωνὰ κόκκινοι ἀμέτρητοι, σὰν τὸν ἄμμο τῆς θαλάσσης. Καὶ δός του, ρίχνονται πάνω στοὺς μουζίκους μας. Σκότωσαν ἕνα σωρό—τοὺς ἄλλους τοὺς πῆραν μαζί τους. Κι οἱ γυναῖκες, οἱ κουτές, σηκωθῆκαν καὶ τράβηξαν πίσω ἀπ' τοὺς ἄντρες τους».

Βγῆκαν ἔξω. Νὰ κάνουν ἕνα γύρο στὸ χωριό.

Ἕνα κλάμμα λυπητερό ποὺ μόλις ἀκουώταν, τοὺς ἔκανε νὰ σταθοῦν.

«Ποιὸς τάχατες, νὰ κλαίει;»

Μέσα σὲ μιὰ μισογκρεμισμένη ἴζμπα, κατάχαμα, πάνω στὸ ὑγρὸ χῶμα, βρῆκαν ἕνα κορίτσι. Ξαπλωμένο. Σκεπασμένο μὲ ἄχυρο βρωμερό. Καταματωμένο. Γιὰ λύπη.

«Τί ἔχεις δυστυχισμένο μου παιδί; Τί σοῦ κάνανε;»

Ἡ φουστίτσα της σκισμένη, ματωμένη, τὸ προσωπάκι της χλωμό, βασανισμένο. Ἀπὸ τὴν ὄψη της εὐθὺς καταλάβαινε κανεὶς πὼς μεγάλο κακὸ τῆς ἔκαναν. Οἱ ἄνθρωποι βέβαια. Αὐτοὶ ποὺ μοιάζουν μὲ θηρία.

«Θεούλη μου! Ἄϊ, Νικόλα, θαυματουργέ! Βοήθα με τὴν κακομοίρα!»

«Τί σοῦ κάνανε, κορίτσι μου, καὶ κλαῖς;»

Βογγοῦσε, ἔκλαιγε, μὰ δὲν ἔλεγε τίποτε.

«Φτάνει, παιδί μου, πάψε, καὶ πές μας τὸν πόνο σου. Τί ἔχεις;»

Καὶ τὸ κορίτσι ἄρχισε νὰ διηγιέται ἀσυνάρτητα, γρήγορα-γρήγορα, λὲς κι εἶχε κουραστεῖ νὰ σωπαίνει.

«Σὰν τὰ θηρία χυθῆκαν στὴν ἴζμπα μας μέσα. Γύρευαν τὸν ἀδερφό μου τὸν Πέτρο. Ποῦ εἶναι ὁ Πέτρος; Μᾶς σκότωσε τοὺς συντρόφους μας, τοὺς κόκκινους.—Ὁ ἀδερφός μου δὲν εἶν' ἐδῶ. Ἴσως καὶ νὰ πῆγε κατὰ τὸ χωράφι.—Ἄ, ἔτσι, τὸ ἔσκασε; Πιάστε λοιπὸν τὴν ἀδερφή. Αὐτὸς δὲν εἶν' ἐδῶ; Ἁρπᾶξτε τὸ κορίτσι. Τόσο τὸ καλλίτερο. Κι ἄρχισε τὸ μαρτύριο. Μὲ βασάνισαν. Μοῦ ἔσκισαν τὰ ροῦχα. Ἔπειτα μὲ ρίξαν χάμω. Ἐγὼ τοὺς παρακαλοῦσα, τοὺς φιλοῦσα τὰ πόδια. Μὴ μὲ καταστρέψετε. Ἀφίστε μου τὴν τιμή μου. Αὐτοὶ γελοῦσαν. Δυὸ μ' ἔπιασαν ἀπ' τὰ πόδια. Μὲ κρατοῦσαν σφιχτά, πονοῦσα. Κι ὁ ἄλλος...»

Τὸ κορίτσι ἄρχισε νὰ κλαίει δυνατά. «Δυὸ ὧρες μὲ βασάνιζαν οἱ ἀντίχριστοι. Πότε ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος. Ἄχ, ἡ δυστυχισμένη. Μὲ ντρόπιασαν. Μοῦ κόψαν τὴ ζωή...»

Βγῆκαν στὸ δρόμο, σὲ τίποτα δὲ μποροῦσαν νὰ βοηθήσουν. Πόνος βαθύς, ἀμέτρητος γυναίκας πληγωμένης, ταπεινωμένης στὴν ψυχή της...

«Ἄλτ! Ποιὸς εἶναι!»

Ἀπὸ μακρυὰ τουφεκιές. Ξερές, ὑπόκουφες. Νύχτα γλυκεια. Καλοκαιρινή. Χωρὶς φεγγάρι. Μὰ φεγγερὴ—ἀστροφεγγιά. Καμπόσοι, ὁπλισμένοι, πλησίασαν στὸ κάρο.

«Ποῦ πᾶτε τέτοια ὥρα;»

«Φίλοι. Σταλμένοι ἀπ' τὸ Σαβέτ. Πᾶμε στὸ Ρογκάτκι—πρέπει νὰ φτάσουμε ἀπόψε». «Τρελαθήκατε, σύντροφοι; Καλὲ τὸ Ρογκάτκι σήμερα ἀπ' τὸ πρωΐ τὸ πῆραν οἱ ἄσπροι. Βρίσκονται σὲ καμιὰ εἰκοσαριὰ βέρστια ἀπὸ δῶ. Οἱ δικοί μας εἶναι ἕξη– ἑφτὰ βέρστια μακρυά, κοντὰ στὸ δάσος».

«Καλὲ τί μᾶς λέτε! Πῶς λοιπὸν στὸ ἐπιτελεῖο μᾶς εἶπαν πὼς τὸ Ρογκάτκι εἶναι δικό μας; Κόκκινο; Τί νὰ κάνουμε τόρα; Θ' ἀναγκαστοῦμε νὰ πᾶμε νὰ περάσουμε τὴ νύχτα μας στὸ κοντινότερο χωριό».

«Βέβαια, ἔτσι νὰ κάνετε. Γειά σας συντρόφοι. Προσέξτε μόνο μὴ σᾶς πιάσουν οἱ ἄσπροι – σᾶς τουφέκισαν ὥσπου νὰ πῆτε ἀμήν».

Φύγανε.

«Ἔχουμε τύχη. Καλὰ ποὺ δὲ γυρέψαν τὰ χαρτιά μας».

«Κι ἂν τὰ γύρευαν, τί θὰ κάναμε!»

«Ἕνας μόνο τρόπος μᾶς ἔμενε. Θὰ τοὺς τὴν ἀνάβαμε καὶ θὰ τοῦ δίναμε στὰ τέσσερα γιὰ τὸ δάσος. Τὰ πιστόλια μας εἶναι ἐντάξει. Ἔπειτα...»

«Ἐϊ, συντρόφοι, γιὰ σταθῆτε!»

Ἕνας καβαλάρης φτάνει τὸ κάρο.

«Σταθῆτε.. Ὁ ἀξιωματικὸς εἶπε νὰ σᾶς γυρίσω. Θέλει νὰ δεῖ τὰ χαρτιά σας. Ἐλᾶτε, πᾶμε».

«Τὴν πάθαμε».

Μιὰ πιστολιά. Ὁ κόκκινος κουτρουβάλησε ἀπ' τ' ἄλογό του.

«Τόρα ἐμπρός, γρήγορα. Μάζεψε τὰ γκέμια καὶ δρόμο. Μόλις ἀρχίσουν τὸ κυνηγητό, νὰ κατεβοῦμε ἀπ' τὸ κάρο. Τρέχοντας μὲ τὰ πόδια, θὰ τοὺς ξεφύγουμε πιὸ εὔκολα. Ὁ καθένας μας χωριστά. Ἔτσι θὰ τὸ περάσουμε τὸ μέτωπο. Ὅλο πρὸς τὰ δεξιά».

«Ἄσχημα τὴν ἔχουμε. Αὐτοὶ ἀπὸ πίσω μᾶς κυνηγᾶνε—μπρός μας, στὸ χωριό, οἱ κόκκινοι».

«Γιὰ κοίταξε πόσοι ἔρχονται ἀπὸ πίσω μας». «Τέσσερις. Οἱ δυὸ μεῖναν λίγο πίσω». «Καλλίτερα νὰ τραβούσαμε κατευθείαν στὸ χωριό».

«Ἀδύνατο. Θὰ μᾶς προφτάσουν. Στρίψε δεξιά, κατὰ τὸ δάσος. Κι ὁ Θεὸς βοηθός!» «Αὐτοὶ ὅμως ἔχουν τουφέκια κι ἐμεῖς μόνο πιστόλια. Ἄσχημα τὴν ἔχουμε...»

«Σταθῆτε, εἰδεμὴ πυροβολοῦμε!»

Τὸ δάσος μόλις ἑκατὸ βήματα ἀπὸ κεῖ.

Γύρω τους ὅμως κάμπος ἀνοιχτός.

«Ἂν δὲ σταθοῦμε, γιὰ σίγουρα θὰ μᾶς σκοτώσουν».

«Ἂς τοὺς ἀφίσουμε νὰ ζυγώσουν. Τοὺς χτυποῦμε ἀπὸ κοντὰ κι ἔπειτα πάλι δρόμο».

«Τί τρέχει; Τί μᾶς θέλετε;»

«Ψηλὰ τὰ χέρια. Κάτω ἀπ' τὸ κάρο. Γρηγορώτερα!»

Οἱ κάνες τῶν τουφεκιῶν λάμπουν, ἀτσάλι. Τέσσερις καβαλαραῖοι ἀπὸ πάνω τους.

«Νὰ παραδοθοῦμε;»

«Ὄχι, ποτέ!...Ἔτσι κι ἀλλοιῶς, θὰ μᾶς σκοτώσουν. Μὲ τὴν πρώτη μου λέξη πυροβολεῖστε εὐθύς. Ἐσὺ τὸν δεξιό— ἐσὺ τὸν ἀριστερό, κι ἔχει ὁ Θεός».

«Τόρα, κατεβαίνουμε».

Πιστολιές. Δυὸ κόκκινοι ἔπεσαν σὰ σακιὰ καὶ δάγκωσαν τὸ χῶμα. Οἱ ἄλλοι πυροβολοῦν. Τουφεκιὲς. Βόλια. Τσιρίζουν.

«Τὸ ἔσκασαν. Ἐμπρὸς τόρα, δρόμο. Ἀκοῦς; Βάσια! Τί ἔπαθες; Θεέ μου, τὸν σκότωσαν! Ποὺ νὰ πάρει ὁ διάολος!»

Ξανάρχισε τὸ κυνηγητό. Πίσω τους τρέχουν καμιὰ δεκαριὰ κόκκινοι. Καβάλα. Κατεβῆτε ἀπ' τὸ κάρο. Τρεχάλα».

«Καὶ τί νὰ τὸν κάνουμε τὸ Βάσια;» «Αὐτὸς πέθανε. Πάρ' του τὸ πιστόλι. Ἔλα, πιὸ γρήγορα, δρόμο».

Καὶ στὸν κάμπο, μὲ φόντο τὸ δάσος, ξεπηδοῦσαν διάφορες σιλουέτες, πεζοὶ καὶ καβαλάρηδες.

Ἔζωσαν τὸ δάσος.

«Πυροβολοῦν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς».

«Νὰ πασκίσουμε νὰ περάσουμε ἀνάμεσα».

«Ἄ, μπᾶ. Θὰ μᾶς πιάσουν ζωντανούς». «Ἔτσι μοῦ φαίνεται, ἀγαπητέ μου, πὼς θ' ἀναγκαστοῦμε, θέλοντας καὶ μή, νὰ πάρουμε πασαπόρτι γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο. Ποὺ εἶναι καλλίτερος ἀπὸ τὸ δικό μας. Σύμφωνος;»

«Ὄχι καὶ τόσο. Δὲν ὑπάρχει ὅμως κανένας ἄλλος τρόπος».

«Ναί, δὲν ὑπάρχει...»

«Ἔλα νὰ φιληθοῦμε. Δυνατά. Σὰν ἀδέρφια. Ἴσως καὶ συναντηθοῦμε—κεῖ πάνω. Κανείς μας δὲν ξέρει. Ἐσὺ πιστεύεις;»

«Ὄχι, δυστυχῶς—δὲν πιστεύω».

«Ἐγώ, πιστεύω καὶ δὲν πιστεύω!»

«Ἔλα, μιὰ φορὰ ἀκόμη. Στὸ καλό».

Δυὸ τουφεκιὲς. Ξερὲς. Μὲ ἀντίλαλο. Σχεδὸν ταυτόχρονες, λὲς κι ἦσαν μιά.

Πρωΐ-πρωΐ, οἱ καζάκοι διώξαν τοὺς κόκκινους.

Κοντὰ στὸ δάσος, σχεδὸν πάνω στὸ δρόμο τὸν ἁμαξητό, κοίτωνταν δυὸ ἄνθρωποι. Δυὸ σκοτωμένοι. Ὁ ἕνας, λὲς κι ἔπεσε νὰ πλαγιάσει. Κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του τὸ ξανθό, μὲ τὴν ἀχτένιστη γενειάδα, πάνω στὸ στῆθος τοῦ φίλου του. Κρατώντας τον ἀλαφρὰ ἀγκαλιά, μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι. Ὁ ἥλιος ξεπροβάλοντας μὲς ἀπὸ τὰ φύλλα, ζωγράφιζε πάνω στὰ κορμιὰ τῶν σκοτωμένων λέξεις—φράσεις. Ἀκατάληπτες στοὺς ἀνθρώπους. Ἀντὶ γιὰ γράμματα σκιὲς-βοῦλες. Στρογγυλές. Μακρουλὲς...

ΑΠ' ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ

Ν. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ : Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ. - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - 1926.
ΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ. - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - 1926.
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΑΒΟΪΑΣ. - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - 1926.

Ὁ κ. Βρισιμιτζάκης μὲ τὴν προηγούμενη μελέτη του γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη, κάτι πρόσθεσε, καὶ διαφώτισε μερικὰ τὴν κριτικὴ ἔρευνα γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀλεξαντρινοῦ ποιητῆ. Ἀφίνοντας γι ἀργότερα τὴ λεπτομερειακὴ ἀνάλυση τῶν γνωμῶν του, (πολὺ σύντομα ἐλπίζω νὰ δημοσιευτῆ στὴ ΝΕΑ ΖΩΗ ἕνα ἄρθρο μου γιὰ τὸν κ. Καβάφη, κ' ἔλεγχος μαζὶ τῶν ἄλλων ὅλων κριτικῶν του) σημειώνω μιὰ γνώμη τοῦ κ. Λ. Ρουσσὲλ γιὰ τὸν κ. Βρισιμιτζάκη, ποὺ τουλάχιστο γιὰ τὶς λιγοσέλιδες αὐτὲς μελέτες του, νομίζω πὼς ἐφαρμόζεται ἀκαίρια. «Τἄρθρα του ἐνὼ καλύπτουν ὁλόκληρο τὸ ἔργο, λίγο τὸ ἀναλύουν».

Στὰ «Τραγούδια τῆς Σαβοΐας» μᾶς δίνει ἐντύπωσες ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Γαλλίας ποὺ κάποτε ἔζησε στὴ γαλήνη της. Πραγματικὰ προσπαθεῖ νὰ κρατηθῆ μακρυὰ ἀπὸ κάθε τύπο καθιερωμένο, ἀλλὰ ὀφείλουμε νὰ παρατηρήσουμε πὼς τὸ παράξενο ἁπλὼς δὲν εἶναι Τέχνη. Κι ἀκόμα νὰ τονίσουμε τὴ σημασία τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος γιὰ λυρικὰ ποιήματα, στὸ ὁποῖο ὑστερεῖ ὁ κ. Βρισιμιτζάκης, συνέπεια τῆς Γαλλικῆς του μόρφωσης. Ἀπ' ὅλα σχετικὰ σταματῶ σὲ δυό : στοὺς «Ἀγρότες» καὶ στὸ «Ἐγερτήριο», ποὺ τὸ αἴσθημα του πλησιάζει νὰ ἐκφραστῆ μὲ κάποια ἀρτιότητα. Πιθανὸ καὶ μ' αὐτή τους τὴν ἀτημελησία στὸ ὕφος, τὰ τραγούδια του νὰ ἠχοῦν εὐάρεστα σὲ μερικῶν αὐτιά, ποὺ ἡ καθιερωμένη στιχουργικὴ τυμπανοκρουσία τἄχει ἀποκουφάνει.

ΑΓΚΕΛ ΝΑΓΙΩ : ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΖΩΗ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - 1926.

Μιὰ σειρὰ ποιήματα, μὲ μόνο προσὸν ὅτι κυβερνιοῦνται ἀπὸ κάποιο ρυθμό. Κι ὁ Νίτσε δικαιώνεται πάλι ὅταν σημείωνε πώς: «Συχνὰ μερικοὶ δένουν τὴ σκέψη τους στὴν ἅμαξα τοῦ ρυθμοῦ, γιατὶ ἀλλοιὼς δὲ θὰ μπορεῖ μονάχη της νὰ κρατηθῆ, καὶ νὰ περπατήση !»

ΣΤΕΦ. ΠΑΡΓΑ - Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ : ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - 1926.

Ἕνα ἐγχειρίδιο γιὰ τὴ μαθητικὴ νεολαία, μὲ μοναδικὸ σκοπὸ φαντάζουμαι τὴν εἰσαγωγή του στὰ ἐδῶ σχολεῖα. Γι αὐτὸ γραμένο σὲ καθαρεύουσα, μόλο ποὺ τὄνομα τοῦ δημοτικιστῆ κ. Πάργα στὸ μέτωπο τοῦ βιβλίου, γιὰ μᾶς πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰ μιὰ ἀνορθογραφία. Ἐννοεῖται πὼς καὶ γιὰ τὸ διδαχτικὸ προορισμό του δὲν εἶναι τὸ ἄριστο, γιατὶ σήμερα ἱστορία δὲν εἶναι

ἡ ἁπλὴ ἀναγραφὴ πολεμικῶν ἢ ἄλλων ξερῶν γεγονότων, ἀλλὰ πιὸ πολὺ φιλοσοφία τῆς τέχνης, τῶν ἠθῶν κ' ἐθίμων, καὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν καταστάσεων. Αὐτὰ ὅλα δὲ θὰ μπορούσανε νὰ χωρέσουν ἴσως στὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ πάλι δὲ δικαιολογέται ἡ ἀφάνταστη συντομία τῶν κεφαλαίων αὐτῶν, στὸ βιβλίο. Ἐξάλλου εἶναι καιρὸς πιὰ νὰρχίση μιὰ ριζικὴ ἀναγέννηση στὴν παιδεία μας.

ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ : Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ 1925. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ - ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΑΡΣΕΛΟΣ - ΑΛΕΞ. 1926.

Τὸ πρῶτο εἶναι μιὰ μελέτη γιὰ τὸ ἄλυτο πρόβλημα τῆς ζωῆς, βασισμένη σὲ ὅλες τὶς σύγχρονες ἐπιστημονικὲς ἔρευνες. Τὸν πραχτικό της σκοπό, δηλ. τὸ νὰ καταστήση προσιτὰ σ' εὐρύτατο κύκλο τόσα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τὸν κατορθώνει ἡ σαφήνεια τῆς ἔκφρασης κ' ἡ ἁπλότητα. Τὸ μόνο ποὺ θὰ παρατηρήση κανεὶς εἶναι ἡ μιχτὴ γλώσσα, ὅπως καὶ στὰ ὑποσημειώματα τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ρόδου. Αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνη. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τονιστῆ ἡ μεγάλη σημασία τῆς συλλογῆς αὐτῆς, γιατὶ πολλὰ τραγούδια εἶναι ἐντελῶς πρωτότυπα, καὶ δὲ βρίσκουνται οὔτε στὴ συλλογὴ τοῦ Ν. Πολίτη, καὶ πρέπει νὰ εὐγνωμονοῦμε τὸν ποιητὴ Γνευτὸ ποὺ μὲ τόση ἀγάπη τὰ συγκέντρωσε στὸν ἀξιόλογο τόμο του. Καὶ μιὰ ποὺ μοῦ δίνεται σήμερα ἡ εὐκαιρία, ὀφείλω νὰ παρατηρήσω τὴ λυρικὴ ξέχωρη διάθεση τῶν Ροδίτικων δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τὴν ἁπαλότητά τους, χαραχτηριστικὰ ποὺ τὰ διακρίνουν ἀπὸ τὴν τραχύτατη ἁρμονία τῶν Κυπριώτικων τουλάχιστο. Ἀκόμα καὶ τὴν ἀποφυγὴ τῆς πολυλογίας κ' ἐπανάληψης, τὴν κάποια τους κ λ α σ σ ι κ ό τ η τ α, ἂν ἦταν ποτὲ δυνατὸ μένα τέτοιο ὅρο νὰ χαραχτηριστῆ ἡ λαϊκὴ μοῦσα, μόλο ποὺ μὲ δαύτη δὲν ἀποχτοῦνε καὶ ὡραιότητα.

Ὅμως ἀπὸ τὸ σεβαστὸ ποιητή, ὁ ἑλληνικὸς κόσμος προσδοκᾶ τ' «Ἅ π α ν τ α» τοῦ Χάϊνε, ποὺ ἀπὸ καιρὸ φιλοτεχνεῖ, καὶ ποὺ ὅλοι, οἱ προτερινοὶ καὶ σύγχρονοι μεταφραστές, καὶ κάτοχοι τῆς Γερμανικῆς γλώσσας, τὰ βρίσκουνε θαυμάσια.

Μ. Π. ΑΡΤΣΙΜΠΑΣΕΦ : ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΟΝ ΗΛΙΟ - ΜΕΤΑΦΡ. Ν. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΛΕΞ. 1925.

Τὸ βιβλιαράκι περιέχει δυὸ διηγήματα: ἕνα μὲ τὸν τίτλο του, καὶ τὸ «Μουζίκος καὶ Ἀφέντης». Ὁ φίλος Λυκιαρδόπουλος φιλοδοξεῖ νὰ γνωρίση στὸ κοινὸ τοὺς νέους τῆς Ρωσσίας, καὶ πιστεύουμε πὼς θὰ τὸ κατορθώση, μὲ τὴν ἐπιμονὴ καὶ τὴ ζηλευτή του ἐργατικότητα. Ἡ ἐκλογή του εἶναι πάντοτε ἄριστη κ' ἡ μετάφραση του καλῆς ποιότητας. Καὶ θἄταν εὐχῆς ἔργο, ἂν ἀποφάσιζε νὰ ἐργασθῆ καὶ στοὺς ποιητές, καὶ νὰ μᾶς ἔδινε μιὰ ἀνθολογία Ρωσσική, παλῆων καὶ νέων, ποὺ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστη σὲ μᾶς, ἀντίθετα μὲ τοὺς πολυμεταφρασμένους πεζογράφους.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ ; ΟΙ ΠΕΝΤΑΣΥΛΛΑΒΟΙ - ΤΑ ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΚΡΥΦΟΜΙΛΗΜΑΤΑ - ΕΚΔ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ - ΑΘΗΝΑ 1925.

Ἡ ποίηση τὸ στεφάνωμα εἶναι τοῦ στοχαστικοῦ ὀνείρου. Ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς ποὺ ζητεῖ μιὰ διάκριση τῶν ὀνείρων, γεννᾶ ἕνα πλῆθος ἀμφιβολιῶν, ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ ἐπιστημονικὴ ἄποψη. Ὅμως κ' οἱ ψυχίατροι κ' οἱ φυσιολόγοι, παρόλες τὶς προσπάθειες, ἔρευνες κ' ἐπιτυχίες, ἀκόμα δὲν

κατόρθωσαν νὰ λύσουνε θετικά, οὔτε τὸ φαινόμενο τοῦ ὕπνου κι οὔτε τῶν ὀνείρων.

Εἶναι περίεργο ! Στὴν ποίηση τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ ὀφείλουμε τὴ συνείδηση τῆς φυλῆς μας. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰναπαραστήση ὁλάκαιρη τὴν ἱστορία μας τοῦ καιροῦ του, μὲ ὁδηγὸ τὸ ἔργο του. Ὅπως ἐξάλλου φιλοδοξεῖ κι ὁ ἴδιος, δὲν μπορεῖ νἆναι μονάχα ὁ ποιητὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ γένους του. Κ' ἡ ἔνταση τῆς διανοίας, ποσοτικὰ ὑπερτερεῖ ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων στὴν ποιητική του σύνθεση.

Μὲ τοὺς «Πεντασύλλαβους καὶ τὰ Παθητικὰ Κρυφομιλήματα» ξαναγυρίζει σ' ἕνα ὑποκειμενικὸ ἄκρατο λυρισμό, ποὺ ἡ ἐξήγηση καὶ ἡ δικαιολογία του βρίσκεται στὴν πρώτη φράση τοῦ ἄρθρου μου, τὴν παρμένη μέσα ἀπὸ τὸ σοφὸ πρόλογο τοῦ τελευταίου βιβλίου του.

Ἡ π ο ί η σ η τ ὸ σ τ ε φ ά ν ω μ α εἶ ν α ι τ οῦ σ τ ο χ α σ τ ι κ οῦ ὀ ν ε ί ρ ο υ. Ἀλλὰ τί μπορεῖ νὰ σημαίνη ὄ ν ε ι ρ ο σ τ ο χ α σ τ ι κ ό; Ὁ στοχασμὸς εἶναι ἐνέργεια καὶ πηγάζει ἀπὸ τὴ θέληση, ἐνὼ τὄνειρο εἶναι πάθηση, καὶ ἀκαθόριστη ψυχικὴ κατάσταση, ὅπου καὶ συνείδηση κι αὐτοέλεγχος παραλύουν. Κ' εἶναι πολὺ τολμηρὸ νὰ χρωματίση κανεὶς μένα τέτοιο προσδιορισμὸ τὄνειρο, προσδιορισμὸ ποὺ περικλείνει μιὰ βασικὴ ἀντίθεση κατηγορηματικοῦ καὶ κατηγορουμένου. Ἀλλὰ ἂν ἔγραφε «Ἡ ποίηση τὸ στεφάνωμα εἶναι τοῦ ὀνείρου» πὼς θὰ συμβιβάζοταν ὁ νέος αὐτὸς ὁρισμός, μὲ τὶς μέχρι σήμερα καθορισμένες ἰδέες τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὴν Τέχνη, τοῦ ποιητῆ καὶ πολίτη, ποὺ πάντα του ἀγωνίστηκε, μὲ πίστη, σύμφωνα μὲ τὸ δόγμα τοῦ Σέλλεϋ, ὅτι «οἱ ποιητὲς εἶναι οἱ ἀνεπίσημοι νομοθέτες τοῦ κόσμου;» Ἐξάλλου ἔγραψε κάποτε «Ὁ Ποιητὴς πρέπει νὰ φύγη ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἢ νὰ παίξη πρόσωπο ἀπογοητευμένου ρωμαντικοῦ; Ὄχι. Δὲν καταδικάστηκε νὰ ζῆ μόνος κι ἀνώφελος. Ἔχει νὰ ἐχτελέση κοινωνικὴν ἀποστολή. Στὴν Ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη θὰ δείξη τὴν ἐπιρροή της ἡ Ποίηση». Ποτὲ δὲ στεφάνωσε τὸν ὡραιόπαθο ὀνειροπόλο μὲ τὴ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνα, καὶ τὸ ἐξέφρασε μὲ θαυμάσιους στίχους:

Μένα ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς μου καὶ ἡ χάρη μου, ἡ δέσποινα Μοῦσα,
τὸ μέτωπό μου βαθιὰ μὲ τοῦ Π ά ν τ α σφραγίζει τὴ βούλλα,
μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ Τ ώ ρ α ποτέ. Δὲ γυρεύω τοὺς ἤχους
περαστικὰ ποὺ νοτίζουν τὰ μάτια τῶν ὅσων περνᾶνε...
... Δὲν εἶμ' ἐγὼ γιὰ νὰ χύνω σκοποὺς καὶ νὰ δίνω τραγούδια
κομματιαστά, πεταχτά, σκορπιστά, τῆς χαρᾶς ἢ τοῦ πόνου.
Καὶ ἤρθα νὰ βάλω στὰ λόγια
τὰ πιὸ σοφὰ τὸ κορμὶ τὸ πιὸ στέρεο, καὶ ἤρθα νὰ ρίξω
θαμπωτικὴ μιὰ πορφύρα στὴ μάγισσα γύμνια τῶν κύκλων,
τῶν ἰδεῶν, τῶν ψυχῶν, τῶν ἐρώτων, τῶν κόσμων, τῶν ὅλων.

Πρέπει λοιπὸν νὰντικαταστήσουμε τ ὄ ν ε ι ρ ο μὲ τὴν ἔ μ π ν ε υ σ η· ἔτσι θἄχουμε τὸν ὁρισμό: Ἡ ποίηση εἶναι τὸ στεφάνωμα τῆς σ τ ο χ α σ τ ι κῆ ς ἔ μ π ν ε υ σ η ς. Καὶ ποὺ ἔχει διπλὴ ἄποψη. Πρῶτα περιλαβαίνει τ ὴ ν ἔ μ π ν ε υ σ η ποὺ πηγάζει, ἀφοὺ συλλάβει ὁ νούς, κι ὁ στ ο χ α σ μ ὸ ς τῆς εἶ ν α ι φ ύ τ ρ α κι ὤθηση, κ' ὕστερα τὴν ἀπὸ τὸ α ἴ σ θ η μ α κ ι ν η μ έ ν η, ποὺ β α σ α ν ι σ μ έ ν η καὶ ξεδιαλυμένη ἀ π ὸ τ ὸ κ υ ρ ί α ρ χ ο Ἐ γ ὼ τοῦ δ η μ ι ο υ ρ γ οῦ τ η ς καταστ α λ ά ζ ε ι π ά λ ι σὲ σ τ ο χ α σ μ ό. Κ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσουμε αὐτὴ τὴ διαφορά, γιατὶ ἡ διπλὴ αὐτὴ ἄποψη, τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἐπιλογῆς, καθο-

ρίζει τέλεια τὸ δημιουργικὸ τρόπο τῆς ἐργασίας τοῦ ποιητῆ. Γιατὶ ὅταν ὁ νοῦς συλλαβαίνει πρῶτα, ὁ δημιουργὸς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξη, κ' ἡ θέλησή του ὁρίζει τὸ θέμα του, καὶ κατευθύνει τὸ στοχασμό του. Ἀλλ' ὅταν τὸ αἴσθημα τὸν ὑποκινεῖ, δὲν πρέπει νἀφήνεται ἔρμαιο τῆς στιγμῆς, μὰ ὀφείλει καλὰ νὰ ζυγιάζη τὸ τί τοῦ ἐμπνέει τὸ αἴσθημα, κι αὐτὲς τὶς ψυχόρμητες ὤθησες νὰ τὶς ὑποτάζη στοὺς γενικώτερους κανόνες, ποὺ ὁ ἴδιος ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του. Ἔτσι ἡ ἐπιλογὴ εἶναι ἀπαραίτητη, γιατὶ μόνο μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ξεκαθαρίζεται ἡ προσωπικότητα ἑνὸς δημιουργοῦ. Ἔτσι ἀποφεύγει τὴν κάθε ἀντίθεση μέσα στὸ ἔργο του, ποὺ θὰ κινδύνευε ἀλλοιώτικα, ἕνα του μέρος τουλάχιστο, νὰ φαντάζη σὰν ψεύτικο, γιατὶ δὲ θἄχε κίνητρο τὴν εἰλικρίνεια. [Φυσικὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νἀπολογηθῶ πρὸς ἐκείνους, ποὺ ἀγοράζουνε τὶς σοφὲς γνῶμες τους ἀπὸ ὀνομαστοὺς κριτικούς, χωρὶς παζαρέματα, σὲ ὁρισμένη τιμὴ καὶ τοῖς μετρητοῖς ! Γι αὐτοὺς πάντα εἶν' ἕτοιμες οἱ βιτρίνες κάθε μεγάλης ἐγκυκλοπαίδειας, μὲ τὴν αὐστηρὰ χαραχτηριστικὴ ἐτικέττα τῶν δημιουργῶν. Ὁ Ζολὰ νατουραλιστής. Ὁ Μπάϋρον ἀρνητής. Ὁ Οὐγκὼ ρομαντικός. Ὁ Γκαῖτε ὀλύμπιος. Ὁ Νίτσε ἀτομικιστής. Ὁ Ἀντρέγιεφ συμβολικός! κ.λ.]. Θέλω μὲ αὐτὴ τὴν παρένθεση νὰ ξεχωρίσω, ἀπὸ τὰ ὀχληρὰ κι ἀνόητα «φάσκει κι ἀντιφάσκει» τῶν διαφόρων ὑπερκριτικῶν, τὶς λεπτὲς ἐκεῖνες ἀπόχρωσες τῶν ψυχικῶν καταστάσεων τῶν δημιουργῶν, ποὺ ἀντικαθρεφτίζουνται κι ἀντιθετικὰ μέσα στὰ ἔργα τους. Κ' ἡ ἐξήγηση εἶναι ἁπλή, ἀφοὺ πρόκειται γιὰ ζωντανοὺς ἀνθρώπους, ποὺ βρίσκουνται κάτου ἀπὸ τόσα καὶ τόσα συναισθήματα καθημερινά.

Τὴ συμφωνία λοιπὸν ὀφείλει νὰ τὴν ἐπιδιώκη ὁ συγγραφέας μονάχα στὶς μεγάλες γραμμὲς τοῦ ἔργου του, καὶ στὸ «Πιστεύω του» ποὺ κηρύττει (ἂν ἔχει αὐτὴ τὴ φιλοδοξία, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἔχη ὁ μεγάλος δημιουργός,) στὴν κοινωνία. Ὅσο γιὰ τὰ διάφορα συναισθήματά του τἀτομικά, ποὺ τοῦ γεννοῦνε τὴν καθαυτὸ λυρικὴ διάθεση, εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος, κι ὁ ξένος ἔλεγχος εἶναι ἀνίσχυρος νὰ διαπιστώση τὴν εἰλικρίνεια ἢ τὴν ψευτιά τους. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχουμε μόνο κριτήριο, καὶ μόνο δικαίωμα, νὰ ἐξετάζουμε κατὰ πόσο τὸ ἔργο αὐτὸ καθαυτὸ μᾶς πείθει. Κι αὐτὸ ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὴν τεχνικὴ δύναμη τοῦ ποιητῆ.

Στοὺς «Πεντασύλλαβους καὶ τὰ Παθητικὰ Κρυφομιλήματα» ὁ Παλαμὰς ξαναγυρίζει σ' ἕνα ἄκρατο ὑποκειμενικὸ λυρισμό, συνεχίζοντας ἔτσι ὁρισμένη διάθεση τῆς πολύχορδης ψυχῆς του, ποὺ μᾶς ἔδωσε ἀριστουργηματικὰ δείγματα, παρόμοιας ἔμπνευσης, στοὺς «Ἴαμβους κι Ἀνάπαιστους», στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», στὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά», στὰ «Δεκατετράστιχα» καὶ κυριώτατα στοὺς «Βωμούς». Γιατὶ ὡς διάθεση τὸ τελευταῖο του βιβλίο, ἂν ἐξαιρέση κανεὶς μονάχα τὴν ἁδρότητα τῶν στοχασμῶν ποὺ χαραχτηρίζει τὸ «Ἀεροπλάνο» καὶ μερικὰ ἄλλα ποιήματα τῶν «Βωμῶν», πλησιάζει περισσότερο τοὺς μελαγχολικοὺς ἐκείνους δεκαπεντασύλλαβους. Τὸ κυριαρχεῖ κι αὐτὸ ἡ ἴδια θλίψη, μιὰ θλίψη ὑγείας. Κι ἂν ἐπιτρέπεται νὰ μιλήσω μὲ παρομοίωση, λογιάζω τὴ θλίψη τῶν στίχων του, μὲ τὰ λεπτὰ μελαγχολικὰ συναισθήματα ποὺ γεμίζουνε τὴν ψυχή μας, ὅταν πέφτη τὸ βράδυ, τοῦ διαυγέστατου φθινόπωρου, βρίσκοντάς μας ἐπάνω σὲ βουνὸ ἑλληνικὸ μὲ ὅλο πεῦκα, καὶ ποὺ

χαίροταν λίγο πρὶν τὴ λαμπρὴ δόξα τοῦ ἥλιου. Εἶναι τὸ ἴδιο συναίσθημα, ποὺ τόσο ἀπαλὰ μᾶς ἐκφράζει ὁ Νίτσε στοὺς «Διθύραμβους τοῦ Διονύσου» :

Ὦ ἡμέρα τῆς ζωῆς μου!
ὁ ἥλιος βασιλεύει . . .

. . . . . .

Γύρω μονάχα κῦμα καὶ παιχνίδι.
Ὅ,τι βαρὺ ἦταν ἔπεσε στὴν μπλάβη λησμονιά,—
ἀργὴ τώρα στέκεται ἡ βάρκα μου.
Φουρτούνα καὶ ταξίδι—πῶς τὰ ξέμαθε!
Πόθος κ' ἐλπίδες πνίγηκαν.
Ψυχὴ καὶ θάλασσα γιαλὶ εἶναι.

Τί προσθέτουν τὰ νέα αὐτὰ τραγούδια στὴν ποιητικὴ φυσιογνωμία του ; Ἡ γνωστὴ ὁρμητικότητα τοῦ Παλαμᾶ ὑποχώρησε, ἀφήνοντας διέξοδο σὲ μικρὰ αἰσθήματα, ἢ παράπονα, ἢ λυρικὲς σκεψοῦλες, ποὺ σἄλλη περίπτωση ὁ δημιουργὸς πιθανὸ νὰ ντρεπότανε κι ὅλας νὰ σταματήση ἀπάνω τους. Ἀλλὰ πλουτίζει τὴ λυρική μας ποίηση, καὶ γνωρίζοντας πῶς ὁ ἴδιος τὰ θεωρεῖ σκοπούς, ποὺ συντροφιάζουνε τὸ δρόμο του πρὸς τὰ μεγάλα του ὁράματα, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν προσέξουμε τὴν τεχνική τους ἐχτέλεση. Παρατηρήθηκε πῶς σχεδὸν κάθε παληότερος τόμος τοῦ Παλαμᾶ ἦταν καὶ μιὰ ἐπανάσταση, ἐνάντια τῶν καθιερωμένων μορφῶν στὴν ποίησή μας. Καινοτομοῦσε τόσο στὴ μορφή, ὥστε ἡ δημιουργία του παρουσιάζοταν ἐντελῶς πρωτότυπη. Βέβαια ὀφείλουμε νὰ θυμηθοῦμε λίγους στίχους τοῦ Σολωμοῦ, κι ἀνάλογα λυρικὰ ποιήματα τοῦ Ἀχ. Παράσχου. Ὅμως «Οἱ Πεντασύλλαβοι» τοῦ Παλαμᾶ πόσο ὑπερτεροῦνε γενικά, μὲ τὴν ἁπαλότρεμη μουσικότητά τους, τὴν ὑποβλητικὴ ἀοριστία τους καὶ μὲ τὸ θαμπὸ ἐλεγειακό τους τόνο. Δὲ δούλεψε πλαστικά, μὲ ἐπίγνωση πῶς γιὰ τὰ θλιβερὰ αὐτὰ μοτίβα, τοῦ χρειάζοταν ἕνας ἁπλὸς σύντομος στίχος. Καὶ μὲ τὴν ἀκαλλιέργητη σὲ τέτοια δείγματα δημοτική μας γλώσσα, μόνο ἡ μεγαλοφυΐα του κατόρθωσε νὰ ὑπερβάλη τὶς ἀφάνταστες δυσκολίες. Εἶναι, κατὰ τὴν ὁμολογία του, τὰ στερνὰ καὶ πιὸ μεθυστικὰ ρόδα τοῦ χυνόπωρου, ποὺ προτοῦ μαραζώσουν, σκορποῦνε τὰ μῦρα τους στὰ πόδια του. Εἶναι τἀγγελοθώρητα ὄνειρα τῶν εἴκοσι χρόνων, ποὺ σταματοῦνε πάνω του τὰ ὅλο φῶς μάτια τους, σὰ νὰ τόνε γνωρίζουν. Καὶ μᾶς προσφέρει ἕνα στεφάνι μὲ ἄνθη τοῦ Ἀπρίλη, γιατὶ πάντα κρατεῖ ἕνα θησαυρό, ἔστω κι ἂν τυχὸν δὲν εἶναι κεῖνος ποὺ ξαφνικὰ παύει νὰ περπατᾶ, γιατὶ βλέπει πῶς τοῦ φυτρώνουν φτερὰ στὸν ὦμο,

μὰ εἶν' ἐκεῖνος
ποὺ ξάφνου στέκει
σὰ χτυπημένος.
Ἀστροπελέκι;
Ὄχι. Στὸ δρόμο
ποὺ πρὸς τὸ βράδι
πάει γιὰ νὰ γείρη,
σκοντάβει ἐπάνω
σ' ἕνα πετράδι,
σ' ἕνα ζαφείρι.

Μποροῦμε νὰ προσθέσουμε ὅτι σχεδὸν τὸ Παλαμικὸ οἰκοδόμημα εἶναι πιὰ τελειωμένο. Στὸ ἰσόγειο του συναντιοῦνται πολλοὶ φιλόσοφοι, ποὺ τὴν πρώτη θέση μεταξύ τους τὴν κρατοῦνε οἱ πιστοὶ τοῦ Ὀρθοῦ Λόγου

ἐνὼ στὰ ἄνδηρά του ἀνθίζει ὁ αἰώνιος Ἀπρίλης, καὶ μεθοῦνε σὲ συμφωνίες ὅλα τἀηδόνια τοῦ λυρισμοῦ.

Παραλείποντας νὰ μιλήσω ἐδώ, γιὰ τὰ ποιήματα ποὺ συμπεριλαβαίνει ἡ ἴδια συλλογὴ μὲ τίτλο «Οἱ Λύκοι» ἐπειδὴ ἀνήκουνε σἄλλο κύκλο τῆς Παλαμικῆς ποίησης οὐσιαστικά, καὶ τἀναφέρνω στὸ ἄρθρο μου «Ὁ Ἐθνικισμός του», θἄθελα νὰ ξαναγυρίσω στὸν πεζό του πρόλογο.

Στὸ ὕφος του δείχνεται μεγάλος τεχνίτης στὴ φράση. Στὶς λαμπρές του σελίδες συναντιέται ὁ βαθὺς σοφός, κι ὁ μάγος συγγραφέας. Κατέχει τὴ γερὴ ἄποψη τοῦ ρυθμοῦ, καὶ τῆς κυριολεξίας, ὅπως ἀκριβὼς κ' οἱ μεγάλοι ποιητές. Ἡ φράση του, καὶ τὰ δόγματά του ἔχουνε κάτι τὸ προφητικό, ποὺ χτυπᾶ τὴν ἀκοή, σὰ νἆναι ἡ πίστη τοῦ δημιουργοῦ τους.

Ὁ Παλαμὰς τερματίζοντας τὴν κριτική του εἰσαγωγή, κάμνει καὶ νύξη γιὰ τὴ φαινομενική του καθυστέρηση! Μ' ἀντὶς νὰ προσπαθήσουμε ἐδὼ νὰ δικαιολογήσουμε τὸν ἐπαναστάτη τῶν «Σατυρικῶν Γυμνασμάτων» καὶ τὸν πνευματικό μας Ἀρχηγό, καλύτερα νὰ καμαρώσουμε τοὺς «χασισοπότες τοῦ μεταπολεμικοῦ μοντερνισμοῦ» πὼς φαντάζει τὸ πελώριό τους ἀνάστημα περήφανα ἐπάνω στὰ σαλτιμπαγκικὰ ξυλοπόδαρα τῆς σοφίας τους! Κι ἂν ὁ Παλαμὰς γίνεται βορὰ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν διανοουμένων, πρέπει νὰ δηλώσουμε πὼς τὸ ὕψος τους δυστυχὼς δὲ μᾶς πείθει καὶ γιὰ τὴ σταθερότητα τῆς ἰσορροπίας τους.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

"ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ,, - ΜΕΤΑΦΡ. ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ
2Η ΕΚΔ. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟ ΚΑΣΙΓΟΝΗ, ΑΛΕΞ. 1927 - "ΕΡΕΥΝΑ.,

Ἂν σήμερα καταπιάνοταν κανένας τὴ μετάφραση τῶν «Χαρακτήρων» γιὰ μιὰ μικρήν, ἐκλαϊκευτικὴ βιβλιοθήκη θὰ συναντοῦσεν ἀντιρρήσεις, σἕνα μεγάλο μέρος των ὀρθές. Ἀφοῦ ὅμως ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔγινε στὰ 1911 ἀνάμεσα στὶς τόσες μεταφράσεις τοῦ Φέξη, ποὺ ἀπ' αὐτὲς λίγες μονάχα εἶνε διαλεχτές, πρέπει προσπερνώντας τὸ ζήτημα τῆς θέσης καὶ τῆς σκοπιμότητας νὰ ἐξετάση κανένας ἂν ἡ ἑρμηνεία τοῦ Θεοφράστου εἶνε πιστὴ κι ἐπιτυχημένη κι ἂν ὁ μεταφραστὴς κατώρθωσε νἀποδώση πλάϊ στὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα ἀκόμη τοῦ πρωτοτύπου. Ὅ,τι ἔχομε νὰ παρατηρήσωμε στὴν περίπτωσή μας ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ εἶνε πρὸ παντὸς ἡ ξεχωριστὴ φροντίδα κι ἐπιμέλεια ποὺ παρουσιάζει ὡς μεταφραστικὴ προσπάθεια ἡ ἐργασία τοῦ Μ. Σιγούρου. Ἕνα σωρὸ διασαφήσεις, πληροφορίες ἱστορικὲς καὶ πραγματικές, ἀντιβολὲς καὶ παραλληλισμοί, ποὺ παραθέτει ὁ μεταφ. κάτω ἀπὸ κάθε σελίδα, φωτίζουν κατὰ τρόπο πολὺ ἐπαινετὸ τὸ νόημα τοῦ κειμένου καὶ διαγράφουν τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκταση τῶν ἀλληγοριῶν καὶ τῶν πλαγίων πειραγμάτων. Τὸ πρωτότυπο ἀποδίνεται πιστὰ καὶ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς δὲ χάνεται στὴ μετάφραση ἀκόμα καὶ τὸ λεπτὸ χιοῦμορ του, μάλιστα χωρὶς πολλὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὸ γράμμα. Αὐτὸ καὶ δύσκολο εἶνε καὶ σπουδαῖο. Πλάϊ στἀναντίρρητα αὐτὰ προσόντα ἡ ἐργασία τοῦ Μ. Σιγούρου ἔχει μερικὰ σοβαρὰ μειονεχτήματα. Ἡ γλῶσσα της δὲν εἶνε τόσο ξελαγαρισμένη, στρωτή, ρυθμικὴ ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς ἀπό 'να λογοτέχνη τῆς περιωπῆς τοῦ μεταφραστῆ. Ἴσως γιατὶ δὲν ἔγινεν ἐξ ἀρχῆς ἀπ' εὐθείας στὴ

Δημοτική—ἴσως πάλι γιατὶ ἡ δεύτερη ἔκδοση εἶνε «μεταγλώττισις» τῆς πρώτης, ποὺ ἦταν καθαρευουσιάνικη. Μερικὲς φορὲς μάλιστα ἡ προσπάθεια νὰ μὴ ξεφύγη ἀπὸ τὸ κείμενο κι ἡ ἐκ παραδρομῆς ἀπροσεξία στοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς Δημοτικῆς παρασύρουν τὸν Μεταφρ. σὲ ἀσάφειες σὰν κιαὐτή: «Ἀδιαντροπιὰ εἶνε ἡ τόλμη ἔργων καὶ λόγων αἰσχρῶν» (σελ. 32). Ἔπειτα πολλὲς ὑποσημειώσεις του εἶνε ἄσκοπες καὶ φορτικές. Τί προσθέτει στὴν κατανόηση τοῦ κειμένου μιὰ παραπομπὴ σὲ παράλληλα χωρία τοῦ Μαρτιάλη, τοῦ Ὁρατίου, τοῦ Lantier ἢ τοῦ Bondi; Τέτιες ὁδηγίες μόνο σὲ μιὰν ἱστορικο-φιλολογικὴ διατριβὴ θἄχαν τὴ θέση των. Τέλος ὁ Πρόλογος τῆς μελέτης εἶνε κάπως ἀκατάστατος. Σὲ μιὰ τρίτην ἔκδοση περιμένομεν ἕνα πιὸ πειθαρχικὸν εἰρμὸ στὴν κατάστρωση τῶν πολύτιμων πληροφοριῶν καὶ σχολίων, ποὺ μᾶς δίνει ὁ Μεταφρ. καὶ ποὺ μαρτυροῦν τὴν πλατιὰ φιλολογικὴ συγκρότησή του. Μερικὲς φράσεις ἐντελῶς ἀτυχεῖς σὰν αὐτήν: «Ὁ Θεόφρ. σὰν φιλόσοφος ἦταν θεϊστής» (σελ. 9) πρέπει νὰ λείψουν.

"ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ,, ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ, ΑΘΗΝΑ, ΔΙΕΥΘ. Δ. ΓΛΗΝΟΣ

Τὰ φυλλάδια 4 καὶ 5, ποὺ ἐκυκλοφόρησαν στὸ μεταξύ, εἶνε πλούσια σὲ περιεχόμενο περιωπῆς καὶ πολὺ ἀξιοπρόσεχτα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ κίνηση καὶ τὶς λανθάνουσες τάσεις τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἀρχίζει πιὰ νὰ φτεροκοπᾶ, ἂς εἶνε καὶ σὰ νεοσσὸς ἀκόμα.

Λίγα λόγια γιὰ τὶς πρωτότυπες ἐργασίες, ποὺ περιέχουν.

Τὸ ἄρθρο τοῦ Δ. Βεζανῆ (φυλ. 4ο) «τὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς» πολὺ διαφωτιστικό, σωστό, καλοστοχασμένο. Ὑπόδειγμα μεθοδολογικὸ γιὰ πολιτικὲς ἔρευνες μὲ ἀξιώσεις ἐπιστημονικές.

Οἱ μελέτες τῆς Ρόζας Ἰμβριώτη «ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη στὸ σχολεῖο» καὶ τοῦ Κ. Δ. Σωτηρίου «Ψυχανάλυση» συνεχίζονται (4ο καὶ 5ο) μεθοδικὰ καὶ μὲ πολλὲς ὑποσχέσεις. Σὲ κάτι θὰ θέλαμε νὰ κάναμε προσεχτικώτερη τὴν Ἰμβριώτη: εἶνε ἄραγε τόσο ἀναμφισβήτητη ἡ νομοτέλεια τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ποὺ τὴ δέχεται σὰν αἴτημα δῆθεν θετικὸ κι αὐταπόδειχτο; Δὲ θὰ μπορούσαμεν ἄραγε νὰ χειραγωγούσαμε τὸ μαθητὴ στὴν κατανόηση τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητας, φέρνοντάς τον σὲ ἄμεση ψυχικὴ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἄπειρα φανερώματά της, χωρὶς νὰ τὸν ποτίσωμε μὲ τὴν (φιλοσοφικὰ) προβληματικὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπόλυτου ἱστορικοῦ ντετερμινισμοῦ; Εἶνε μιὰ πολὺ σοβαρὴ λεπτομέρεια τοῦ ζητήματος ἡ περίπτωση αὐτή. Ἀξίζει θαροῦμε νὰ προσεχτῆ περισσότερο.

Τοῦ Σωτηρίου τὸ μάθημα γιὰ τὴ Ψυχανάλυση θὰ κέρδιζε πολὺ ἂν εἶχε μιὰν ἁπλούστερην ἀρχιτεκτονικὴ κι ἦταν περισσότερο καταστα-λαγμένο. Μερικὲς ἐπαναλήψεις, ἐνῶ δὲν διαφωτίζουν τίποτα, κάνουν τὴν παρακολούθηση κουραστική.

Τῆς Αὔρας Θεοδωροπούλου τὸ «φεμινιστικὸ κίνημα» (4ο) πολὺ πρακτικό, μεθοδικὸ καὶ διαφωτιστικό. Διαπνέεται ὅμως ἀπὸ πολὺ ρηχὴν αἰσιοδοξία καὶ περιορίζεται στὴν ἐπιφανειακὴν ἐξέταση τῶν προβλημάτων τοῦ φεμινισμοῦ. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ τόσο πειστικὴ «σκέψις» τῆς Ἕλλης Λαμπρίδη ἀπάνω στὸ ζήτημα αὐτό («Κριτικὲς παρατηρήσεις στὸ σύγχρονο Φεμινισμό» φυλ. 5ο) μᾶς ἀνακούφισε. Τὸ ἄρθρο τῆς Λαμπρίδη μαρτυρεῖ καὶ βάθος προοπτικῆς κι ὀξύτητα κριτικήν· ἂν δὲν

ἦταν λίγο ἀκατάστατο στὸν εἴρμὸ καὶ βιαστικὰ γραμμένο, θὰ μᾶς ἐνθουσίαζε.

Μεθοδικὴ φαίνεται ἡ μελέτη τῆς Ἀγγελ. Καστανάκη «τὰ σύγχρονα φιλοσοφικὰ ρεύματα στὴ Γαλλία», ποὺ ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται ἀπ' τὸ 5ο φυλλάδιο. Μεὐχαρίστηση παρατηρεῖ κανένας ἀκρίβεια στὴν ἔκφραση καὶ γλῶσσαν ὀρθὴ καὶ στρωτή.

Τοῦ Ν. Καζαντζάκη ἡ«σταυρωμένη Ρουσία» (5ο) βαθιά, δυνατή, ὑποβλητική. Στοχασμὸς καὶ ποίηση, ἔπος καὶ φιλοσοφία εἶνε τόσο στενά, στερεὰ κι ἁρμονικὰ συνυφασμένα στὴν πρόζαν αὐτή, ὥστε διαβάζοντάς τη θαρρεῖ κανένας πὼς ἡ ψυχή του μετεωρίζεται μὲ τὸν ἐπαναστατικὸ ρυθμὸ μιᾶς συγκλονιστικῆς, γραφικῆς προφητείας. Τελειότερη μορφὴ ἦτον ἀδύνατο νὰ βροῦν οἱ «μυστικὲς» ἰδέες τοῦ Καζαντζάκη.

Τὰ ἴδια λόγια μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν καὶ γιὰ τὸ «Δεῖπνο», τὸ ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ μεγάλο ἔπος του: «Ὀδύσσεια», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ 4ο φυλλάδιο.

Ἡ συζήτηση ἀπάνω στὴ «θέση» ποὺ ξετύλιξεν ὁ Καζαντζάκης μὲ τὰ προηγούμενα ἄρθρα του ἐξακολουθεῖ καὶ στὰ φυλλάδια αὐτά. Ὁ Ἰ. Κορδᾶτος προσπαθεῖ μὲ τὴ μελέτη «Φυσικοὶ καὶ κοινωνικοὶ νόμοι» (φυλ. 4ο) νἀναιρέση τὸν κοινωνιολογικὸ Σκεπτικισμὸ τοῦ Καζ. Ὡρισμένως καλύτερα ἀπ' τὸν Καροῦζο, κἰόμως ὄχι πειστικά. Ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ γίνη ἀπάνω στὴν ἔννοια τοῦ Νόμου ἀπὸ ἄποψη γνωσιοθεωρητική. Οἱ Μαρξιστὲς ἐπιμένουν μὲ μανία Κυναιγείρων νὰ πιστεύουν στὸν ἀβαθῆ Ποσιτιβισμό. Ποιὸς θὰ τολμήση ὅμως σήμερα νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν ἁπλοϊκὴ γνωσιολογία του χωρὶς νὰ ἐκτεθῆ ; Ὁ θετικοεπιστημονικὸς Ποσιτιβισμὸς μπορεῖ νἆνε ὡς μέθοδος γόνιμος κι ἀπαραίτητος—γιὰ τὴ φιλοσοφία εἶνε ἁπλῶς προϋπόθεση πολὺ προβληματικῆς ἀξίας. Ἡ Ἔλ. Λαμπρίδη («Προϋπόθεση» 5ο) θέτει περίφημα τὸ ζήτημα. Ὁ Κ. Γεωργούλης («Καὶ πάλι οἱ κοινωνικοὶ νόμοι» 5ο) ὀρθά, μὰ λίγο συγχυσμένα.

Ἡ δεύτερη μελέτη τοῦ Ἰ. Κορδάτου «Οἱ ἐπικριτὲς τοῦ Μαρξισμοῦ» σαφέστατη, ὑποδειγματικὴ γιὰ τὴν ἄποψη, ποὺ πρεσβεύει. Ἡ εἰλικρίνειά του μᾶς ἐνθουσιάζει: «ἀνήκω στὴ σχολή, ποὺ πιστεύει, πὼς ἡ μεγαλύτερη κατάχτηση τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης εἶνε ὁ ἱστορικὸς ὑλισμὸς τοῦ Μάρξ». Ἔτσι ἀρχίζει—ἔτσι εἶνε ὑποχρεωμένος νἀρχίση. Τὸν συγχαίρομε—ἀλλὰ τοῦ γυρίζομε τὴ ράχη καὶ φεύγομε. Ἐμεῖς δὲ θέλομε νὰ σταθοῦμε σκληροτράχηλα μὲ μιὰ πίστη, ἀλλὰ νὰ προχωρήσωμε ἐλεύθερα μὲ μιὰ συζήτηση. Ποιὸς ἔχει τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα μὲ τὸ μέρος του, εἶνε φανερό. Μιὰ τελευταία παρατήρηση. Γράφει: «Ἡ θρησκεία, οἱ ἱστορικὲς περιπέτειες, τὰ ἰδανικὰ κλπ. ποιὸς εἶπε, πὼς δὲν παίζουν κανένα καὶ πολλὲς φορὲς σημαντικώτατο ρόλο μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωή; Ἡ διαφωνία μας ὅμως εἶναι, πὼς στὸ βάθος ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀποτελέσματα ἀπὸ βαθύτερες οἰκονομικὲς αἰτίες. Εἰδικὰ γιὰ τὴ θρησκεία δὲν εἶναι κανένα «αὐθυπόστατο» φαινόμενο μέσα στὴν κοινωνία καὶ γενικὰ στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ἡ θρησκεία διαμορφώνεται τέτια ἢ τέτια σύμφωνα μὲ τὴν κοινωνικὴ διοργάνωση» (φυλ. 5ο, σελ. 262—263).Τὸ équivoque «κατ' ἐξοχὴν» τῆς μαρξικῆς ἑρμηνείας τῆς Ἱστορίας εἶνε ὁλοφάνερο. Ἂς συγκρίνωμε τὶς δυὸ φράσεις ποὺ ὑπογραμμίσαμεν ἐπίτηδες· στὴν πρώτην ἡ οἰ-

κονομία εἶνε αἰτία (Causa), στὴ δεύτερη ὅρος, συνθήκη (conditio). Λέγοντας καὶ τὰ δύο ταὐτόχρονα ἀντιφάσκομεν ἢ ὄχι;

ΟΙ ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΦΕΤΕΙΝΕΣ ΕΠΕΤΗΡΙΔΕΣ. SPINOZA ΚΑΙ PESTALOZZI

Στὶς 23 τοῦ Φλεβάρη πολλὰ ψηλά, στιλπνά, ἐπίσημα καπέλλα κι ἀναρίθμητες ἐμορφοασκημένες πανεπιστημιακὲς γλωσσίτσες ἐπανήγύρισαν περίλαμπρα τὸ πέρασμα 250 χρόνων ἀπ' τὸν ἤρεμο κι ἀθόρυβο θάνατο ἑνὸς θεόφτωχου, ἐγκαταλειμένου καὶ κατασυκοφαντημένου, φθισικοῦ σοφοῦ—τοῦ Barouch Spinoza ποὺ μόλις σαρανταπέντε ἐτῶν (1632—1677) ἄφινε στὴ Χάγη τῆς Ὁλλανδίας τὸν κόσμο, ποὺ συγκινήθηκε ἀπ' τὸ πνεῦμα του μόνο γιὰ νἀγαναχτήση καὶ γιὰ νὰ βρίση. Καὶ ὅμως «c'était un homme doux» ὁ Spinoza, ὅπως ἀρχίζει τὸ περίφημο σοννέτο τοῦ Prudhomme.Ἡ οἰκογένειά του ἦτον ἑβραιοπολωνική, μὰ αὐτὸς ἐγεννήθηκε στὸ Ἄμστερνταμ κι ἔζησε πάντα στὴν Ὁλλανδία. Ὅταν στὸ βιβλίο του «Tractatus theologico-politicus» (1670) ἐζήτησε ἀνάμεσα σἄλλα νὰ κάμη ἐλεύτερη Κριτικὴ τῆς Π. Δ. καὶ νἀποδείξη πὼς ἡ Πεντάτευχος δὲν ἐγράφηκε ἀπ' τὸ Μωϋσῆ, ἡ ἰσραηλιτικὴ συναγωγὴ τὸν ἀποκήρυξε καὶ Χριστιανοὶ κι Ἑβραῖοι τὸν κατάτρεξαν καὶ τὸν ἔβρισαν σκληρὰ καὶ χυδαῖα. Ἐκεῖνος ἀποτραβήχθηκε ἀπὸ κάθε δράση, ἄφησε καὶ τὸ Χριστιανισμὸ ποὺ γιὰ λίγο καιρὸ συμπάθησε, καὶ μὴ θέλοντας νὰ δεχθῆ οὔτε τὴν πανεπιστημιακὴ θέση ποὺ τοῦ ἐπρόσφεραν στὴ Heidelberg οὔτε τὴν ἐλεημοσύνη τοῦ Λουδοβίκου XIV, γιὰ νὰ μὴ δεσμευθῆ στὴν ἐλευθερία τῆς συνείδησής του, ἔζησε καταμόναχος γυαλίζοντας ματογυάλια γιὰ νὰ κερδίζη τὸ φτωχικὸ ψωμί του. Οὔτε νὰ δημοσιέψη τίποτα δικό του ἤθελε πιά. Ἡ περίφημη «Ἠθική» του, ὅπου μὲ αὐστηρὴ γεωμετρικὴ διαλεχτικὴ ἐπύργωσε τὸ συνεπέστερο καὶ μεγαλοφυέστερο Πανθεϊσμό, ἀπ' ὅσους συνέλαβε τὸ ἀνθρώπινο μυαλό, καὶ ποὺ ἐνέπνευσε λατρεία θρησκευτικὴ σἕναν Goethe, εἶδε τὸ φῶς μετὰ τὸ θάνατό του. Ὅταν στὰ 1877 γιορτάστηκαν στὴ Χάγη τὰ διακόσια χρόνια τοῦ θανάτου ὁ Renan προσφωνώντας τὸ ἄγαλμά του εἶπε ἀνάμεσα σἄλλα : «Son monument sera le point d'attache de son génie avec la terre. Son âme planera comme un bon génie tutelaire sur les lieux où s'accomplit son rapide voyage parmi les hommes...Dans les siècles, l'homme cultivé qui passera sur le Pavilioensgrach dira en lui même : c'est d' ici peut-être que Dieu a été vu de plus prés».

Ὁ Spinoza ἦτον ὁ ἀπόλυτα διανοητικὸς φιλόσοφος, ποὺ καταδίκαζε τὸ πάθος κάθε λογῆς καὶ τὴ θρησκευτικὴ λατρεία ἀκόμα προσδιώριζε: amor Dei intellectualis. Ὁ Pestalozzi ἦτον ἀντίθετα ὁ γεμᾶτος καρδιὰ παιδαγωγός, ποὺ δόγμα του εἶχε τὴν παράφορη, ἀπεριόριστη, «μυστικὴ» ἀγάπη πρὸς τὰ παιδιά. Ἐγεννήθηκε στὴ Ζυρίχη (Ἑλβετία) τὸ 1746 καὶ πέθανε στὶς 17 τοῦ Φλεβ. τὸ 1827. Ὅλη ἡ ζωή του ἐμψυχώνοταν ἀπὸ μιὰ μοναδικὴ προσπάθεια, ποὺ τὸν ἐκυρίευεν ὁλόκληρο σὰν ἀκατανίκητο πάθος: νἀναθρέψη, νὰ διδάξη, νὰ μορφώση τὰ παιδιὰ—καὶ μάλιστα τὰ φτωχά, τὰ ὀρφανά, τἀρρωστημένα. Καμιὰ ἀποτυχία του—κι εἶχε τόσες...—δὲν τὸν ἀποθάρρυνε. Ἀκούραστος ἕναν ἔβαζε σκοπὸ στὴ ζωή του: τὴ θυσία, τὴν ὁλοκληρωτικὴ θυσία γιὰ τὰ παιδιά, τὰ παιδιά του. Γι αὐτὸ συγκινεῖ καὶ συγκλονίζει τὸν καθένα ἡ δράση του. Ὄχι ἁπλῶς γιατὶ ἦταν μεγάλος ψυχολό-

γος τῆς παιδικῆς ψυχῆς ἢ μεγαλοφυὴς μεθοδικὸς στὴν παιδαγωγία. Ἀλλὰ κυρίως γιατὶ ἦταν ὁ πατέρας ἢ μᾶλλον—ὅπως ὀρθὰ τονίζεται—ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν του, ἡ μητέρα ἡ πρόθυμη σὲ κάθε θυσία.

Ε. Π. Π.

Ο ΦΟΙΝΙΚΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - (ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ)

Δὲν εἶνε πολὺς καιρός, ποὺ ὁ οἶκος Payot, στὸ Παρίσι, μᾶς ἔδωσε ἕνα πολυσήμαντο βιβλίο ἀπάνω στὸν Φοινικικὸ πολυτισμό, γραμμένο ἀπὸ τὸν G. Contenau (1). Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου τούτου προέρχεται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἑνὸς τέτοιου εἴδους ἔργου ἱκανοῦ νὰ διαφωτίσει ὅσους θεωροῦν τὴν ἱστορία σὰν μιὰ πάντα ζωντανὴ καὶ πάντα συνεχῆ καὶ συνακόλουθη πρὸς τὸν ἑαυτό της πραγματικότητα γιὰ τὴν ἔκταση τῆς σημασίας καὶ τῆς δράσεως τῶν Φοινίκων κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη, ποὺ ἐμπνέει τὸ ὄνομα τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου, ποὺ τὸ ἔγραψε. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο, πολὺ συντομώτερο κι ὄχι πιὰ τόσο πρόσφατο, ἔργο τοῦ συγγραφέως ἀπάνου στὸν Ἀσσυριο-βαβυλωνιακὸ πολισμό (2): καὶ στὴν μιὰ καὶ στὴν ἄλλην περίπτωση πρόκειται γιὰ ἐργασίες προερχόμενες ἀπὸ βαθύτατη γνώση τῶν πραγμάτων, ἀπὸ προσωπικὲς ἔρευνες, προσωπικὲς ἀνασκαφές, στηριζόμενες σὲ πλουσιώτατες ἐπιστημονικὲς πληροφορίες, συγκροτημένες μὲ τὴ σοφὴ μέθοδο καὶ μὲ ἀκοίμητην ὀξυδέρκεια.

Οἱ Φοίνικες ὑπῆρξαν ἕνας περιέργος καὶ σπουδαιότατος στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ λαὸς τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ὁ Ἡρόδοτος τοὺς μνημονεύει πολὺ συχνά, οἱ ἄλλοι Ἕλληνες συγγραφεῖς δὲν τοὺς ἀγνοοῦν· τολμηροὶ θαλασσοπόροι, φιλοκερδέστατοι ἔμποροι, ἀκατανίκητοι καὶ ἀσυγκράτητοι ταξιδιῶτες, ὥργωσαν ἀπὸ τὴ 2η χιλιετηρίδα π. Χ. τὴ Μεσόγειο θάλασσα μὲ πλοῖα φκιασμένα ἀπὸ τὸ θαυμάσιο ξύλο τοῦ Λιβάνου κ' ἔφτασαν ὡς στὶς Κασσιτερίδες, τὰ νησιὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας κι ἀκόμα πέρα ὡς τὸ Βόρειο Γερμανικὸ πέλαγος σπέρνοντας στὸ δρόμο τους ἀποικίες, μετακομίζοντας κάθε εἴδους στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ λαβαίνοντας αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀξιομνημόνευτες ἐπιδράσεις ἀπὸ παντοῦ. Στὴν πατρίδα τους, στὴν πολυθάλασση παραλία τῆς Φοινίκης, ἄφησαν συχνὰ τὰ πλευρά τους ἀνοιχτὰ ἀπὸ κάθε διεύθυνση: μοιραία συνέπεια τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ ἀλλεπάλληλες κατακτήσεις, ποὺ ὑπόμειναν, κατακτήσεις καταστρεπτικὲς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, εὐεργετικὲς ἀπὸ τὴν ἄλλη· γιατὶ οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Φιλισταῖοι, οἱ Χατταῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Πέρσες, οἱ Ἕλληνες δὲν πέρασαν ἀπὸ τὴ χώρα αὐτὴ χωρὶς ν' ἀφήσουν ἄλλοι πολὺ κι ἄλλοι λίγο κάτι ἀπὸ τὴ δική τους διανόηση, ἀπὸ τὴ δική τους πρόοδο, ἀπὸ τὴ δική τους τέχνη, ἀπὸ τὴ δική τους ζωή. Ἡ Φοινικικὴ τέχνη (3) μένει πάντα ἕνα παράδοξο ἀμάλγαμα βγαλμένο ἀπὸ τὴ χοάνη, ποὺ δέχτηκε τὰ πιὸ ἀντίθετα καὶ τὰ πιὸ ἀνόμοια συστατικά. Μὰ θὰ κινδύνευε κανείς, παίρνοντας μόνο ἀπὸ τὴν

1) Dr. G. Contenau: La civilisation phénicienne, Payot, Paris 1926.
2) Dr. G. Contenau: La civilisation Assyro-babylonienne, Payot, Paris 1922.
3) Γιὰ τὴν τέχνη τῶν Φοινίκων κοίτα καὶ τὸ νεώτατο βιβλίο: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: Γενικὴ Ἱστορία τῆς Τέχνης (τόμος Α', σελ. 91-115), ἔκδ. Ζηκάκη Ἀθῆναι 1927.

πλευρὰ αὐτὴ τοὺς Φοίνικες, νὰ τοὺς ἀδικήσει σὲ μεγάλο βαθμὸ γιατὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχαν θεωρήσει καὶ τὴν τέχνη ἀκόμα σὰν ἕνα εἶδος ἐκμεταλλεύσιμο κι ἂν ἐγέμισαν τὶς ἀγορὲς τοῦ καιροῦ ἐκείνου μὲ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανικῆς τους πλαστικῆς καὶ ἀγγειοπλαστικῆς, ὅμως ἀπὸ μιὰν ἄλλην ἄποψη πρόσφεραν ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες στὴν ἀνάπτυξή της: γιατὶ αὐτοὶ ἦταν, ποὺ πῆραν τὶς καλλιτεχνικὲς παραδόσεις τῆς Αἰγύπτου καὶ τὶς πήγανε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τὸν ἰδεωδέστερο μετασχηματισμό· γιατὶ αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ἀπὸ τὴ Σικελία, τὴν Καρχηδόνα, τὴν Κύπρο, τὴν Ἱσπανία σπουδαῖα κέντρα πολιτιστικῆς δράσεως, πρόσφορα κατόπι στὶς Ἑλληνικὲς ἐπιδράσεις, μὲ τὶς ὁποίες ἄγγιξαν τὸ θαῦμα μιᾶς ἐξαιρετικῆς ἀνθήσεως· καὶ γιατὶ μ' αὐτοὺς ἡ πολυσύνθετη ἀνατολή, οἱ πανάρχαιοι πολιτισμοὶ τῶν χωρῶν ποὺ σχίζει ὁ Εὐφράτης καὶ ποὺ βρέχει ὁ Νεῖλος, ἤρθαν σὲ στενώτερη ἐπαφὴ μὲ τὴ Δύση, γνωρίστηκαν, πῆραν ὅ,τι μπόρεσαν νὰ πάρουν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ συνετέλεσαν σὲ μίαν ἀλλοίωση τῶν τυχῶν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἂν κανεὶς καλοστοχαστεῖ ὅλ' αὐτὰ θὰ καταλάβει πολὺ καλὰ γιατὶ χαρακτήρισα τὸ βιβλίο τοῦ Contenau «πολυσήμαντο»· εἶνε σὰ νὰ μᾶς ἀνοίγει διάπλατα μιὰ πόρτα πρὸς νέες ἐκτάσεις, ποὺ δὲν μπορέσαμε νὰ τὶς καλογνωρίσουμε ποτέ· στηριγμένο ἀπάνω στὴν τελευταία λέξη καὶ στὴν πρόσφατη πεῖρα τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἀποχτημένη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ δόθηκε ἡ ἐντολὴ τῆς Συρίας στὴ Γαλλία κι ἄρχισαν νέες ἀνασκαφὲς τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων στοὺς τόπους ἐκείνους ἴσαμε σήμερα, μᾶς δίνει μιὰ γεμάτη ἐνδιαφέρον εἰκόνα τοῦ πανάρχαιου πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Τύρου, τῆς Σιδῶνος, τῆς Βηρυττοῦ κλπ.

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΗΣ ΤΟΥ 1927

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΚΑΙ Η "ΚΟΜΗ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ,,

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Καλλιμάχου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἀλεξανδρινοὺς ποιητές, δὲ σώζεται δυστυχῶς ὁλόκληρο. Τὸ κυριώτερο μάλιστα ἔχει χαθῆ. Τὸ σωζόμενο ἀποτελοῦν οἱ 6 Ὕμνοι, τὰ 74 Ἐπιγράμματα, ἀποσπάσματα τῶν Αἰτίων, τῆς Ἑκάλης, τῶν Ἰάμβων καὶ τῶν Μελῶν.

Ἔχει μεταφραστῆ στὴ Γερμανικὴ καὶ στὴ Γαλλικὴ γλῶσσα. Στὴν τελευταία ἐξεδόθηκε στὸ 1922, στὸ Παρίσι, ἀξιοσημείωτο βιβλίο τῆς «Συλλογῆς τῶν Πανεπιστημίων τῆς Γαλλίας» μὲ τὸν τίτλο «Callimaque», μὲ τὸ κείμενο ταξινομημένο καὶ μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Émile Cahen (*).

Ἡ Κόμη τῆς Βερενίκης ποὺ ὡραία της μετάφραση φιλοτεχνημένη ἀπὸ τὸ διαλεχτὸ συνεργάτη της κ. Μαρῖνο Σιγοῦρο δημοσιεύει ἡ ΝΕΑ ΖΩΗ, εἶνε γνωστὴ ἀπὸ τὸ Λατινικὸ κείμενο τοῦ Κατούλλου. Τὴν ἀπέδοσε στὰ Ἰταλικὰ κι ὁ Ugo Foscolo.

Ὁ Καλλίμαχος τὴν ἔγραψε 70 χρονῶ (στὰ 245 ἢ 244 π. Χ.) λίγα χρόνια πρὶν πεθάνη. Ἀπὸ αὐτὴ φαίνεται ἡ οἰκειότητα ποὺ εἶχε μὲ τὴν αὐλή.

Ἡ Βερενίκη ἦταν γυναίκα Πτολεμαίου τοῦ Β' τοῦ Φιλαδέλφου.

Ὁ ποιητὴς καταγόταν ἀπὸ τὴν Κυρήνην. Ὑπολογίζεται ὅτι γεννήθηκε

(*) Société d'édition "Les Belles lettres,,. 157, Boulevard Saint-Germain, Paris.

ἀνάμεσα στὸ 315—310 (π. Χ.) Ἦταν γυιὸς τοῦ Βάττου καὶ τῆς Μεγατίμας κ' ἔγγονος τοῦ στρατηγοῦ Καλλιμάχου. Ἀνῆκε σὲ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένεια. Στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐγκαταστάθηκε ὁριστικὰ στὰ 290—285.

Στὶς ἀρχὲς ἦταν διευθυντὴς σχολείου στὴν Ἐλευσῖνα (προάστειο κοντὰ στὸ σημερινὸ κῆπο τῆς Νούζχας). Ἐσύχναζε τὸν ἀλεξανδρινὸ κόσμο ποὺ ἦταν παραδομένος στὸν ἔρωτα καὶ στὴν τέχνη. Ἐπέρασε γερὴ φτώχεια, μὰ δὲν ἔπαυε νὰ λατρεύη τὴ Μοῦσα.

Ἀργότερα ἀπόχτησε τὴ βασιλικὴ εὔνοια. Ὁ Ὕμνος του στὴ Δῆλο φαίνεται πὼς γράφτηκε στὰ 275. Ἔχει ἐπίσημο χαραχτῆρα. Τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμά του σὲ πάπυρο βλέπει κανεὶς στὴν Αἴθουσα 6 (βιτρίνα Ν) τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Μουσείου.

84. Νύμφαι μὲν χαίρουσιν ὅτε δρίας ὄμβρος ἀέξει
νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν ὅτε δρυσὶν οὐκ ἔτι φύλλα,
Τοῖς μὲν ἔτ' Ἀπόλλων ὑποκόλπιος αἰνὰ χολώθη,
φθέγξατο δ' οὐκ ἀτέλεστον ἀπειλήσας ἐπὶ Θήβῃ,
«Θήβη, τίπτε, τάλαινα, τὸν αὐτίκα πότμον ἐλέγχεις,
μήπω, μὴ μ' ἀέκοτα βιάζεο μαντεύεσθαι.
Οὔπω μοι Πυθῶνυι μένει τριποδήιος ἕδρη,
οὐδέ τι πῳ τέθνηκεν ὄφις μέγας, ἀλλ' ἔτι κεῖνο
θηρίον αἰνογένειον ἀπὸ Πλειστεῖο παρέρπον
Παρνεσὸν νιφόεντα περιστέφει ἐννέα κύκλοις,
Ἀλλ' ἔμπης ἐρέω τι τομώτερον ἢ ἀπὸ δάφνης.

Τὸ ποίημά του γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἀρσινόης χρονολογιέται ἀπὸ τὰ 270. Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ διορίστηκε στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου (Βρούχειον). (*)

Καταπιάστηκε μὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς ποίησης, μὰ πρὸ πάντων ἀναδείχτηκε στὴν ἐλεγεία. Εἶχεν ἐξαιρετικὴ μόρφωση, ἀπαράμιλλη μαεστρία στὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου, λαμπρὸν ὕφος, χαριτωμένην εἰρωνεία, κριτικὴ δεινότητα καὶ βαθειὰ γνώση τῆς γλώσσας.

Ἐδημιούργησε ποιητικὴ σχολή. Οἱ μαθητές του ἐλέγονταν Καλλιμάχειοι κι ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Ἕρμιππος, ὁ Ἐρατοσθένης, ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος καὶ ἄλλοι.

Μὲ τὸ μαθητή του Ἀπολλώνιο ἀργότερα ὁ Καλλίμαχος εἶχεν ἀρκετοὺς φιλολογικοὺς καυγάδες.

Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ πεζά, ἱστορικὰ καὶ γραμματικὰ συγγράμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἀξιολογώτερο ἦταν οἱ «Πίνακες», δηλαδὴ μεθοδικὸ εὑρετήριο τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ κριτικὸς αὐτὸς κατάλογος περιεῖχεν 120 κυλίνδρους παπύρου.

Ἔζησε λίγα χρόνια ἀκόμα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, ὡς τὰ 240 ἢ 235.

Ἀριστοτεχνικὰ ἐπίσης μετάφρασε τὰ Παλλάδος λουτρὰ καὶ μερικὰ

(*) Ἐκεῖνος ποὺ ἐνέπνευσε στὸν Πτολεμαῖο Α'., τὸ Σωτῆρα, τὴν ἰδέα γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ γενικὰ γιὰ τὴ συγκέντρωση στὴν Ἀλεξάνδρεια ὅλης τῆς φιλολογικῆς κ' ἐπιστημονικῆς κίνησης τῆς ἐποχῆς ἦταν ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, ἀρχαῖος μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου, γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος σὲ παραπάνω σημείωμα.

ἐπιγράμματα στὸ περισπούδαστο βιβλίο του Στέφανος ὁ κ. Σῖμος Μενάρδος. Παραθέτω τό:

Εἰς Ἡρόκλειτον Ἁλικαρνασσέα ποιητήν.

Μοῦπ' ἕνας πῶς ἀπέθανες Ἡράκλειτε—εἶνε χρόνια—
κ' ἐδάκρυσα. Πόσες φορὲς στὴν ὁμιλία οἱ δυὸ
τὸν ἥλιο βασιλέψαμε...Μόν' ἐσὺ τώρα αἰώνια
τέφρα πιὰ θᾶσαι, φίλε μου, στῶραῖο σου τὸ χωριό.
Μὰ τὰ δικά σου ἀκόμα ζοῦν χαριτωμέν' ἀηδόνια
ποὺ δὲν θ' ἁπλώση ἐπάνω τους ὁ Χάρος σὰ θεριό.

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΙ Ο κ. Μ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Στὰ τελευταῖα φύλλα τῆς «Κυριακῆς» τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος διάβασα σειρὰν ἄρθρων τοῦ Ζακυθιανοῦ λογίου κ. Κ. Καιροφύλα μὲ τὸν τίτλον Ὁ ἄγνωστος Σολωμός. Τὰ περισσότερα ὅμως ἦταν γνωστά, καθὼς παρατηρεῖ κι ὁ κ. Νιρβάνας στὴν «Ἑστία».«Αἱ ἀνησυχίαι τῶν Ζακυνθίων μήπως ἐκτεθῇ ἡ ὑπόληψις τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὰς δημοσιευομένας λεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου, ὅπως αἱ ληξιαρχικαὶ πράξεις τῆς γεννήσεώς του, ἡ οἰκογενειακή του δίκη καὶ ἡ κλίσις του πρὸς τὸ οἰνόπνευμα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, λεπτομερείας τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι εἶνε ἤδη γνωσταὶ ἀπὸ δημοσιεύματα τοῦ Σπυρίδωνος δὲ Βιάζη, τοῦ Μαρίνου Σιγούρου καὶ ἄλλων—εἶνε ἐξίσου ὑπερβολικαί.«

Αὐτὰ ἔγραψεν ὁ κ. Νιρβάνας σχετικὰ μὲ τὴ διαμαρτυρία τοῦ Συλλόγου τῶν Ζακυνθίων στὴν Ἀθήνα ποὺ χαρακτήρισε γι ἀσεβῆ τὰ δημοσιεύματα γιὰ τὸ Σολωμὸ τοῦ κ. Καιροφύλα.

Ὁ κ. Καιροφύλας στὸ ἑπόμενο φύλλο τῆς «Ἑστίας» δικαιολογούμενος ἐβεβαίωνε πὼς ὅλες αὐτὲς οἱ πληροφορίες εἶνε σωστὲς κι ὅτι πρὶν ἀπ' αὐτὸν τὶς ἐξακρίβωσε,—τὶς σχετικὲς μὲ τὰ ἔγγραφα τῆς οἰκογενειακῆς δίκης τοῦ Σολωμοῦ,—ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχειοφυλακείου Ζακύνθου κ. Ζώης: καὶ πὼς ἦταν ἀνορθόγραφος πιστοποιεῖται ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ ποιητῆ ποὺ κατέχει ὁ κ. Καιροφύλας. Ἀναφορικῶς δὲ μὲ τὴν τάση τοῦ Σολωμοῦ στὸν ἀλκοολισμὸν ὁ κ. Κ. λέει τὰ ἑξῆς : ὁ «διακεκριμένος λογογράφος καὶ Ζακύνθιος κ. Μαρῖνος Σιγοῦρος ὁ ἐκτιμῶν καὶ θαυμάζων τὸν ποιητὴν περισσότερον ἀπὸ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν Ζακυνθίων, εἰς τὴν μελέτην του ὁ Σολωμὸς ἐν Κερκύρᾳ (1907) γράφει: κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Σολωμὸς ἤρχισε πάλιν νὰ πίνῃ. Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε καταντήσει ἀλκοολικός... ὁ ποιητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐλάττωμά του τὸ ὁποῖον ἀφοῦ τὸν ἐξησθένισε σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἴσως νὰ ὑπῆρξε μία αἰτία ποὺ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν τάφον.»

Ὁ Ἀλεξανδρινὸς Ταχυδρόμος τῆς 9 Φεβρουαρίου ἀναδημοσιεύοντας τὶς παραπάνω πληροφορίες ζητοῦσεν ἀπὸ τὸν κ. Σιγοῦρο νὰ ἐπιβεβαιώση ἢ νὰ διασαφηνίση ὅσα εἶχε τότε γράψει γιὰ τὸ Σολωμό.

Ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπα καμμιά του ἀπάντηση στὴν πρόκληση αὐτή, ἀπεφάσισα νὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ μὲ μεγάλη προθυμία μοῦ ἔδοσε τὶς ἀκόλουθες λεπτομέρειες, μὲ τὴν παράκληση νὰ δημοσιευτοῦν στὴ «Νέα Ζωή».

«Πρὶν γράψω τὴ μελέτη μου ὁ Σολωμὸς ἐν Κερκύρᾳ, ποὺ εἶνε

ἕνα κεφάλαιο ἀπὰ μιὰ ἐκτεταμένη βιογραφία τοῦ Σολωμοῦ ποὺ ἑτοιμάζω ἀπὸ χρόνια, εἶχα καταγίνει στὴν περισυλλογὴ κάθε πληροφορίας, κάθε γραπτοῦ ἢ προφορικοῦ μνημείου ποὺ μοῦ ἔδινε τὰ χρήσιμα στοιχεῖα γιὰ νὰ ἐξηγήσω τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ. Ἐξέτασα τὰ χαρτιὰ ποὺ ἀφοροῦν τὴν οἰκογένειά του, στὸ ἀρχειοφυλακεῖο Ζακύνθου. Εἶδα διάφορα ἰταλικὰ γράμματα στὸν ἀδερφό του Δημήτρη ποὺ βρίσκοταν τότε στὰ χέρια τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημήτρη Λούντζη Σολωμοῦ, εἶδα ὅλα τὰ φυλλάδια μὲ τὶς νεκρολογίες, ἐπικήδειους, ἐπιμνημόσυνους καὶ λοιπὰ τῆς ἐποχῆς ποὺ πέθανε ὁ ποιητὴς κ' ἐπὶ τέλους ἐζήτησα νὰ μαζέψω κάθε πληροφορία ἢ ἀνέκδοτο ποὺ ἔμενε στὴ μνήμη ἀνθρώπων ποὺ τὸν εἶχαν γνωρίσει ἀπὸ κοντά.

Ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς σὲ δυὸ γράμματα ποὺ μοῦ ἔστειλε τότε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα—καὶ ποὺ θὰ δώσω νὰ τυπωθοῦν κάποτε—μοῦγραψε χρήσιμες πληροφορίες. Μὰ τὶς περισσότερες καὶ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες μοῦ εἶπεν ὁ ἀρχαῖος δικαστὴς τῆς Ἰονίου Πολιτείας Δημήτριος Μινῶτος.

Ὁ Μινῶτος ἦταν ἕνας παράξενος τύπος ποὺ τὸν ἐγνώρισα στὰ ὀγδόντα του χρόνια ἀποτραβηγμένο στὴν ἐξοχὴ μὲ τὰ βιβλία του καὶ μὲ τὶς ἀναμνήσεις του. Εἶχε μιὰ φυσιογνωμία σὰν τοῦ Τολστόη κ' ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος στὴν καλλιέργεια τοῦ χτήματός του· διάβαζε, σιωποῦσε καὶ δεχότανε πολὺ λίγους φίλους. Πηγαίναμε καμμιὰ φορὰ στὸ ἐρημητήριό του γιατὶ σὰν ἤθελε νὰ μιλήση ἦταν μεταλλεῖο ἀστείρευτο ἀπὸ πληροφορίες κι ἀνέκδοτα Ἑφτανησιώτικα τοῦ καιροῦ του.

Ὁ Μινῶτος εἶχε σπουδάσει νομικὰ στὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία τῆς Κερκύρας καὶ τὰ φοιτητικά του ἐκεῖνα χρόνια ἔκαμνε συχνὰ ταξίδια ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο στὴν Κέρκυρα.

Κάθε φορὰ ὁ Δημήτρης Σολωμός, ὁ ἀδερφὸς τοῦ ποιητῆ, ἀνέθετε στὸ Μινῶτο νὰ παραδώση χρήματα καὶ δοχεῖα ἀπὸ ἐκλεκτὸ Ζακυνθιανὸ κρασὶ στὸν ποιητή.

Ὁ ποιητής, καθὼς μοῦ εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Μινῶτος, τὸν καλοῦσε κ' ἔτρωγαν συχνὰ μαζὶ στὸ σπίτι του. Τότε δόθηκε εὐκαιρία στὸ μικρὸ Ζακυνθιανὸ φοιτητὴ νὰ τὸν προσέξη καὶ νὰ παρατηρήση τὰ ἰδιώματά του καὶ νὰ πληροφορηθῆ τὰ σχετικὰ ἀνέκδοτα ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴν Κερκυραΐκη κοινωνία τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ Μινῶτος τὰ θυμόταν πάντα καὶ μᾶς τὰ διηγόταν μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ εἶχε πάντα στὸ μεγάλο μας συμπολίτη. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μοῦ χρησιμέψανε στὴ μελέτη μου : Ὁ Σολωμὸς ἐν Κερκύρᾳ.»

ΑΠ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ : ΠΟΘΕΝ Η ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΓΕΡΩΝΙΚΟΣ - ΚΑΪΡΟΝ. 1926

Ἐνδιαφέρον ἱστορικὸ σημείωμα ποὺ ἀναιρεῖ τὴν ἔννοια τοῦ ὀπισθοδρομικοῦ ποὺ ἀποδίνεται σήμερα στοὺς Πηλιορεῖτες.

Μὰ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατὶ ἀνακατεύεται ἡ καθαρεύουσα μέσα στὶς λαϊκὲς παραδόσεις καὶ στοὺς λαϊκοὺς θρύλους. Γιὰ νὰ τοὺς ζωντανέψη ; Κάθε ἄλλο.

Κ. Ν. Κ.

ΣΠΥΡΟΣ ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ

Μὲ ζωηρὴ λύπη μας μαθαίνουμε τὸ θάνατο τοῦ Ζακυθιανοῦ ἱστοριοδίφη Σπύρου Δὲ-Βιάζη. Ὡς τὶς τελευταῖες του μέρες καταγινότανε μὲ τὶς προσφιλεῖς του ἀσχολίες, ἐποπτεύοντας τὴν ἐπισκευὴ τῆς «Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης». Ἕνα βιβλιαράκι του—σὰν εὑρετήριο—τυπωμένο τὴν 1η τοῦ Γεννάρη τοῦ 1919, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ ἐκδόσεις του, οἱ διατριβὲς καὶ τὰ σημειώματά του ἀπὸ τὰ 1876 ὡς τὰ 1919 φτάνουν τὸν ἀριθμὸ 591.

Πρωτοστάτης συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ μας, δημοσίευσε (**ΝΕΑ ΖΩΗ**, 1909) μὲ τὸν τίτλο «Ἑπτανήσιοι ποιηταὶ» τρεῖς μονογραφίες γιὰ τὸν Γ. Τερτσέτη, Ν. Δελβινιώτη καὶ Ἀντ. Μαρτελάο, προλογίζοντας ἔτσι :

«Εἰς τὴν ἀγαπητήν μας «Νέαν Ζωὴν» θ' ἀρχίσωμεν τὴν δημοσίευσιν σημειωμάτων περὶ τῶν Ἑπτανησίων ἐκείνων ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι περισσότερον κατέχουσι θέσιν ἐπίζηλον εἰς τὸν νεοελληνικὸν Παρνασσὸν καὶ ἔδρασαν ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Πατρίδος. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην δὲν ἐξαιροῦνται καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἔγραψαν ἰταλικὰς ποιήσεις μὲ πνεῦμα ἑλληνικόν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνυψώσωσι τὴν πατρίδα καὶ νὰ προσελκύσωσι τὴν ἀγάπην τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς δεινὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τοὺς πονηροὺς χρόνους.

Ὡς γνωστόν, τινὲς τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει εἶδον τὸ πρῶτον, τῆς ἡμέρας τὸ φῶς ὁ Φώσκολος, ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος, ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἄλλοι, τοὺς ὁποίους θὰ παρουσιάσωμεν κατ' ὀλίγον εἰς τὰς σελίδας τοῦ λαμπροῦ τούτου περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον τιμᾷ τὸν Ἑλληνισμόν».

ΑΜΠΟΥΛ ΜΠΑΧΑ *

Ὁ Ἀμπούλ Μπαχὰ ποὺ ἐζωγράφισεν ἡ κυρία Καραβία ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πρὸ δεκαπενταετίας, κ' ἔμεινε λίγο καιρὸ στὸ Ράμλι. Πολλοὶ θυμοῦνται τὸ σεβάσμιο γέροντα μὲ τὴ στοχαστικὴ φυσιογνωμία καὶ τὰ γεμᾶτα καλωσύνη μάτια.

Ἀρχηγὸς αἵρεσης Μουσουλμανικῆς ποὺ ἀναφάνηκε στὰ 1840 στὴν Περσία, διωγμένος καὶ αὐτὸς καὶ φυλακισμένος ἐπὶ χρόνια στὴν Τουρκία, ὅπου εἶχε καταφύγει, εἶχε ἐλευθερωθῆ μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ Συντάγματος. Τότε ἐταξείδεψε στὴν Εὐρώπη, ἐκήρυξε στὸ Παρίσι, ἔδωκε συνεντεύξεις καὶ τὰ δόγματα τῆς ἀγαθῆς αἵρεσης ἔγιναν γνωστότερα. Ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ αἵρεση αὐτὴ ἐπῆρε τάσεις προοδευτικές. Ζητᾶ τὴν ἀπολύτρωση τῆς γυναίκας, τὴν κατάργηση τοῦ ἀσκητισμοῦ, τῆς πολυγαμίας καὶ τὴν ἐξάπλωση ἰδεῶν ἀνθρωπιστικῶν. Τὸ κυριώτερο γνώρισμά της εἶνε ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, ἀπόρροια τῆς ἀχτινοβολίας τοῦ Ὑπέρτατου Ὄντος, ποὺ εἶνε ἡ ἑστία τῆς ἀγάπης.

Στὴν Εὐρώπη ὁ Μπαχαϊσμὸς—ἀπὸ τὸν ἱδρυτὴ Μπαχὰ—ἔχει πολλοὺς ὀπαδούς. Λογαριάζεται ὅτι ἑνάμισυ ἑκατομμύριο Μπαχαϊστὲς ὑπάρχουν στὴν Ἀμερική, μὲ τεμένη, μὲ φιλολογία, μὲ περιοδικά. Βιβλία ἔχουν γραφτῆ πολλὰ περὶ Μπαχαϊσμοῦ, ἰδιως σὲ ἀγγλικὴ γλῶσσα. Τὸ παλαιότερο εἶνε σχετικὴ μελέτη τοῦ Γκομπινώ.

* Κοίταξε Σελ. 106.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

I. ΕΚΘΕΣΗ D'ESTIENNE - ΑΙΘΟΥΣΑ PAUL.

Ἂν ἐξαιρέση κανεὶς μερικοὺς ὑποβλητικοὺς πίνακες, ποὺ παρίσταναν κοπέλλες τῆς Βρεττάνης, τὰ ἄλλα του ἔργα πολὺ κάτω κι ἀπὸ τὸ μέτριο. Ἕνας σταματημένος καλλιτέχνης ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια. Ἐπίσης καὶ οἱ προσωπογραφίες του, (πλουσίων ἀστῶν καὶ κυριῶν), σὰν ψεύτικες καὶ σὰ φιγουρίνια. Ξεχώριζε τὸ πορτραῖτο τοῦ κ. Sursock μὲ τὴν ἁπλόγραμμη καὶ δυνατή του σύνθεση.

II. ΕΚΘΕΣΗ BREVAL ΚΑΙ BOGLIN - ΑΙΘΟΥΣΑ PAUL.

Ὁ κ. Breval Καϊρινὸς ζωγράφος εἶχε μερικοὺς διακοσμητικοὺς πίνακες πολὺ πετυχημένους. Ἐπίσης καλὰ τοπία Αἰγυπτιακά, πιστὰ στὸ χαρακτήρα, στὸ φῶς καὶ στὸ χρῶμα. Ὅμως τὰ γυμνά του μὲ σανγκίνα καὶ μολύβι ἀποτυχημένα καὶ δίχως τὴν ἁρμονία τῶν ἀναλογιῶν, σὰ βιαστικά.

Ὁ κ. Böglin μὴ κατέχοντας τὸ σχέδιο, εἶναι πολὺ προγραμματικὸς κ' ἔχει ἀσυνέπειες κ' ὑπερβολὲς μὲ τὰ δόγματα καὶ τὶς ἀρχές του. Ἀλλὰ δείχνει μεγάλο ζῆλο, καὶ ὑλικό, ποὺ κανεὶς μπορεῖ νὰ ἐλπίζη γιὰ ἕνα καλύτερο αὔριο.

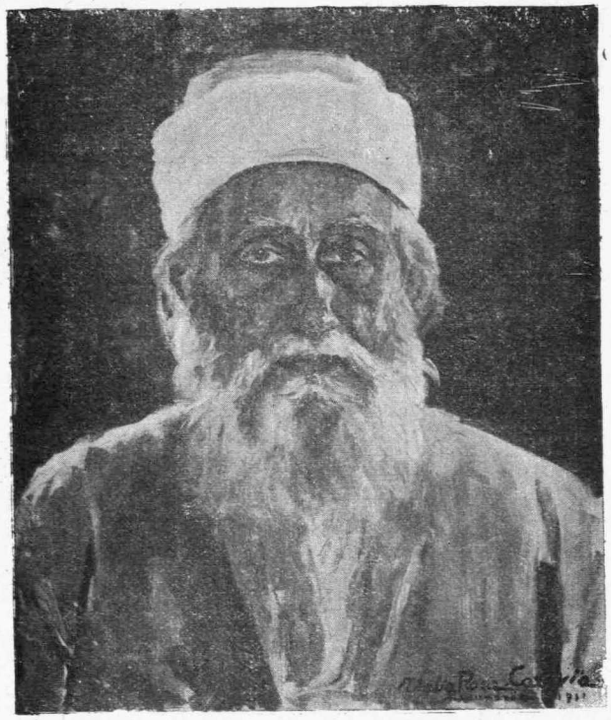

ΑΜΠΟΥΛ - ΜΠΑΧΑ ΘΑΛΕΙΑΣ ΚΑΡΑΒΙΑ

III. ΕΚΘΕΣΗ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ - ΣΤΟ ΑΤΕΛΙΕ ΤΗΣ.

Ἡ καλλιτέχνιδα μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ χρόνια, καὶ ἡ ἀξία της ἔχει ἀναγνωριστῆ. Μέσα στὸ πλῆθος τῶν πινάκων της, μᾶς σταματοῦνε γιὰ νὰ τοὺς

θαυμάσουμε, οἱ Θαλασσογραφίες. Διαφάνεια, χρῶμα, φῶς, λεπτὸ γοῦστο κι ἀτμόσφαιρα, μὲ ἀκρίβεια καὶ τεχνικὴ δύναμη ἀποδομένα. (Στὸ Πέλαγο — Θάλασσα στὸ Ἀμφοῦσι καὶ ἄλλα.) Ἐπίσης μερικὰ τοπία Αἰγυπτιακὰ κ' ἰδιαιτέρως ἕνας μικρὸς πίνακας ποὺ δείχνε νομίζομε λίγη Σαχάρα. Τί ψυχικὸς πίνακας, καὶ πόσα ὑπόβαλλε στὸ θεατή του.

Στὰ πολυάριθμα σκίτσα ποὺ ἐξέθετε παρατηρήσαμε σιγουράδα στὸ σχέδιο καὶ γραμμὴ ἀκαδημαϊκή.

IV. ΕΚΘΕΣΗ GROPEANO - ΑΙΘΟΥΣΑ KRIEGER.

Ὑποχρεωμένος γιὰ λόγους ὑγείας νὰ διαχειμάση στὴν Αἴγυπτο ὁ διδάσκαλος Gropeano, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐδῶ διαμονῆς του ἐξέθεσε γιὰ δυὸ βδομάδες ἀρκετοὺς πίνακες στὸ κοινό. Σὲ μεγάλες γραμμές, θὰ τὸν κατάτασσε κανείς, στὴ σημερινή του παραγωγή, στοὺς impressionistes, μόλο ποὺ ἦταν κι αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὲς τοῦ Salon d'automne, ποὺ πολεμοῦσε τοὺς Fauves, δηλαδὴ τὰ θηρία, ὅπως ὀνομαστῆκαν στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα οἱ impressionistes.

Ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ἀφήνει τὸ χρῶμα του γενικά, κ' εἰδικὰ τὸ ἀνοιχτὸ πράσινο τῆς ἡλιοφωτισμένης χλόης, ὁ βαθὺς ψυχισμὸς ποὺ πηγάζει στὸ ἀντίκρυσμα κάθε του πίνακα, ἡ διάφανη ἀτμοσφαίρα του, καὶ τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα. Ψυχὴ κατὰ βάθος ποιητική, ἐξιδανικεύει τὴν πραγματικότητα, καὶ χύνει στὰ ἔργα του μιὰ γαλήνη καὶ ἠρεμία. Εἶναι θλιβερὸ πὼς τὸ κοινὸ λίγο αἰσθάνθηκε ἀπὸ τὴν τέχνη του, καὶ πολὺ λιγώτερα ξόδεψε γιὰ ν' ἀποχτήση ἔργα του.

ΚΟΡΗ ΜΕ ΠΛΑΤΥΓΥΡΟ ΚΑΠΕΛΛΟ Μ. ΜΑΤΣΑΚΗ

V. ΕΚΘΕΣΗ ΜΙΚΗ ΜΑΤΣΑΚΗ - ΑΙΘΟΥΣΑ PAUL.

Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ νέος καλλιτέχνης παρουσιάστηκε στὸ κοινό, κ' ἡ ἐντύπωσή του ἦταν ἡ ἄριστη, καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Γιατὶ ἂν καὶ νεώτατος ὁ κ. Μ. Ματσάκης πραγμάτωσε κάθε του ἀναζήτηση, καὶ δὲν τοῦ μένει πιά, παρὰ τὸ βῆμα γιὰ τὴ μεγάλη δημιουργία. Στὴν τελευταία του τάση βρίσκονται σημεῖα ἐξπρεσσιονισμοῦ, χωρὶς νἄμαστε βέβαιοι πῶς αὐτὸς θᾶναι τὸ τέρμα του. Κάποτε εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸν αὐστηρὸ Ἀκαδημαϊσμό, καὶ πέρασε διαδοχικὰ πολλὲς σχολές, καὶ γνώρισε πολλὲς ἐπιδράσεις. Γι αὐτὸ καὶ στὴν ἔκθεσή του, εὔκολα μάντευε κανεὶς τοὺς ἀγῶνες του καὶ τὴ σταδιοδρομία του. Ἀλλὰ στὰ γυμνά του (σπουδὲς σὲ ἀτελιὲ) μᾶς ἔδωσε δείγματα σπάνια, τεχνικῆς τελειότητας, ὅπως καὶ σὲ μερικά του πορτραῖτα ποὺ πρόδιδαν ἀρκετὴ σπουδὴ καὶ ἀρκετὴ ἀνατομικὴ μελέτη.

Ὅμως τὸ θαυμαστότερο μέρος ἀπὸ τὴν ἔκθεσή του, καὶ ποὺ κανείς, οὔτε ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, δὲν πρόσεξε, εἶναι τὰ πολυάριθμα σκίτσα του, σπουδὲς γιὰ συνθετικοὺς πίνακες. Ὑποθέτομε πῶς ὁ κ. Μ. Ματσάκης στὴν ἐξέλιξή του θὰ σταθῆ στὸ συμβολισμό.

Ω.

ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀναδημοσιεύομε ἀπὸ τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τὸ ὡραῖο καὶ βαθυστόχαστο κριτικὸ ἄρθρο τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου γιὰ τὸν Μπραντές.

ΜΙΣΗ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΜΠΡΑΝΤΕΣ

Στυφός, εἴρων, φιλόνεικος, ἀλλότροπος, πολὺ ὀλίγο διατεθειμένος νὰ συνεννοηθῇ, τραχὺς εἰσπράκτωρ καθυστερουμένων φόρων θαυμασμοῦ, ξερριζώνων διὰ τῆς βίας τὴν δάφνην ἐκεῖ ποῦ δὲν τοῦ τὴν ἐπρόσφεραν, ἐβρόντησεν ἔξαφνα καὶ στὰς Ἀθήνας μὲ μίαν διαμαρτυρίαν ὅτι στὸ ξενοδοχεῖον του εἶνε κικοβαλμένος. Τὴν ἑπομένην ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐὰν δὲν ἤξευρε τὸ ἔργον του ἤξευρε τοὐλάχιστον τὸ ὄνομά του. «Εἶμαι ὀλίγον τι ὁ ἄγνωστος στρατιώτης!» εἶπεν εἰς μίαν του πρόποσιν. Χαριτολόγημα. Ὄχι ὅμως ἐναντίον μας. Ἐστρέφετο μᾶλλον ἐναντίον τῶν μεγάλων λαῶν τῶν ὁποίων ἠρεύνησε καὶ διέδοσε τὴν φιλολογίαν, τῶν πρωτευουσῶν ποὺ διαφημίζουν μετριότητας, συχνὰ ὅμως ἀφίνουν ἀγνώστους τοὺς ἥρωας τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐρεύνης. Κυρίως κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ τὸ ἔργον του μετεφράσθησαν στὴν γαλλικὴν μόνον τὰ κριτικά του δοκίμια καὶ ὁ πέμπτος τόμος τοῦ κορυφαίου του ἔργου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν γαλλικὴν ρωμαντικὴν σχολήν. Ποιὸς ξέρει! Ἴσως αἱ ἀσυγχώρητοι αὐταὶ καθυστερήσεις χρειάζονται γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν ζωὴν μεγάλων ἀγωνιστῶν καὶ προδρόμων καθὼς ὁ Μπραντές. Μήπως δὲν τοῦ ἔβαλεν ἐμπόδια καὶ ἡ φύσις γιὰ νὰ τοῦ αὐξήσῃ τὴν ἐνεργητικότητα; Ἐγεννήθη σ' ἕνα μικροσκοπικὸν ἔθνος μὲ ἑνάμισυ ἑκατομμύριον ἀνθρώπων, κι' ἔγραφε τὴν περιωρισμένην του γλῶσσαν—καθὼς καὶ τὰ ἑβραϊκὰ τῆς φυλῆς του - ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ προωρισμένος νὰ γίνῃ ὁ ἱστορικὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως. Τὸ ἑξάτομον ἔργον του γιὰ τὰ φιλολογικὰ ρεύματα τοῦ 14ου αἰῶνος τὸ ἔγραψε δανικά. Εὑρέθη ὅμως ἕνας Γερμανός, ὁ Στρόντμαν—τεραστίας ἐργατικότητος κριτικὸς καὶ ποιητής, μεταφραστὴς τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Μοντεσκιέ, τοῦ Σέλλεϋ καὶ τοῦ Οὐγκώ,—ὁ ὁποῖος ἐννοήσας τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου, μετέφρασε τοὺς πρώτους τόμους των εἰς τὴν γερμανικήν. Αἴφνης ὁ μεταφραστὴς ἀπέθανε καὶ τὸ ἔργον διεκόπη. Τότε ὁ Μπραντὲς ἔμαθε τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν καὶ μετέφρασε σ'

αὐτὴν τοὺς ὑπολοίπους τόμους του ὁ ἴδιος! Φύσις ἡρωϊκή, σπάνιον μέταλλον ὑπαμονῆς καὶ θελήσεως.

Εἰς τὴν πατρίδα του ἔφερε τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν διὰ τοῦ Στούαρτ Μίλλ, τὸν ὁποῖον μετέφρασε καὶ τοῦ Ταίν, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευσε καὶ ἐκήρυξε. Ἡ προπαγάνδα του αὐτή, μάχη μακρὰ καὶ δεινή, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μεταμορφώσῃ τὴν διανόησιν τῆς Σκανδιναυΐας. Ἡ μικρὴ Δανία ἔπλεεν ἀκόμη εἰς τὸν γερμανικὸν ἰδεαλισμὸν καὶ τὰς ρωμαντικὰς ἀοριστίας, γεμάτη ἀπὸ φαντάσματα ἡρώων καὶ θεῶν τῆς σκανδιναυϊκῆς μυθολογίας, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλε κυρίως ἡ ἀδειανὴ μεγαλορρημοσύνη τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀρχηγοῦ τῶν ρωμαντικῶν τῆς Ἐλενσχλάγερ. Ἄγνοια τῆς κινήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν ἰδεῶν συνεβάδιζε μὲ τὴν νασιοναλιστικὴν καὶ ρωμαντικὴν αὐτὴν φιλολογίαν καθὼς καὶ ἀγρία συντηρητικότης πολιτικὴ καὶ θρησκευτική. Ἦτον ἀποτέλεσμα τοῦ ἀτυχήματος (ἁρπαγὴ τοῦ Σλέβιγκ καὶ Ὀλνστέϊν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν), μετὰ τὸ ὁποῖον ἡ δανικὴ σκέψις συμπτυχθεῖσα εἰς τὸν ἑαυτόν της ᾐσθάνθη, ὅπως γίνεται συχνὰ εἰς τὰς ἐθνικὰς κρίσεις, ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ξένην πνευματικὴν κίνησιν καὶ πρὸς τὰς φιλελευθέρας ἰδέας.

Ἐνώπιον τῶν συγκεντρωμένων αὐτῶν στρατῶν τῆς συντηρητικότητος ὁ νέος πολεμιστὴς τότε ὡπλισμένος μὲ τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν καὶ μὲ τὸ μαθηματικὸν πνεῦμα τοῦ Ταὶν ᾐσθάνθη ὅλην τὴν ὁρμὴν γιὰ τὸν ἀγῶνα. Μὲ τὸν ἀδελφόν του, γλωσσολόγον διακεκριμένον, καὶ μὲ μικρὸν ὅμιλον συγγραφέων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Γιάνομψεν, ἐμάχετο. Αἱ διαλέξεις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κοπενάγης ἐπροκάλεσαν τρικυμίας ποὺ ὑπενθύμιζαν τὴν θυελλώδη παράστασιν τοῦ «Ἐρνάνη» στὴν Γαλλίαν. Οἱ συντηρητικοὶ ὑπερήσπιζαν τοὺς προμαχῶνας των ἀπεγνωσμένως. Μολαταῦτα κατέληξε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν γαλλικὸν νατουραλισμόν, γεγονὸς ποὺ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μεταβάλῃ τὴν διανόησιν τῶν μικρῶν κρατῶν τῆς Σκανδιναυΐας καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς συγχρόνου φιλολογίας των.

Γιὰ τὸν βορρᾶν ὑπῆρξεν ὁ ἀγγελιαφόρος τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπην ὁ ἑρμηνευτὴς τοῦ βορρᾶ. Ἀλλὰ καὶ στὴν Εὐρώπην ἔκαμε γνωστοὺς πολλοὺς συγχρόνους Εὐρωπαίους. Εἶπαν ὅτι ἐγνώρισεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὸν Νίτσε! Εἶνε ὑπερβολή; Ἐν τούτοις ἀτελέστατα ἦτο γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ζαρατούστρα εἰς τὰ 1888, ὅταν ὁ Μπραντὲς ἔγραφε τὴν λεπτομερῆ ἐκείνην ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ φιλοσόφου, ἡ ὁποία καὶ σήμερον μένει μνημειώδης. Ἀρκεῖ νὰ θυμηθῇ κανεὶς τὸ μέρος τῆς μελέτης ὅπου ἀναφέρει τὰς ἐπιρροὰς ποὺ εἶχεν ὑποστῇ ὁ Νίτσε καὶ συμπυκνώνει τὴν ψυχολογίαν του στὰς γραμμὰς αὐτὰς ποὺ ζωγραφίζουν καὶ τὸ τραγικόν του τέλος.

«Ἐπάλαισε πολλὰ χρόνια πρὶν ἀνακαλυφθῇ στὸν ἑαυτόν του καὶ πρὶν γίνῃ ἐξ ὁλοκλήρου αὐτὸς ὁ ἴδιος. Γιὰ νὰ βρῇ τὸν ἑαυτό του ἀπεσύρθη στὴν μοναξιά, καθὼς ὁ Ζαρατούστρας στὴν ἔρημο. Ὅταν τέλος ἐξειλίχθη εἰς τελείαν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἔννοιωσε μέσα του νὰ κοχλάζῃ ὁ πλοῦτος τῶν πρωτοτύπων του διανοημάτων, εἶχεν ἤδη χάσει ὅλα ἐκεῖνα ὅσα, ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον τοῦ ἑαυτοῦ του, θὰ τοῦ ἐχρησίμευαν γιὰ νὰ μετρήσῃ τὴν ἴδια του ἀξίαν. Εἶχε κόψει ὅλας τὰς γεφύρας ποὺ τὸν συνέδεαν μὲ τὸν γύρω κόσμον. Ἡ ἔλλειψις κάθε ἐπιδοκιμασίας ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρέθισε τὴν ἀλαζονείαν του, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους ὅταν ἠκούσθησαν τὰ πρῶτα χειροκροτήματα ἐξηγριώθη καὶ τὰ ἐσκέπασεν ὅλα, σκοτίζουσα τὸ σπάνιον καὶ ἀνώτερον αὐτὸ πνεῦμα.»

Ἡ μελέτη του γιὰ τὸν Νίτσε ἴσως ἴσως εἶνε τὸ πλέον ὁλοκληρωμένον καὶ πλούσιον ἀπὸ τὰ κριτικά του δοκίμια. Μὲ τὸ ἀτάραχον, ἀλλὰ ὀξύ του ὕφος, τὸ μεσημβρινὸν ὕφος ποὺ ἐκφράζει ὁ ἑλληνολατῖνος αὐτὸς τοῦ βορρᾶ, ζωγραφίζει τὸν διδάσκαλόν του, τὸν Ἱππόλυτον. Οἱ μικροὶ καὶ αἰφνίδιοι φωτισμοὶ ποὺ προσέχει νὰ δώσῃ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁλόκληρον εἰς τὴν ἕδραν του ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε τὸ μάθημα τῆς φιλοσοφίας τῆς τέχνης.

«Σὰν μικροὶ μαθηταί, οἱ νεαρώτεροι ἀκροαταί του ποὺ κατέχουν τὸ μέσον τῆς αἰθούσης ὑποδέχονται μὲ δυνατὰ ξεφωνητὰ κάθε ἐμφανιζόμενον ἐκεῖ μπουρζουά, τοῦ ὁποίου τὸ δειλὸν ὕφος προδίδει ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τῶν καλλιτεχνῶν. Ἔξαφνα ὅμως ἀπόλυτος σιωπὴ βασιλεύει. Στὴν πόρτα ἕνας ἄνθρωπος ὡς σαράντα χρόνων ἐμφανίζεται. Μὲ ταχὺ βῆμα προχωρεῖ ὡς τὸ μέσον τοῦ ἀμφιθεάτρου καὶ κάθεται μπροστὰ σ' ἕνα τραπέζι. Εἶχε τὸ ἀνάστημα μέτριο, τὸ λαιμὸ κοντό, τοὺς ὤμους πλατεῖς καὶ τὴν πλάτη καλοδεμένη, ἂν καὶ ἀπὸ τώρα λίγο σκυφτή. Τὸ κεφάλι του, εὐγενικό, ἦταν στεφανωμένο μὲ λίγα γυαλιστερὰ καὶ μαῦρα μαλλιά. Ἡ γενειάδα του κοντὴ καὶ ἀραιή, τὸ στόμα του σπανίας ὠμορφιᾶς, ἔδειχνε τὴν λαμπρὴν ἀσπράδα τῶν δοντιῶν του. Χαμόγελο πρόσχαρο, κάπως προσπαθημένο, ἐφώτιζε τὸ πρόσωπό του. Ὅλη του ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ἔκφρασις ποὺ εἶχε τὸ ὠχρό του πρόσωρο μαρτυροῦσαν γιὰ τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ τὴν ἐξάντλησιν μιᾶς ὑπερενταμένης ἐργασίας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ὁ Ταίν. Μόλις ἔμπαινε, τὰ χειροκροτήματα, σὰν βροντή, τὸν χαιρέτιζαν ἀπὸ τὸ γεμᾶτο ἀμφιθέατρο.

Ἀρχίζει νὰ μιλῇ σιγά, χωρὶς καμμιὰ κίνηση στὴ φυσιογνωμία του καὶ τὴν παραμικρὴ χειρονομία, χωρὶς ν' ἀλλάζῃ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, μονότονα καὶ ἤρεμα. Ἂν καὶ ἀδύνατη ὅμως ἡ φωνή του, ἦταν γεμάτη καὶ καθαρὴ καὶ ὅταν τὸν ἄκουγε κανεὶς νὰ ἐκφράζεται σ' αὐτὸν τὸν τόνο, ἐνόμιζε πὼς γίνεται ἐπίτηδες, τόσο ἀντίθετος ἦταν ὁ ψυχρὸς αὐτὸς τόνος πρὸς τὴν ποίησιν τῆς ἐκφράσεως, πρὸς τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν περιγραφῶν, πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν καταπληκτικὴ ἐμορφιὰ τοῦ ὕφους του. Θὰ ἔλεγες πὼς ὁ ἴδιος δὲν ὑποπτεύεται τὴν ἀξίαν τῶν λόγων του».

Ὁ θαυμασμός του γιὰ τὸν διδάσκαλόν του διατυπώνεται στὰ ἑξῆς ποὺ ἔγραψεν ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν του: «Ἡ σύγχρονος Εὐρώπη χάνει τὸν μεγαλείτερον ἱστορικόν της, τὸν μεγαλείτερον κριτικόν της καὶ ἴσως τὸν μεγαλείτερον πεζογράφον της». Μολαταῦτα σὲ πολλὰ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸν Ταίν. Τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἀπόλυτον δαρβινισμὸν τῆς θεωρίας τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ Μπραντὲς ἐλάτρευε τοὺς ἥρωας καθὼς ὁ Καρλάϋλ. Πῶς νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος εἶνε τὸ σταφῦλι ποὺ προϋποθέτει ὡρισμένον ἔδαφος καὶ μετρημένην θερμοκρασίαν; Τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας, κατὰ τὸν Μπραντὲς, δὲν ἐκφράζουν τὴν τάδε ὡρισμένην κατάστασιν πολιτισμοῦ, ἀλλὰ ἀποκλειστικῶς τὴν πνευματικὴν δύναμιν τῶν ἀτόμων ποὺ τὰ ἔκαμαν.

Καὶ τὸ πολὺ ἐκφράζουν τὴν πνευματικὴν διάθεσιν τῆς ὁμάδος τὴν ὁποίαν ἐπηρέασαν, ἀφοῦ ὅμως πρῶτα τὴν ἐπηρέσσαν... Ὅτι τὰ ἔκαμεν ἡ μάζα, αὐτὸ τὸ ἀρνεῖται. Τὸ μεγάλο ἔργον σχηματίζεται πρὸ παντὸς στὴν προσωπικότητα. Δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ ἄτομον—ἔξω ἀπὸ τὴν μάζαν—καὶ κατόπιν ἐπηρεάζει τοὺς πολλούς. Ποτὲ μία αἰσθητικὴ συγκίνησις, μία ἀναδημιουργικὴ σκέψις

δὲν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ πλῆθος! Αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη του—ἐναντία ἐντελῶς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ διδασκάλου του Ταίν. Ἀντὶ νὰ θεωρῇ τὸν ἥρωα ἀποτέλεσμα ἑνὸς πολιτισμοῦ ὑπάρχοντος, τὸν θεωρεῖ ἀπεναντίας σπορέα ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ. Καὶ βρίσκει ὅτι κάλλιστα μπορεῖ νὰ συμβιβάσῃ κανεὶς τὴν ἀριστοκρατικὴν αὐτὴν θεωρίαν μὲ δημοκρατικὰς ἰδέας. Ἡ ἔννοια τοῦ ἥρωος δὲν εἶνε ἀσυμβίβαστος μὲ τὸ πρόγραμμα τῆς εὐτυχίας τῶν πολλῶν. Ἀρκεῖ νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἥρωα, τὸν δημιουργὸν ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ, ἐργάτην τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας. Ἡ ἀνθρωπότης ἠμπορεῖ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον ἄνθρωπον, χωρὶς νὰ ὑποδουλωθῇ σ' αὐτόν. Ἐὰν ὅμως ὁ Μπραντὲς ἀπεσπάσθη εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὸν Ταὶν καὶ ἂν ἐτροποποίησε τὴν θεωρίαν του, διακρίνονται καθαρὰ εἰς τὸ ἔργον του αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τοῦ διδασκάλου τῆς φιλοσοφίας τῆς τέχνης.

Τὰ «Φιλολογικὰ ρεύματα τοῦ 19ου αἰῶνος» ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν ἑξῆς ἀρχήν: Κάθε φιλολογικὸν ἔργον πρέπει νὰ κριθῇ ἀπὸ διπλῆς ἀπόψεως. Αἰσθητικῶς εἶνε μία ἀτομικὴ ἐκδήλωσις. Ἱστορικῶς ὅμως δὲν μπορεῖ ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεῶν. Κάθε συγγραφεὺς ἀπηχεῖ τὴν συνείδησιν τοῦ αἰῶνος του. Κάθε βιβλίον ἐκφράζει αὐτὴν τὴν συνείδησιν. Ὑπάρχει μία διανοητικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ περιβάλλει τὸν κόσμον καὶ σ' αὐτὴν ἀνέκαθεν κινεῖται ἡ ἀνθρωπότης. Κάθε συγγραφεὺς ἀναπνέει καὶ ἀποπνέει τὴν ἀτμόσφαιραν ποὺ τὸν περιβάλλει. Ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτὴ μεταβάλλεται. Τὰ συστατικά της ὑφίστανται τὸν αἰώνιον νόμον τῆς κινήσεως, ἡ ὁποία εἶνε ἡ ζωή, δηλαδὴ ὁ νόμος τῆς ἀκαταπαύστου συνθέσεως, προϊὸν τῆς διαρκοῦς ἀποσυνθέσεως Ἡ φιλολογικὴ ἱστορία ἑνὸς αἰῶνος πρέπει νὰ μελετηθῇ ὅπως ἡ ἱστορία τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἀπὸ τὰς ὁποίας κάθε μία ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ σύμπαντος καὶ δὲν ἐννοεῖται παρὰ μόνον ἂν μελετηθῇ μέσα εἰς αὐτό. Ἕνας φιλολογικὸς αἰὼν—ρεῦμα ποὺ διατρέχει τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιρον—δὲν ἀκολουθεῖ πάντοτε ὁμαλὴν κατεύθυνσιν, ἀλλὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπήρειαν ἀντιθέτων ρευμάτων. Ὁ ἱστορικὸς λοιπὸν τῆς φιλολογίας δὲν θὰ σχετίσῃ μόνον τὸ ἔργον ἑνὸς συγγραφέως μὲ τὴν ὅλην κίνησιν τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ θὰ θεωρήσῃ καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς ὡς προϊὸν τῶν προηγουμένων ἐποχῶν καὶ ἐξ ἄλλου ὡς παράδειγμα τῶν ἐρχομένων.

Εἰς τὰ «κύρια φιλολογικὰ ρεύματα τοῦ 19ου αἰῶνος» ὁ Μπραντὲς γράφει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρωμαντισμοῦ καὶ καθορίζει τὴν ἀλληλοεπήρειαν τῶν ρευμάτων. Ἡ κεντρική του ἰδέα εἶνε ὅτι ὁ Ρωμαντισμὸς εἶνε δημιουργία τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν τοῦ 18ου αἰῶνος (Ρουσσὼ) αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν μετηνάστευσαν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ἀγγλίαν γιὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τὴν ὁριστικὴν των μορφὴν κατὰ τὸ 1830. Ὁ 18ος αἰὼν ἐδημιούργησε τὸ μέγα αὐτὸ κίνημα καὶ αὐτὸς πάλιν ξαναῆλθε μὲ τὸ ἐγκυκλοπαιδικόν του πνεῦμα γιὰ νὰ τὸ συνεχίσῃ, ὅταν ἐτελείωσε. Διακρίνει εἰς τὸν Ρωμαντισμὸν ἓξ ὁμίλους. Τοὺς μετανάστας τοὺς ἐμπνευσμένους ἀπὸ τὸν Ρουσσὼ Γάλλους συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, διέδωσαν τὸ ρεῦμα τοῦτο εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Εἶνε ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν. Δεύτερον τοὺς ρωμαντικοὺς τῆς Γερμανίας οἱ ὁποῖοι ἐγκολπώνονται καὶ γενικεύουν τὴν ἀντίδρασιν αὐτήν. Τρίτον τοὺς Γάλλους ἀντιδραστικοὺς ἀντιπρο-

σωπεύοντας τὴν πρώτην περίοδον τῆς παλινορθώσεως. Τέταρτον τοὺς Ἄγγλους φυσιοκράτας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπέρρευσεν ὁ Βύρων καὶ ὁ Σέλλεϋ. Πέμπτον τὴν γαλλικὴν ρωμαντικὴν σχολήν, ἡ ὁποία ἀνετάραξε τὸ παγκόσμιον πνεῦμα (1830). Τὸ κίνημα τοῦτο δὲν ἔσβυσε. Κυκλοφορεῖ μερικὰ χρόνια, ὡσὰν ὑπὸ τὴν γῆν καὶ κατόπιν ξαναφαίνεται εἰς τὴν «Νέαν Γερμανίαν», τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὅμιλον τῶν Γερμανῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ρωμαντικῆς ἐποχῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Μπραντὲς ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν γιὰ τὴν τάσιν των νὰ ἀναμίξουν τὴν τέχνην μὲ κοινωνικοὺς σκοποὺς—πρᾶγμα ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἐκήρυξεν ὁ Μπραντὲς εἰς τὴν ζωήν του, πάντοτε ἀντιπαθήσας τὸ δόγμα τῆς τέχνης γιὰ τὴν τέχνην». Ἡ νέα Γερμανία, κατὰ τὸν Μπραντές, συνδέει τὸν 19ον πρὸς τὸν 18ον, ἀνοίγει πάλιν τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ τὴν συνεχίζει. Αὐτὸ εἶνε εἰς τὸν ἕκτον του τόμον τὸ πόρισμά του, ἡ ἐπάνοδος τοῦ πνεύματος τοῦ 18ου αἰῶνος. Γιὰ νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἑξάτομον ἔργον του μετεχειρίσθη τὴν μέθοδον τῶν ἀρχαίων. Πρὶν τυπωθῇ τὸ διάβαζε στὸ κοινόν. Ἐγένετο τμηματικῶς γνωστὸν εἰς διαλέξεις. Ὅταν τὸ ἔργον του ἐννοήθη καὶ ἐπεβλήθη, ἡ σκανδιναυϊκὴ διανόησις τὴν ὁποίαν ἐπολεμοῦσε ἐφάνη σὰν νὰ ἐγέρασε μονομιᾶς. Ἐδημιουργήθη νέα σχολή. Ἀπὸ τὸν γαλλικὸν νατουραλισμὸν ποὺ ἐκήρυξεν ἐβγῆκε τὸ νορβηγικὸν θέατρον. Ὁ Μπιόρνσον καὶ ὁ Ἴψεν δὲν θὰ εἶχαν κάμει μέγα μέρος τῶν ἔργων των χωρὶς τὴν γόνιμον καὶ ἐπίμονον ἐργασίαν τοῦ μεγάλου σπορέως εἰς τὴν Δανίαν.

Καὶ ὅμως ἡ μικρὴ πατρίδα του ἄργησε νὰ τοῦ δώσῃ ὅ,τι τοῦ ὤφειλε. Τὸν εἶχεν ἀναγκάσει νὰ αὐτοεξορισθῇ. Ἀργὰ ἀντήμειψε τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀκαμάτου αὐτοῦ ἀνακινητοῦ τῶν ἰδεῶν, τοῦ πολεμιστοῦ καὶ γονιμοποιοῦ τῆς σκέψεως τοῦ Βορρᾶ, ὁ ὁποῖος εἶνε ἴσως σημαντικὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς θεωρίας του περὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνδρῶν.

Ἐπέστρεψεν ὁριστικῶς στὴν Δανίαν ὅταν πλέον εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἐπλανήθη στὸν κόσμον αὐτοεξόριστος καὶ βέβαια ἀνήκει εἰς τὸν Μπραντὲς πολὺ μέρος ἀπὸ τὸ ποίημα τῆς πικρίας, τὸ ὁποῖον ὁ Ἴψεν, πλανώμενος γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους μακρὰν τῆς Νορβηγίας, ἔγραψε.

«Λαέ μου, ἐσὺ ποῦ μοῦδωσες τὸ ραβδὶ τοῦ ταξειδιώτη καὶ τοῦ προσκυνητὴ — σοῦ στέλνω τὸ χαιρετισμό μου μέσα ἀπὸ τὸν ἀπέραντο κόσμο !»

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ «ΝΕΑ ΖΩΗ» θὰ ἐκδίδεται κάθε διμηνία μὲ 48—64 σελίδες.

Ἡ χρονιάτικη συνδρομή της ὁρίστηκε γιὰ τὴν Αἴγυπτο Γρ. Διατ. 35 καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ Σελλ. 8.

Δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τ' ὁμώνυμο βιβλιοπωλεῖο κ' οἱ ἐκδόσεις της θὰ ξεχωρίζουν ὡς «ἐκδόσεις τοῦ περιοδικοῦ «ΝΕΑ ΖΩΗ» Ὁ σκοπός της εἶνε καθαρὰ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΙ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΗΣ.

Ξανατονίζει πὼς τόσο οἱ μελέτες ὅσο καὶ τὰ σημειώματα στὴ Λογοτεχνικὴ Κίνηση ἀντιπροσωπεύουν μόνο τὶς ἰδέες καὶ τὶς ἀρχὲς ἐκείνων ποὺ τὰ ὑπογράφουν. Μπορεῖ στὸ ἴδιο τεῦχος νὰ ὑπάρχουν ἀντίθετες γνῶμες γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα ἢ τὸ ἴδιο πρόσωπο. Ἡ συνολικὴ γνώμη τῆς «ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ» θὰ φαίνεται σ' ὅ,τι ἔχει τὴν ὑπογραφή της καὶ σ' ὅ,τι εἶνε ἀνυπόγραφο.

Ἀπέθανε 84 χρονῶ μιὰ ἀπὸ τὶς παγκόσμιες πνευματικὲς κορυφές, ὁ Δανὸς κριτικὸς ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΡΑΝΤΕΣ. Εἶχε γεννηθῆ στὴν Κοπεγχάγη. Στὴν ἀρχὴ σπούδασε νομικά, μ' ἀργότερα στράφηκε ὁριστικὰ στὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία. Τὸ πρῶτο του βιβλίο ἦταν ἀφιερωμένο στὴ μελέτη τῆς «ἰδέας τῆς Νεμέσεως κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχή».

Ἀργότερα ἔγραψε καὶ στίχους.

Ἐμελέτησε ἀπὸ κοντὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς κ' ἐγνώρισε τὰ πνευματικά τους κέντρα. Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς ποὺ ἐπισκέφθηκε τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτο κριτικὸ ἔργο του — Αἰσθητικὲς μελέτες — ἐξεδόθη στὰ 1866.

Τὸ βιβλίο μὲ τὸ ὁποῖον ἀπλώθηκε ἡ φήμη του εἶνε «Τὰ μεγάλα ρεύματα τῆς φιλολογίας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα».

Στὴ «ΝΕΑ ΖΩΗ» (τόμος 9ος, ἀρ. 1—1914) δημοσιεύτηκε μετάφραση τοῦ κ. Β. Ε. Π. μιᾶς σοβαρῆς κριτικῆς μελέτης τοῦ Henri Albert μὲ τὸν τίτλο «Μερικὲς ἰδέες τοῦ κ. Γεωργίου Μπραντές».

Κι ἄλλοι θάνατοι ξένων κ' Ἑλλήνων διανοουμένων καὶ καλλιτεχνῶν σημειώθηκαν αὐτὴ τὴν ἐποχή : τοῦ Ρώσσου δραματικοῦ συγγραφέα καὶ μυθιστοριογράφου ΑΡΤΣΙΜΠΑΤΣΕΦ καὶ τοῦ εὐσυνείδητου ἐργάτη τῆς Ἑλληνικῆς Σκηνῆς ΘΩΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ποὺ πρωταγωνιστοῦσε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία στ' ἀνώτερα ἔργα, κυρίως τοῦ Ἴψεν καὶ Στρίμπερ.

Στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῶν Συρακουσῶν θὰ γίνουν παραστάσεις τῶν ἀρχαίων δραμάτων στὶς 23 καὶ 24 τ' Ἀπρίλη. Τὰ ἔργα θὰ παιχτοῦν ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἠθοποιοὺς σ' Ἰταλικὴ γλῶσσα σὲ μετάφραση τοῦ κ. Ἕκτορα Ρομανιόλη ποὺ ἔχει καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ διεύθυνση.

Θὰ δοθοῦν ἡ «Μήδεια» καὶ ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδου, αἱ «Νεφέλαι» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ οἱ «Σάτυροι—Ἰχνευταὶ» τοῦ Σοφοκλέους. Ἕλληνες

ἐκδρομεῖς ἀποτελούμενοι κυρίως ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος θὰ ἐπισκεφθοῦν ἐφέτος ὁμαδικά, ὕστερ' ἀπὸ δυὸ καὶ πλέον χιλιάδες χρόνια,τὴν ἄλλοτε Μεγάλη Ἑλλάδα.

Στὴν Ἑλλάδα καὶ σ' ὅλο σχεδὸν τὸν πολιτισμένο κόσμο γιορτάστηκαν τώρα τελευταῖα τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μπετόβεν.

Ἐπίσης στὴν Ἀθήνα (26)3)1927) δόθηκε συναυλία στὸ «Κεντρικὸ» γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς δεκαετηρίδας τοῦ θανάτου τοῦ μουσουργοῦ Σπύρου Σαμάρα μ' ἐχτέλεση ἔργων του.

Στὴ συναυλία τραγούδησε κι ὁ Ἀλεξανδρινὸς καλλιτέχνης καὶ ποιητὴς Ἀλέκος Σκούφης.

Ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκὸς ὁ κ. Δ. Καμπούρογλους.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία ἀπένειμε τὸ Ἀριστεῖο στοὺς Ἕλληνες καλλιτέχνες: Γιαννούλη Χαλεπᾶ, Κ. Δημητριάδη, Γ. Ροϊλό, Ε. Θωμόπουλο καὶ Δ. Μητρόπουλο.

Πολὺ παράξενα πράγματα συμβαίνουν στὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία. Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ εἶνε κι ὁ διορισμὸς ὡς καθηγητῆ στὸ νέο Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, στὴν ἕδρα τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας, τοῦ κ. Γ. Ἀποστολάκη.Κιὄσο γιὰ τὴν γκάφα τῆς Πολιτείας δὲ μᾶς ξαφνίζει καὶ τόσο. Μιὰ παραπάνω. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲ μποροῦμε νὰ χωνέψουμε εἶνε πὼς μὲ τόση ἐλαφρὴ συνείδηση παραδέχτηκε ὁ κ. Ἀποστολάκης νὰ μισθοδοτῆται γιὰ νὰ διδάσκη κάτι ποὺ—κατ' αὐτὸν βέβαια—εἶνε ἀνύπαρχτο! Κ' ἴσως νὰ βρισκότανε μιὰ κάποια δικαιολογία ἂν ἐπρόκειτο ἀποκλειστικὰ γιὰ Σολωμικὴ ἕδρα. Μὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίσταση νομίζομε πὼς πάλι ὁ κ. Ἀποστολάκης δὲ θᾶταν ὁ καταλληλότερος.

Μ' ἐπιτυχία μίλησε πρὶν λίγες μέρες στὸν «Ἀπόλλωνα» ὁ Νεοζωϊστὴς κ. Ἀπ. Γ. Κωνσταντινίδης γιὰ τὶς Βιβλιοθῆκες ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἴσαμε σήμερα.

Μ' εὐχαρίστηση ἀγγέλλομε τὴν προσεχῆ σὲ κομψὸ τόμο ἔκδοση ἀπὸ τὰ «Γράμματα» τῶν διηγημάτων τοῦ Νεοζωϊστῆ κ. Γιάγκου Πιερίδη μὲ τὸν τίτλο «Ἕνας ξένος κι ἄλλα διηγήματα». Διακρίνονται γιὰ τὴν ψυχολογία τους καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν τοπικὸ χρῶμα.

Εἶνε ἀπαραίτητο νὰ στέλνωνται στὸ περιοδικὸ δυὸ ἀντίτυπα ἀπὸ τὰ νέα βιβλία ποὺ οἱ συγγραφεῖς των ἐπιθυμοῦν νὰ κριθοῦν. Διαφορετικὰ θ' ἀναγγέλλωνται μόνο στὴ σχετικὴ στήλη.

Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ εἶνε καλογραμμένα καὶ καθαρά. Σὲ καμμιὰ περίπτωση δὲν ἐπιστρέφονται.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Στὸ «Δημοτικὸ Ζαγορᾶς σελίδα 81, στίχος 5, τὸ Πούξ Μπακᾶ νὰ διαβαστῆ Γιοὺξ Μπακά.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

RABINDRANATH TAGORE: Ὁ Κηπουρός, μετάφρ. ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸ Εὔφης Λαγοπούλου - Ἀποστολίδου. Ἔκδοση « Σεραπίου », Ἀλεξάνδρεια 1926.

Κ. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΑ: Δωρικὸν ᾆσμα. Ἐκδοτικὴ ἑταιρεία «Ἀθηνᾶ», Ἀθῆναι, 1926.

Μ. Μ. ΜΩ·Υ·ΣΕΙΔΟΥ Ἰατροῦ, ἐπαγγελματικὴ κατεύθυνσις. Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀ. Κασιγόνη, Ἀλεξάνδρεια. (περιοδικὸν Ἔρευνα, Ἰανουάριος 1926).

ΗΛΙΑ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ: Ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία. Ἡ ἀρχή της καὶ οἱ σταθμοί της, Ἀθήνα 1927.

ΔΩΡΑΣ ΜΟΑΤΣΟΥ: Στίχοι. Ἀθήνα, 1927.

Γ. ΔΗΛΗΓΙΑΝΝΗ: Ἡ Βιβλιοθήκη Ζαγορᾶς, Ἀλεξάνδρεια, 1926.

Χ. Α. ΝΟΜΙΚΟΥ: Εἰσαγωγὴ στὴν Ἱστορία τῶν Ἀράβων (570 - 750) Ἔκδοση «Γραμμάτων», Ἀλεξάνδρεια, 1927.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. Φ.: Γενικὴ Ἱστορία τῆς Τέχνης, τόμος Α'. ἐκδ. οἶκος Ζηκάκη, Ἀθήνα, 1927.

ΓΙΑΝΝΗ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ: Λυπημένα Λουλούδια, Ἀθῆναι, 1927.,

ΝΙΚΟΥ ΣΑΡΑΒΑ: Κοχυλάρ κι ἄλλα διηγήματα. Ἀθήνα, 1925.

Γιὰ τὰ τέσσερα τελευταῖα βιβλία θὰ γράψουμε στὸ ἑπόμενο τεῦχος.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

LIBRE — Mensuel, Adresse: Monsieur Le Prefesseur Louis Roussel, Faculté des Lettres, Montpellier, Herault, France.Ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένο στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία.

THE AMERICAN HELDENIC WORLD - An educational progressive weekly newspaper. Home offices Suite 211 — 118 N. La Salle St. Chicago. U. S.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ — Ἐφημερίς, θεατρικὴ — μουσικὴ — φιλολογικὴ — καλλιτεχνικὴ — κοινωνική. Ὄργανον τοῦ σωματείου ἠθοποιῶν, ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον. Διευθυντὴς καὶ ὑπεύθυνος Πᾶνος Καλογερῖκος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ — Μηνιαῖον περιοδικόν. Διευθύντρια Εὐγενία Ζωγράφου. Γραφεῖα ὁδὸς Μενάνδρου 83.—Ἀθῆναι.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ — Φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρηση. Ἐκδίδεται κάθε μῆνα. Ἱδρυτὴς ὁ Σύλλογος Φιλοτέχνων Βόλου.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ — Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντὴς Γιάννης Μουρέλλος. Ἡράκλειο Κρήτης.

ΑΓΩΝ — Ἀνεξάρτητον ἑβδομαδιαῖον φύλλον πολιτικόν, οἰκονομικὸν καὶ καλλιτεχνικόν. Ἑλληνικὴ ἔκδοσις. Διευθυντής: Πέτρος Ἰ. Πετρίδης. 143, Rue d'Alésia, Paris. (XIVe). Ἀφιερώνει ξεχωριστὲς στῆλες γιὰ τὰ «γράμματα καὶ τέχνη».

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ — Μηνιαῖο περιοδικό, Φιλοσοφία, Ἐπιστήμη, Τέχνη, Παιδεία — Ἀθήνα διευθυντὴς Δ. Γληνός.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ — Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντὴς Α. Γ. Συμεωνίδης, 13, Rue Mosquée Attarine — Ἀλεξάνδρεια.

ΠΑΝΑΙΓΥΠΤΙΑ — Εἰκονογραφημένο περιοδικὸ γιὰ παιδιά, ἐφήβους καὶ νεάνιδας. Ἐκδίδεται κάθε Σάββατο ἀπὸ τὰ «Γράμματα». Διευθυντής: Στέφανος Πάργας. Ἀρχισυντάκτης: Ν. Γριμάλδης.

ΑΛΗΘΕΙΑ — Πολιτικὴ καὶ φιλολογική, ἑβδομαδιαία, Διευθ. Μ. Δ. Φραγκούδης, Λεμεσὸς Κύπρου.

ΚΑΙΝΗ ΚΤΙΣΙΣ — Φύλλον κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως πρὸς χριστιανικὴν μόρφωσιν τῆς νεότητος καὶ τῆς Ἑλλην. οἰκογενείας. Γραφεῖα: ὁδὸς Βύρωνος, 7, Διευθυνταί: Ἄγγελος Νησιώτης, διδάκτωρ τῆς Θεολογίας καὶ Πρ. Καλλιοντζῆς, Ἀρχιμανδρίτης. Ἀθῆναι.

LE JOURNAL DES HELLÈNES: Politique, financier, social et littéraire. Proprietaire et directeur, Luc Pyrrus, Paris, Rue de la Chaussés - d'Antin, 22.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ: Δελτίο. Ἐκδότης καὶ διευθυντὴς Ἠλίας Π. Βουτιερίδης, Γραμματεὺς τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης — Ἀθήνα.

ΝΕΟΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ: Λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση, βγαίνει κάθε μῆνα. Ἀθήνα. Ὁδὸς Οἰκονόμου, 38.

ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ: Μηνιαῖο Λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντής: ὁ Μάριος Βαϊάνος, Ἀθήνα.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ — Μηνιαῖο φύλλο κριτικῆς καὶ τέχνης. Ὁδὸς Ἀλωπεκῆς, 13 Ἀθήνα.

ΕΡΕΥΝΑ — Μηνιαῖον Περιοδικόν. Διευθυντὴς Ἄγγελος Κασιγόνης. Ἀλεξάνδρεια.

Τὴ Συνταχτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Περιοδικοῦ ἀποτελοῦν οἱ:

ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ ΓΛΑΥΚΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Κ. Ν.
ΜΑΓΝΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΠΑΠΠΑΣ Κ. Ν.
ΠΑΥΛΙΔΗΣ Β.